

PAZARTESİ

kadınlara mahsus gazete

- ◆ Filiz Koçali SDP Genel Başkanlığı'na seçildi
- ◆ Resmi tarihin dışladığı bir kadın: Nezihe Muhiddin
- ◆ Sol kadına ne vadediyor-II

Filiz Koçali:

'bu bütün kadınların zaferi'

ISSN 1300-8536

PAZARTESİ

kadınlara mahsus gazete

Sahibi Kadın Kültür ve İletişim Vakfı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ayşe Düzkan

Yayın Yönetmeni Beyhan Demir

Görsel Yönetmen Ömer Süvari

Adres Abdullah Sokak No:9 Beyoğlu-Istanbul

Tel-Faks 0 212 249 5959 / 0 212 245 8358

GSM 0 532 510 09 65

E-Posta pazartesi@pazartesi.org

pazartesidergi@mynet.com

Katkıda Bulunanlar

Amy Spangler, ayşe düzkan, Ayşegül Babalık, Ayşegül Oğuz, Ayşe Gül Altınay, Deniz Demir, Devrim Gökçek, Emek Ergun, Evdillah Xoşeng, Eylem Polat, Firdevs, Hoşer, Gözde Akgüngör, Gülfer Akkaya, Hacer Nalbant, Handan Çağlayan, Handan Koç, Hatice Tekdal, Haziran, Hülya, lale aykent, Marina Crespin, Mürüvvet Yılmaz, Nazan Askeran, Necla Akgökçe, Nermin Yıldırım, Nilgün Yurdalan, Nur Gönül, Övgü Güner, Özgen Altaş, Özgün Akduran, Tansel Güney, Yelda Yücel

Renk Ayrımı Arda Grafik

Baskı Mart Matbaacılık Sanatları (212) 321 2300

Dağıtım Yay-Sat

Kapak Resmi: Ayşegül Oğuz

ABONE FORMU

Pazartesi'yi güçlendirmek için daha fazla kadına ulaşmaya ihtiyacımız var. 10 abone bulana bir kitap veriyoruz.

Abone olmak istiyorum

Adı Soyadı _____

Adres _____

Telefon _____

E-Posta _____

Abone Süresi 1 yıl ( ) 6 ay ( )

Başlangıç Tarihi _____

Türkiye İçi

Yıllık 24 milyon, altı aylık 12 milyon

Aboneler için posta çek numarası: 662965

Bağışlarınız için T. İş Bankası Taksim Şubesi

Hesap No: 1052 30000 758921 Beyhan Demir

Yurtdışı

Yıllık 40 Euro 6 aylık 25 Euro

Döviz Hesabı

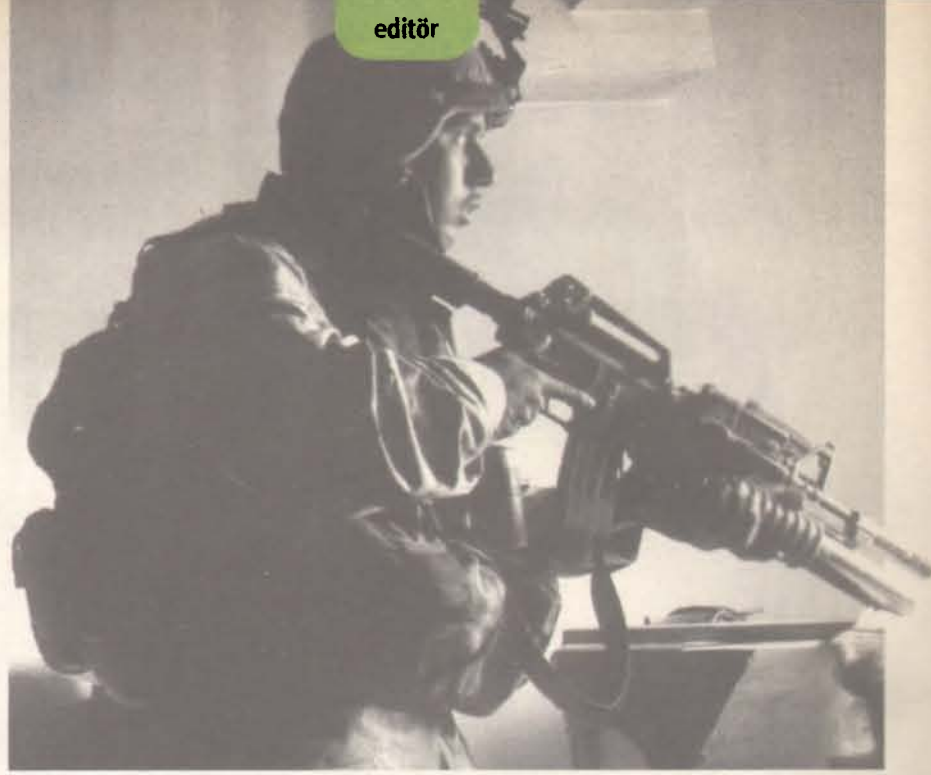
T. İş Bankası Taksim Şubesi Hesap No:

1052 301000 3330429

Beyhan Demir

Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunu bize gönderin, biz de her ay Pazartesi'nizi gönderelim.

editör

Merhaba,

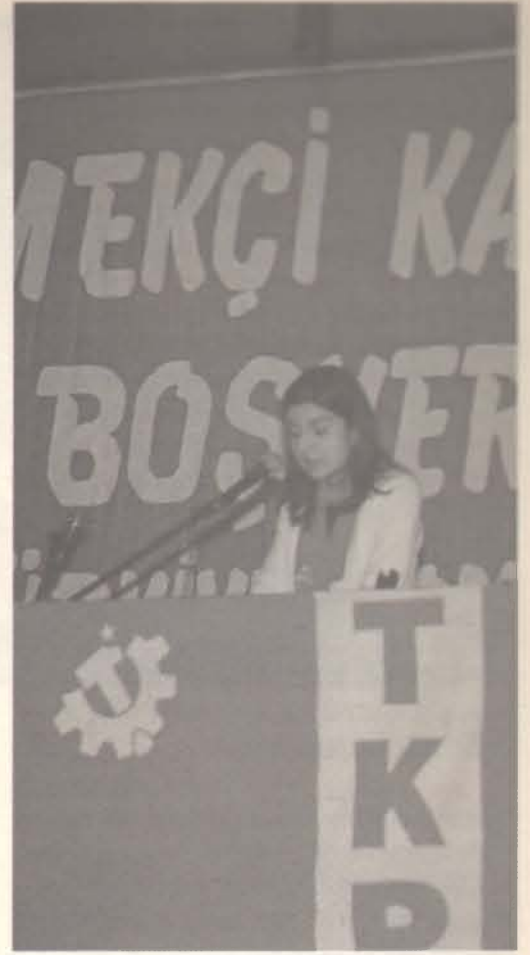
Bu ayın en önemli gündemi sanırım herkes için İstanbul'da düzenlenecek olan NATO zirvesi. Şu sıralarda zirveyi düzenleyenler de protesto edecek olanlar da hazırlıklarını sürdürüyor. Emniyet protestolar için belirlediği yerler dışındaki tüm eylemleri yasadışı ilan etti bile. Gösterilen yerler de tabii ki zirvenin yanına yöresine yaklaşılamayacak yerler. Zaten zirvenin geçiş hattı üzerinde ve konaklama yerlerinin yakınında bulunan ev ve iş yerlerine bile üç gün boyunca önceden fişlenmiş olup yaka kartıyla girilebileceğiz. NATO'nun işlevi ve bugüne kadar ki icraatları düşünüldüğünde, zirvenin İstanbul'da düzenlenmesinin Büyük Ortadoğu Projesi'yle ilgisi olduğu çok açık. Bize kalsa NATO dağılsın, hiçbir yerde toplanmasın, Bush ne İstanbul'a ne de başka yere gelsin, bıraksın görevini, emperyalist emellerinden vazgeçsin deriz ama, çok daha bütünlüklü bir projenin içinde bu sözler oldukça hafif kalıyor. O yüzden umuyoruz ki gelecekleri varsa göreceklere de var iddiasına uygun bir karşılama yapabiliriz kendilerine. Bu sayımızda "Sol Kadına Ne Vaat Ediyor?" başlıklı dosyamıza devam ediyoruz. Solun farklı kesimlerinin kadın kurtuluşuna dair düşüncelerini ve açmazlarını tartışmaya ÖDP, TKP, Halkevleri ve EHP'yle devam ediyoruz. Behice Boran'ın TİP (Türkiye İşçi Partisi) başkanlığından sonra sosyalist bir partinin (Sosyalist Demokrasi Partisi) genel başkanlığına bir kadın seçildi. Üstelik feminist bir kadın: Filiz Koçali. Kendisini tebrik ediyoruz, Filiz Koçali'yle Devrim Gökçek görüştü. Pozitif ayrımcılık tartışmaları duruldu. Cumhurbaşkanı

YÖK tasarısında gösterdiği hassasiyeti binde birini göstermeyerek pozitif ayrımcılıkla ilgili muğlak maddeyi onayladı. Bu olayı Cumhurbaşkanı sessiz sedasız geçiştirirken, ettiği laflarla akıllardan çıkmayacak isim ise Burhan Kuzu oldu. Handan Koç Burhan Kuzu'nun sözlerinin ardında yatanları, Yeşim Arat ise pozitif ayrımcılığı yorumladı. İstanbul'da yapılan 5. Ulusal Cinsellik ve Cinsel Tedaviler Konferansı'na katılan Prof.Dr. Leonore Tiefer'le Hacer Nalbant ve Handan Koç konuştu. Hiç kadın kurye gördünüz mü? Hani şu motorlu olanlardan. Oradan oraya, evrak ve paket taşıyanlar hani. Nermin Yıldırım, tesadüfen karşılaştığı kurye Elver Güler'le işinin zorluklarını konuştu. Gülfer Akkaya Yaprak Zihnioğlu'nu Kadınsız İnkılap kitabıyla, Ayşegül Oğuz da Berrin Karakaş'ı Sidre adlı ilk kitabıyla Pazartesi'ye konuk ettiler. Mart ayında ülkemize gelen Cynthia Cockburn'la Ayşe Gül Altınay'ın yaptığı görüşmeyi, Tansel Güney Pazartesi için çevirdi. KESK'li kadınlar Eğitim-Sen'in en fazla kadın üyeye sahip sendika olmasına karşın sendikadaki erkek egemenliğinin hayatlarını ve mücadelelerini nasıl zorlaştırdığını tartıştılar. Firdevs Hoşer'in derlediği tartışma hepimize ilginç deneyimler sunuyor. Geçtiğimiz ay Tiyatro Boğaziçi 7 Kadın adlı oyunu sadece kadın izleyicilere açık bir galayla sergiledi. Oyunu Tiyatro Boğaziçili oyuncularla konuştuk. Son olarak; Antalya Kadın Platformu üyesi Emel Korkut'un vefatını öğrendik. Antalyalı arkadaşlarımıza başsağlığı ve sabır diliyoruz. Önümüzdeki ay görüşmek üzere...

SOL KADINA NE VADEDİYOR?

Mayıs ayında başladığımız, "Sol Kadına Ne Vaat Ediyor?" başlıklı dosyamızda görüşme yapacağımız grupları kadın konusuna bakışta temel eğilimleri yansıtacak şekilde seçmeye çalışmıştık. Ancak, parçalanmış sol gruplar topluluğu içinde dosyayı sürdürmenin daha anlaşılır ve kapsayıcı bir sonuç elde etmemizi sağlayacağını gördük. Bu sayı dosyamız sürüyor. Geçtiğimiz ay işlerinin yoğunluğu gerekçesiyle görüşlerini alamadığımız TKP, bu sayıda yüz yüze görüşmeyi yine kabul etmedi ancak sorularımızı internet aracılığıyla Emekçi Kadınlar Komitesi imzasıyla cevapladı. Onlarla keşke yüz yüze görüşseydik, beşinci sorumuza cevap verirken yaptıkları şakaya, "sizin erkeklerin ev işi yapmamasından çıkarınız mı var?" şakasıyla karşılık verebilirdik. Ya da bir sonraki so-

rudaki alıntıyı, "Emekçi Kadın Broşürü" adlı TKP belgesinden yaptığımızı söyleyebilirdik. Söyledikleri şeylerde bazı çelişkilere ve açıklara işaret edebilirdik. İyi olurdu yani. ÖDP, Halkevleri ve EHP(Emekçi Hareket Partisi) dosyamızın diğer söyleşilerini oluşturdu. Söyleşiler sürdükçe, bizim açımızdan yeni gözlemler de oluşuyor. Söyleşiler sırasında gördüğümüz kadarıyla, ev işlerinin devrim sonrasında kadınların yapmayacağı işler olmaması konusunda Engels'ten bu yana hiçbir yeni öneri ve çözüm üretilmemiş. Her konuda birbirlerinden farklı düşünen sosyalistler bir tek bu konuda anlaşılıyorlar. Sizce bu tartışılmayacak kadar net ve açık bir konu olmasından mı kaynaklanıyor, yoksa bu konunun üzerinde yeterince durulmamış olmasından mı?

TKP Emekçi Kadınlar Komitesi:

TKP kadınların özgürleşmesini önemsiyor!

DERGİNİZDE yayınlanmak üzere bize ilettiğiniz soruların yanıtlarına geçmeden önce birkaç noktaya değinme ihtiyacı duyuyoruz. Bize yönelttiğiniz sorular, kadın sorunu ve emekçi kadınların siyasal mücadeledeki yeri konusundaki yaklaşımlarımızı bütünlüklü bir biçimde ifade etmemize olanak tanımıyor. Bu nedenle bakişimizi sorular öncesinde genel hatlarıyla kısaca ifade etmek istiyoruz. TKP, sosyalist iktidar mücadelesi veren bir partidir. Bu mücadele kadını erkeği, genci yaşlısı, işçisi işsizi bütün emekçi halkımızı sömürü düzenine karşı taraf olmaya çağırır. Emekçi kadınlar, sosyalizm mücadelesinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Partimizin emekçi kadınlar içerisindeki etkisi giderek büyümekte, her geçen gün bizleri sevindiren sonuçlar vermektedir. Bu çalışma doğal olarak kadınlarımızın bu düzende yaşadıkları sorunları veri almakta ve konu etmektedir. Siyasetle uğraşmaya, mücadelenin içerisinde yer almaya başladıkça bizlere umut veren, partimizin bütününe kan veren emekçi kadınlardan söz ediyoruz. İlçelerimizde ve evlerde yapılan toplantılar, 8 Mart'ta "Emekçi Kadınlar Buluşuyor" etkinliğimizde bir araya gelen bin kadın neden bahsettiğimizi daha iyi açıklayacaktır. Bir şeyi ise çok iyi biliyoruz. Sosyalizm olmadan ka-

dınlar kurtulamaz, kadınlar olmadan sosyalizm kurulamaz. Bunun "ertelemeci" bir mantık olduğunu düşünenlere ise söyleyeceğimiz iki şey var. Birincisi sosyalizm ülkemiz topraklarında günceldir. İkincisi kadınların kapitalizme ve emperyalizme karşı bütünlüklü bir mücadeleden "bağımsız" örgütlenmesi projesi gerçekçi değildir. Biz TKP'li emekçi kadınlar nereden bağımsız olacağımızı çok iyi biliyoruz. Bu düzenden, emperyalizmden, gericilikten bağımsız olacağız. Eşitlik ve özgürlük mücadelemize ise sonuna kadar bağlı kalacağız. Bugün ekmek, savaş, eğitim, sağlık sorunu olan, tacize uğrayan, her tür şiddeti yaşayan, ağır sömürü koşullarında çalışmak zorunda kalan, bitmek bilmeyen ev işleri altında tükenen, TV dizileriyle, yarışmalarla beyinleri uyuşturulan kadınlarımız bu düzenden bağımsızlaşarak özgürleşecekler.

Devrimci selamlarımızla...

TKP Emekçi Kadınlar Komitesi: "EMEKÇİ KADINLAR SOSYALİST MÜCADELE İLE ÖZGÜRLEŞECEKTİR"

*Kadınlar eviçinde ücretsiz çalışıyorlar. Yaptıkları iş değişim değeri üretse de bu geçerli oluyor. TKP'nin ulaşabildiğimiz belgelerinde sadece kapitalistlerin sömürsünden söz ediliyor. Evde kadınların karşılıksız çalışmasından kimin çıkarı var? Bu süreç nasıl işliyor?

Geniş emekçi yığınlarından ve emekçi ailelerinden sözediyoruz. Yoksul emekçi halktan... Bugün istatistiklere ev kadını olarak geçen, bizim ev emekçisi olarak adlandırdığımız kadınların, Türkiye'deki 12 milyon kadının sömürülmesinden bahsediyoruz. Ve elbette evde veya dışarıda çok farklı koşullarda çalışan kadınlardan bahsediyoruz. Bu sömürü kapitalist sistemin devamının garantilerinden biridir. Ev işlerini, erkeğin "çıkanı" olarak değil, evin erkeği de dahil bütün fertlerinin bu düzende artı değer üretmeye devam etmesinin koşullarını yaratmak olarak değerlendirmenin daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Ücretsiz aile işçiliği olarak adlandırabileceğimiz kategoriye de kayıtsız çalışmanın en çarpıcı örneklerinden biri olarak görüyoruz.

Sorduğunuz soruda sadece kapitalistlerin sömürsünü göz önünde bulundurduğumuzdan bahsediliyor ve satır arasında erkeklerin sömürsünü ise gözardı ettiğimiz hissettiriliyor. Biliyoruz ki kadınların yaşadığı sorunlar kadın ve erkek arasındaki sorunlara indirgenecek kadar dar kapsamlı değildir. Toplumda genel olarak erkeklerin kadına, aileye dönük gerici bakışı kadar kadınların da kendilerine biçilen rolleri kabullenen bir bakış açısına sahip olduğunu görmek gerekiyor. Bunun nedenlerine baktığımızda din, ahlak, kültür, sanat, aile, devlet... vs. gibi bir dizi tarihsel öğenin etkili olduğunu görüyoruz. Bunların bütününe göz önünde tutarak tarihsel sorunun kaynağına baktığımızda tek tek bireylerin ilişkisinin değil, toplumsal ilişkilerin bütünü'nün belirleyici olduğunu söylüyoruz.

Tam da bu nedenle erkeklere karşı değil, sömürü düzenine ve bunun her türlü sonucuna karşı bir mücadeleyi esas alıyoruz. Bu söylediklerimiz siyasal mücadelemizin temel hattına işaret

etmekte ve bugün karşımıza çıkan gerici değer yargılarıyla mücadele etmediğimiz anlamına ise gelmemektedir.

Sosyalist devrim sonrası, kadınların sömürülmesini, baskı altına alınmasını, kadına yönelik şiddeti ortadan kaldıracak siyasal adımlar neler olacak?

İktidarımızın ilk gününden itibaren uygulamaya koyacağımız kamucu ekonomi politikalar, üretim ilişkilerinin toplumun yararına tesis edileceği bir düzen yaratacak. Ayrıca hukuk ve eğitim alanlarında gerçekleştirilecek köklü değişiklikler; toplumun bütünü'nün örgütlü bir biçimde dönüştürülmesine yönelik siyasal, ideolojik adımlar etkili olacak.

*TKP, başka birçok komünist partiden farklı olarak bir kadın örgütlenmesi fikrini benimsemiyor. Söz ettiğiniz adımların güvencesi olacak maddi güç nedir? (Maddi güç derken, bir anlayış ya da zihniyetten değil de, örneğin örgütlü işçi sınıfının sosyalizmin güvencesi olması gibi bir ilişkiden söz ediyoruz.)

Partimizin kadın örgütlenmesi fikrini benimsemiş olduğu doğru değildir. Bir önceki cevapta bahsettiğimiz kadın-erkek tüm toplumun dönüştürülmesi sürecinde diğer pek çok kitle örgütü gibi kadın örgütlerinin de kritik bir yeri olacaktır. Öte yandan partinin toplumun bütününe nüfus eden örgütlenmesi ve bu örgütlenmede kadınların yeri sözkonusu güvence açısından önemli olacaktır.

*Aile içindeki sömürü ve ayrımcılıktan kapitalizmi sorumlu görüyorsunuz ancak bu durum kapitalizm öncesinde de, sonrasında da görülüyor. (TKP, reel sosyalizm uygulamalarına haklı olarak sahip çıkıyor.) Ne dersiniz? Aile kurumu sosyalizmde -dönüşerek de olsa- yaşayacak mıdır? Neden?

Aile, elbetteki kapitalizm ile ortaya çıkmış değil. İşbölümü ve özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile beraber kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin ortaya çıkışından ve bunun da aile kurumuna kaynak teşkil ettiğinden sözedebiliriz. Ve bu kurum sınıflı toplumlar boyunca farklı biçimlerde varlığını sürdürmüştür. Bugün kapitalizm koşul-

larında ise bu düzenin devamını sağlamak gibi bir işlevi vardır. Sosyalist düzen, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin ve sömürü mekanizmasının devamında kritik rol oynayan ailenin sömürülmesini temel alır. Ama kadın erkek, anne baba, çocuk arasındaki ilişkilerin somut olarak komünist toplumda nasıl şekilleneceği konusunda bu röportaj kapsamında tahminler yürütmenin çok anlamı olacağını düşünmüyoruz. İnsanlığın çözümü olgunlaşan sorunlarla uğraşması gerektiğini burada hatırlamak gerekiyor...

*Ev işlerinin bazılarının kamusal alana taşınması eviçi sömürünün ortadan kalkmasını sağlar mı? Kapitalizm de bunu -kâr için- yapıyor zaten; lokantalar, kreşler v.b. kuruyor. Bunların ücretsiz olması bu kadar büyük bir değişiklik yaratılabilir mi? Bugün bunlardan yararlanabilen ailelerde eviçi sömürü yok mu?

Soruyu öyle bir sormuşsunuz ki, sanki bu işlerin kamusal alana taşınmasına kesinlikle karşı çıkıyorsunuz. Yoksa bu işlerin evde devam etmesinden feministlerin çıkarı mı var? Şaka bir yana... Bu olanakların bugün orta sınıflar arasında yaygın olduğunu, sosyalist sistemde herkes için eşit bir hak haline gelmesinin kadın erkek tüm emekçiler açısından ne anlama geleceğini bir kez daha durup düşünmek gerekiyor. Eviçi sömürü kavramlaştırmasının yanlış olduğunu düşündüğümüzü, kapitalizm devam ettiği sürece sömürünün devamına yönelik ilişkilerin (evde ve hayatın her alanında...) devam edeceğini belirtebiliriz.

"Öte yandan, kadın sorununun ilk olarak aşılacağı yer kadınların birer komünist kadro olarak yerlerini aldıkları partili sosyalizm mücadelesidir," demişsiniz. Bu nasıl olacak, biraz açar mısınız?

Alıntıyı tam olarak hangi metnimizden yaptığınızı, dolayısıyla ne tür bir bağlam içerisinde kullanıldığını sadece tahmin etmeye çalışıp onun üzerinden cevap vereceğiz. Burada kastedilen elbetteki toplumdaki kadınların bütünü'nün komünist kadro olması ve sorunun o şekilde aşılması gibi tuhaf bir yaklaşım değildir. Böyle bir yaklaşım herşeyden önce Leninist olamaz. Burada kastedilen Komünist Parti'nin kadınların

"erkeklerle mücadelesi"nin bir mekanı olarak görülemeyeceği, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin parti içerisinde suni önlemlerle giderilmesine (kota, pozitif ayrımcılık,...vs.) yönelik değerlendirmelerin geçersizliği, tek güvencenin siyasallaşma ve kolektif kimlik olduğuna dair bir vurgudur.

Öte yandan komünistler kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri önemserler ve bir mücadele başlığı olarak görürler. TKP, kadınların özgürleşmesini önemsemektedir. Emekçi kadınlar sosyalist mücadele ile özgürleşecektir. Tarihimizde ve bugün bizlerin yürüttüğü mücadelede bunun pekçok örneği mevcuttur.

*Bazı kapitalist ülkelerde, kadın hareketinin mücadelesi sonucu, kadınlar önemli kazanımlar elde ettiler. Hedeflediğiniz sosyalizm bu taleplerin ötesinde ne vaat ediyor ve bunların gerçekleşeceğini nasıl garanti ediyorsunuz?

Bugün gelişmiş kapitalist ülkelerde işçilerin kimi kazanılmış haklarını örnek gösterip işçi sınıfının kurtuluşuna yönelik kapitalist bir yol tarif edebilir miyiz? Bahsettiğiniz kazanımların varolduğu ülkelerde kadınların tamamen özgürleştiğini söylemek mümkün müdür? Bizce hayır... Ayrıca bahsi geçen ülkeler gelişkin kapitalist ülkelerdir ve Türkiye ve benzeri orta gelişkinlikte veya az gelişmiş ülkelerde farklı bir tablonun olduğunu da belirtmek gerekir. Sosyalizm sadece kadın ve erkek arasındaki değil, toplumun bütünündeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefler. Ve bu ancak sömürü mekanizmalarının ortadan kaldırılması ile mümkün olur. Dolayısıyla kapitalist ülkelerdeki ilerici adımlar önemlidir ama sorunların kökten çözümünü sağlayamaz. Sürekli bir garanti vurgunuz var. Sorunuzda "... bunların gerçekleşeceğini nasıl garanti ediyorsunuz?" demişsiniz. Bir dizi aracı, önlemleri sıralayarak yanıt vermek mümkün ve kolay; ama garanti edecek olan sosyalizm projesinden başka ne olabilir ki? Zira, tersi sonuçlar zaten sosyalizm olmaz, tersi sonuçlara sebep olan insanlar ve örgütler de sosyalist... Yani bizim size garanti olarak söyleyebileceğimiz sadece bu ögedir; o da tanımına ve niteliğine içkindir, koparılamaz. ◆

ÖDP Kadın Koordinasyonu'ndan kadınlar:

Feminist bir sosyalizme ihtiyaç var!

KADINLAR nasıl kurtulacak?

Nermin: Tarihsel işbölümü içerisindeki cinsiyetçi işbölümü en eski işbölümü. Ezilenlerin ve sömürülenlerin iktidarını hedefleyen, sosyalist, demokratik ve cinsiyetçi olmayan bir sosyalizmi programına taşımış bir partiyiz. Yalnız sadece sosyalist sistemin gelmesinin kadınların ezilmişliğinin de çözümü olmayacağını düşünüyoruz. Ayrıca geleneksel işbölümü içerisinde kadının sömürülmesine, ezilmişliğine dair, bunun altyapısal sorunlarının çözümünün yanı sıra üstyapıdaki değerler sistemindeki sürecin tersine değişmesi için de başka bir takım gereklerin yerine getirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Onun için de sadece sosyalizmle kadın kurtulur şeyinin dışında ezilmişliğin her türlü biçiminin, işte geleneklerden değer yargılarına, kadınların kendi kafalarında kendilerine biçtiği rollerin değişiminin daha uzun bir mücadele sürecini barındırdığını düşünüyorum.

Özgür: Sadece kapitalizmin yıkılmasıyla kadınların özgürleşeceği gibi bir inancımız yok. Bunun farklı bir feminist örgütlenme anlayışıyla beslenmesi gerektiğini düşünüyorum. Şöyle bir örnek vermiştik geçenlerde. İşte şöyle denir ya, kadınlar evlerine su taşıyorlar. Yoksul kadınlar var onların örgütlenmesi lazım, biz soruna böyle yaklaşmıyoruz gibi. Evet yoksul kadın evine su taşıyor ama bu hem kapitalizmin sorunu hem de feminizmin çözeceği bir şey. Yoksul kadının evinde suyunun akmaması kapitalizmin sorunu, ama sadece kadının eve su taşıyor olması feminizmin de konusu. Bu nedenle ertelemeden feminist ideolojiyle ve sosyalizm diyerek birlikte farklı bir şey olmalı.

Feminist çalışma denilen şey kadın kadına yapılan bir şey değil mi? Karma bir partide bunu

yapmak...

Özgür: ÖDP'de kadınlar bir araya geliyorlar ve kadın politikalarını belirliyorlar. Belirledikleri kadın politikaları ÖDP'nin politikası haline geliyor. Böyle bir işleyiş olduğu için, ÖDP'nin asıl hedefi de bağımsız kadın çalışmalarını güçlendirmek, bu çalışmaları teşvik etmek ve bu konuda bir duyarlılık yaratmak.

ÖDP'nin kuruluşunda da birçok feminist kadın vardı. Artık bir kısmı partide değiller...

Nermin: Partinin kuruluşunda olan feministlerin bugün partide olmayışı, kadın politikasının dışında sebeplerle oldu. Feminist kadınlar ayrılmış olsalar da ÖDP'de kadıncı bir ba-

kışın hâlâ olduğunu düşünüyorum. Kadıncı bakış parti içine nüfuz etmiş durumda. Partide yer alan kadınlar sadece feminist kadınlar değil. Partinin tüzüğünde yer alan bütün yönetim organlarında yüzde 30'luk kadın kotasının olması, kadınlar lehine pozitif ayrımcılık olması, söz alma ve kullanmada kadınlara öncelik tanınmasından adaylıklardaki oyların çarpımına kadar yüzde işletilmesi, bunlar parti hukukunda var ama kota niye var diyen partili kadınlar da var. Kotanın kadınları zayıf gösterdiğini düşünenler de var yani.

ÖDP'deki erkeklerle feminist kadınlar olarak neler yaşıyorsunuz?

Nermin: ÖDP'deki erkekler de kadınlar da cinsiyetçi bakış açısından arınmış değiller elbette. Partide kadınlar lehine kazanılmış haklar var. Bazı şeyler tüzükte yer almış durumda. Mesela bir kadına özel alan dahil şiddet uygulayan üyenin ihracı gibi maddeler var.

Özgür: Bütün bu kazanımlar ÖDP'de bugün olan, olmayan feminist kadınların kazanımı.

Nermin: Kâğıt üzerinde yazılı olanların ötesin-

de bizzat yaşanan hayatta her şey buna denk düşmeyebiliyor. Çünkü partideki erkeklerin kadınları ne kadar siyasetin öznesi olarak gördükleri sorunu var ve ona göre bu siyasal hayatın örgütlenmesi problemi var. Bir taraftan da bizzat kadınların kendilerini bu sürecin ne kadar öznesi gördükleri sorunu var. Sorun iki taraflı. Geleneksel işbölümü ve değer yargıları parti çalışmalarına da yansıyor. Kadınlar parti yönetiminde de olsalar gündelik faaliyetlerin yürütülmesinde daha çok koşutran konumundalar ama izlenecek siyasetin hattı konusunda ve politikalar belirlenirken yeteri kadar özne olduklarını düşünmüyorum. Bizim kendimizin kendimize biçtiğimiz rollerin de bunda etkisi olunca bizler de erkeklere yol vermiş oluyoruz bence. Ama şu da var, partide çok açıktan net, "sen kadınsın şunu yapamazsın," gibi bir ayrımcılık yaşamıyoruz. Daha üstü örtülü, gizli yapıyor. Toplumsal cinsiyet konusunda da parti olarak yaptığımız kadın eğitim kampları ve eğitimler var. Bu Temmuz'da üçüncüsünü yapacağız. Bunların daha fazla açığa çıkarılmasını sağlamaya çalışıyoruz. Ev içi emek parti programına da baktığınızda geleneksel rol dağılımını pekiştiren bir şey. Ve bunun yeniden üretimine zemin sağlayan bir şeye dönüşüyor. Kadın evde evin işini yaparak kapitalizm için de emek gücünün yeniden üretilmesini sağlayarak o ihtiyaçları karşılamış oluyor. Yemek temizlik, yeni nesillerin yetiştirilmesi bunu ücretsiz bir şekilde karşılamış oluyor. Sistem de bunu kadının sırtından karşılamış oluyor. Kadınlık ve erkeklik rollerini ortadan kaldırmak noktasında bizim savunduğumuz şey bunların toplumsallaşmasıdır. Ortak yemekhanelerdir, çamaşırhaneler çocuk bakımevleri gibi aslında bir takım klasik sayılabilecek öneriler var bu konularda da. Ama toplumsallaşmayı bir hedef olarak görürsek şu anki süreçte reel bir durum olarak, kadınların her gün evde bu süreci yeniden ürettiğini düşünürsek bunun ücretlendirilmesi ya da güvenceye kavuşturulması gibi kongre kararlarımızda olan önerilerimiz var. İş yasasına göre sekiz saatlik iş saati kabul edilmiş ve ona göre bir sosyal güvence ve bedel oluşturulmuş fakat evde mesai saatinin ne kadar olduğu bile belli olmayan bir durumda yaşıyor kadınlar. Bunun ücretini kimin nasıl ödeyeceği ayrı bir tartışma konusu. Ev kadınlarının asgari bir sosyal güvencesinin olması gerektiğini düşünüyoruz.

Evişlerinin toplumsallaşması dediniz. Yeni bir

ülkenin inşası söz konusu olacaksa eğer devrimden sonra, çamaşırhane yemekhane açılacak parayla yatırım yapıp ülke ekonomisi kalkındırılırsa, adamlar da ev işlerini yapmayı öğrense çocuklara kadınlar kadar baksa daha mantıklı olmaz mı?

Nermin: Ben kendimi hem sosyalist hem feminist hem de ekolojist olarak tanımlıyorum. Sürdürülebilir bir hayat istiyorum. Sana katılıyorum, bu da benim kafamda bir problemdir. Bu evdeki emeğin ücretlendirilmesi talebi de problemlidir. Çünkü kadının konumunu yeniden üreten ve kadını o role hapseden bir şeydir. Bütünlüklü olarak düşünüyorum. Mesela her evdeki tüketim aletlerinin, çekirdek ailenin kapitalizmin bir getirisi olduğunu düşünüyorum. Ve bunun sürdürülebilir bir yaşam açısından da sorunlar taşıdığını düşünüyorum. Her evde çamaşır makinesi, kullanılan çevreye zarar veren deterjanlar. Bunların ortak örgütlenmesi, tabii bu işler sadece kadınların yapacağı işler değil, erkeğin de yapması gereken işler. Birlikte yapılabilecek işler bunlar.

Çamaşırhaneye çamaşır, kreşe çocuğu götürüp getirenin kim olacağı daha önemli bir soru...

Nermin: Tabii makineden çamaşır alıp asanın kim olacağı da önemli. Bir güç ilişkisine dönüşüyor. Zayıf olan yapıyor. Yaşamın sürmesi açısından gerekli olan ihtiyaçların toplumsallaşmasının genel anlamda tüketime karşı da bir önem olduğunu düşünüyorum.

Hilal: Çocuk ya da çamaşır konu ne olursa olsun asıl değişmesi ya da olması gereken erkeğin de bunları düşünmeye başlaması. Erkek de böyle bir düşünme kabiliyetine sahip olduğu zaman çok başka bir ilişki sistemi olacaktır.

Bilinç yükseltme ya da benzer kadın toplantıları yapıyor musunuz?

Nermin: Tam olarak bilinç yükseltme denemez ama benzer toplantılar yapıyoruz. Farkındalık yaratmaya çalışan toplantılar yapıyoruz. Yaptığımız kamplarda kadınların topluluk önünde konuşmasıyla ilgili bir şey yaptık. Mesela bizim partide erkeklerden iki dakika daha fazla konuşma hakkımız var ama baktığınız zaman otuz tane erkeğin söz aldığı toplantılarda üç kadın zor söz alıyor. Kadınlar, heyecanlanmaktan, yanlış konuşmaktan, hata yapmaktan korkuyorlar. Bunu önlemeye yönelik topluluk önünde konuşma pratiği yaptık. İkincisi şiddetsiz toplantı yapma yöntemleri üzerine oldu.

Özgür: Bu çalışmalar sadece erkeklerle birlikte katıldığımız toplantılarda değil bizim kadın kadına yaptığımız toplantılarda da çok hayatımızı

değiştiriyor, bizim için uyarıcı bir etkisi oluyor. **Nermin:** Bir diğer konumuz toplumsal cinsiyet. Bir konumuz da sosyalist mücadelede kadınlar ve kadın mücadelesi.

Feminizmle sosyalizmi nasıl ilişkilendiriyorsunuz tam anlayamadım...

Nermin: Sınıfsal olarak kadının metalaştırılması, her anlamda sömürsünün kapitalizmden dolayı ve ondan da kaynaklandığını düşünüyorum. Bu üretim ilişkileri değişmeden sadece feminize bir şekilde değerler sisteminde içerisinde mücadele ederek o altyapıyı değiştirmeden bunun değişeceğini düşünmüyorum. Sosyalizm temelinde sınıf eksenli bir mücadeleyle de tek başına bu sorunun çözüleceğini de düşünmüyorum. Ama sınıf eksenli mücadelenin kadın bakış açısını içinde barındırarak yani feminist perspektifi için-

de barındıran bir sınıf eksenli mücadeleyle başka bir dünya kurulacağını düşünüyorum. Kadınların da içinde rahat edecekleri, eşit, özgür, paylaşımcı, dayanışmacı bir dünyanın ancak bu perspektifle kurulacağını düşünüyorum. Sadece kadınların değişmesiyle kadınlara daha iyi bir dünya olabileceğine inanmıyorum.

Kadınları ezen kimler peki?

(Hepsi) Erkek egemen sistem diyoruz tabii ki.

Eviçi emek?

Nermin: Görünmeyen emek. Erkeklerin çok ciddi çıkarı var çünkü kadınların emeğinden. Kendisine sosyalist de dese komünist de dese yaşanan hayatta bir başka cinsin harcadığı emek üzerinden kendi hayatı kolaylaşıyorsa, temel ihtiyaçları gideriliyorsa diğer cinsin tabii çıkarı vardır değil mi? Dolayısıyla erkekler siyaset yapmaya da daha çok zaman buluyorlar. Kadın sadece kendi hayatını sürdürmüyor aynı zamanda o erkeğin de hayatını sürdürüyor emeğiyle. **Birsen:** Partide iki aylık bebeği olan erkek arkadaşlar var, mesela gece toplantıya rahat kalabiliyorlar nasıl olsa o çocuğa bakan biri var çünkü. **Neşe:** Onlar için bebek mi kariyer mi gibi bir sorun yok ki hem baba olup hem siyasi kariyerlerini sürdürebilirler.

Özgür: Bizim gece bir toplantıdan çıkıp eve gitmemiz bile sorun. Ama partide kadınlarla ilgili bu tür tartışmaları çok fazla yapmamızın birçok gelişmeyi sağladığını düşünüyorum. ◆

İstanbul Halkevleri'nden Çiğdem Çıdamlı: bir adam hizmetçisiyle evlenirse ne olur?

KADIN kurtuluşuyla ilgili ne düşünüyorsunuz? Halkevleri derken ikili düşünmek gerekir, bir Türkiye çapında örgütlü ve çok eski bir demokratik kitle örgütü olarak bir de son beş altı sene dir yoksul mahallelerde yaptığı çalışmalarla toplumsal siyasal hareket niteliği kazanmaya çalışan halkevleri olarak. Çok homojen ve programatik bir anlayıştan söz etmek mümkün değil. Henüz tamamlanmış bir şey olduğunu söylemek için de çok erken. Bizim açımızdan şu anda yaygın, belirgin ve aynı zamanda hem gelecek hem de gündelik çalışmalarımıza ışık tutan iki temel kavrayıştan bahsedilebilir. Birincisi bugüne dair, tabii yarınla da ilişkisi içinde kavranması gereken bir şey. Sorunu yeni toplumsal politik hareketi ve bunun öznesini inşa etme olarak kavradık. Soruna bu hareketi ve onu yaratacak özneyi oluşturma mücadelesi diye baktığınız zaman zaten kadının kurtuluşu ya da kadının özgür biçimde varolabilmesi de mücadelenin kurgulanmasıyla yakından ilintili. Bunun için de feminist hareketin de çok kullandığı yoksulluk kadınlaşıyor, kadınlık yoksullaşılıyor. Ya da daha darlaştırsak proletarya kadınlaşıyor, kadınlık proleterleşiyor. Kadınların sadece yoksullaşması ve proleterleşmesi onları harekete geçirici bir şey olmuyor tabii. Harekete geçmesinin maddi koşullarını oluşturuyor ama. Bunun için kolektif bir çaba gösterilmesi gerekiyor. Sadece daha eşit değil daha özgür bir dünya hayali kuruyor ve sosyalizmi eşitlik ve özgürlük ideallerini birleşmesi olarak kavırıyorsak, o zaman zaten her türlü ezilme biçiminin ortadan kalkmasının koşullarını olanaklı kılan bir toplumdan bahsetmemiz gerekir. Bugün toplumdaki bütün çatışmaların da bir devrimci sürecin bileşeni haline gelmesi gerekir. Nasıl bir toplum istiyoruz? Sadece karnımızın daha çok doyduğu değil, bütün ezilme biçimlerinin ortadan kaldırıldığı bir toplum istiyoruz. Kadınlık erkek arasındaki eşitsizliğin ortadan kalkmasını da emeğin özgürleşmesinin koşullarından bir tanesi olarak tanımlıyoruz.

Peki kadının ezilmişliğini nasıl tanımlıyorsunuz? Kavramsal düzeyde bir tanım aranmasına gerek yok. Anlamsız olduğunu düşünmemekle birlikte

kadın çevrelerinin birbirinden ayrılmak için kullandığı kavramsal farklılıklara dair çok özel bir şeyimiz yok. Ama esas olarak kadın ezilmesinin kapitalist topluma ve sınıf çelişmesine özgü bir ezme biçimi olmadığını düşünüyoruz.

Kadınları kim sömürüyor?

Bu konuda çok derinlemesine olmasa da yoğunlaştık. Aile üretimini kendine özgü bir üretim tarzı olarak kabul edip orada bir sömürü ilişkisi tanımlayan bir bakış açısından çok, esas olarak sömürü ilişkileri ve ezme ezilme ilişkileri ağı içinde erkeklerin de kuşkusuz bir katman olarak bu sömürü ilişkilerinden faydalandığı ama bu ilişkinin içinde sömürü olarak bir artıktan bahsedeceksek bunun esas olarak sınıf ilişkileri ekseninde toparlandığı bir bakış açısına daha yakın duruyoruz. Kuşkusuz erkekler kadınları sömürüyor çeşitli alanlarda ama bütün ilişkiyi bu eksenden tanımlamaya çok yakın değiliz.

Kadının ailede yaptığı her türlü üretimin piyasada bir değeri olduğunu düşünürsek buradan bir artık değer oluşmuyor mu? Bu kimin cebine giriyor?

Kuşkusuz bir artı üretimdir. Ama bu artığın merkez edildiği ana alanın doğrudan kapitalizmin tekelci mekanizmaları olduğunu düşünmemiz gerekir. Kadın emeğinin sınıf ilişkilerindeki dönüşümlerde kullanılan bir araç olduğunu düşünelim. Kadın ve çocuk emeğinin kayıt dışı kullanılmasını göz ardı etmeden zaten emekçi sınıfları da bir bütün değil parçalanmış bir emek piyasası içinde değerlendirmek gerekir. Bunun farklı biçimleri de oluştu. Evde çalışma gibi, eve iş alma mesela eviçi emeğinin görünmezliği üzerine bina edilen bir sömürü biçimi dolayısıyla evet orada bir artı var, daha doğrusu görünmez hale getirilen bir ekonomik değer var. Ben iktisatçiyim, iktisat hocamız derste, "bir adam hizmetçisiyle evlenirse ne olur," diye sormuştu. Biz öyle bakakalmıştık. Sonra hoca, "milli gelir düşer," demişti. Sahici bir şey bu. Orada tabii ki bir üretim var. Bir yeniden üretim var. Özellikle bu üretim, yeniden üretim ilişkisinin yeni baştan ele alınması, ikisi arasındaki zincirin yeniden kurulması, yeni bir kamusal alan tartışması açısından da yeni bir özgürlük tartışması açısından da, kapitalizmin yeni mekanizmalarının anlaşılması açısından da bence çok kritik.

Hâlâ anlamadım kadının ev içinde harcadığı emek nereye gidiyor?

Bu karmaşık bir şey. Kapitalizmin de çok değiştiğini düşünürsek çifte sömürü darlaştıran bir kavram. Söylemeye çalıştığım proletaryayı dar anlamda kol işçisine indirgemiyorsanız, özellikle de hizmetlerin ekonomide aldığı ağırlıklı yer düşünüldüğünde, yeniden üretim zaten üretimin çok büyük bir girdisi haline geldi. Yeniden üretim diye ikinci bir şey olarak adlandırmak anlamsız. Kadının tümüyle yeniden üretime konumlanmış olsa bile, üretim yeniden üretim zinciri arasında hiyerarşik bir ilişki kurulamaz zaten. Biri olmadan diğeri varlığını sürdürmez. Ki kadınların konumu da artık salt yeniden üretim

alanıyla sınırlı değil. Ama evdeki konumları da ağırlaştırıyor. Mesela sağlık hizmetlerinin paketlenmesiyle birlikte eve çekilmesi yani kadınların üzerine giderek yıkılması. Sömürü ilişkilerinin bütünselliğini en temel ayakta tutulmalarıdan biri kadın emeğidir. Dolayısıyla bir kadın hem evde hem dışarıda çalıştığı zaman çifte sömürüyle kastedilen hem işte hem de kocası tarafından sömürüldüyse evet bu böyledir. Ama bu çok dar. Kapitalizmi ve cinsel sömürü ilişkilerini tam anlatıyor mu emin değilim.

Halkevleri kadın çalışmalarını yapıyor mu?

Kendi yaklaşımımızı geliştirmeye çalışırken aşamalardan bahsedilebilir. Bizler politik kadınlar olarak kısmen şansın, kaderin, kısmen bilincin yardımıyla, giderek etrafımızda kadınlar diye bir olgunun varolduğunu kavradığımızda, kendi so-

runlarımızı da o özneyi oluşturma sorunu içinde çözmeye başladık. Yoksul mahallelere yüzümüzü döndüğümüz zaman ise çeşitli kadın öbeklerinin oluştuğunu görüyoruz ve bunlarla mahalleleri örgütleyecek kolektif faaliyetler yürütmeye çalışıyoruz. Bir sonraki basamak bu küçük kolektiviteleri toplam tek bir kolektivitenin parçası olarak tasarlamak diye düşünüyorum. Buraya yönelik çabalarımız var. 2000 Kadın Yürüyüşü ve 17 Ağustos depreminden sonra başlayan ve süren çalışmalarımız var. Çeşitli mahallelerde kadınlara dönük okuma yazma çalışmaları gibi, sağlık taramaları gibi, anne çocuk eğitimleri gibi... Kadınların bir araya geldiği çeşitli düzlemler oluştu bu çalışmalar sırasında. Bunların en gelişmiş İzmit'te oldu. İzmit'te deprem sonrası okuma yazma çalışmasında bir araya gelen Kadınlararası Dayanışma Kooperatifi kuruldu. Kooperatif çeşitli mahallelerde temsilcilikleri olan bir kadın meclisiyle yönetiliyor. Şimdi bir lokanta açtılar. Fabrikalara yemek servisi yapıyorlar. Kooperatif eskiden temizliğe giden güvencesiz çalışan kadınların politik aktiviteye zaman ayırabilmelerini hem de örgütlü bir çalışma ve dayanışma ağı oluşturmalarını sağlıyor. Aynı zamanda da ekonomik bir gelir elde ediyorlar. Birçok Halkevi'nde kadınlara okuma yazma çalışmaları yapılıyor. Bu çalışmalarda

kendimize özgü bir tedrisat izliyoruz. Burada müfredat dört temel konu etrafında örülüyor, yoksul kadın olmak, nereden geldim, nerede yaşıyorum ve kim olmak isterdim, nasıl yaşamak isterdim gibi başlıklarla tartışılan, yazılan, gazete okunan, fotoğraflarla desteklenen bir çalışma. Aile içi şiddet yaşayan kadınlar da geliyor. Özellikle yoksulluk ve kadın bağlamında çalışmalar yapıyoruz. İki yıl önceki genel kurulumuzda kadın komisyonları kurma kararı aldık. Ama bu sorunu kendi içimizde de daha görünür hale getirmeye ihtiyaç var.

Kendi iç ilişkilerinizde bir çatışma yaşıyor musunuz?

Bu tür bir çatışma sonuç itibarıyla hiç bitmeyecek ve hep mücadele konusu olacak. Doğal olarak söylediğiniz her şey bir çatışma biçimine, çok açık, aleni, yaşantıyı kötüleştiren bir şey olmasa da, ki biz çatışmalarımızın erkek arkadaşlarımızla gülerек ve şakalaşarak yaşanması şansını edindik. Kuşkusuz sürekli bir değişime isteği var. Biz bir takım şeylerin üstüne bilinçli gittik. Mesela iki erkek eyleme geliyor ve eşlerini getirmiyorlarsa bu eylem kırıcılığdır dedik. Ya da dayak, tabii ki üyelerimiz arasında mutlaka var. Dedik ki biz Halkevleri çevresinde karısına dayak atan hiç kimse arkadaşımız olamaz. Bu tip şeylere tahammül etmeyeceğimizi söyledik. Ama ailelerin içine girdiğiniz zaman, evi-şinden, bulaşığına her konuda çatışma oluşur. Ben yoksullaşmayla birlikte bu insanların ailesel ilişkilerinin çözülerek bir ortak kamusal alan ya-

ratma ihtiyacıyla birlikte daha köklü bir mücadele konusu haline getirilebileceğini düşünüyorum. İnsanlar aile sınırını aşarak mesela depremde olduğu gibi ortak kamusal alana üşüştüğü zaman bu tür bir müdahaleyi yapabilmeye şansımız daha çok. Yoksulların itme gücü de buradan çıkıyor. Yoksul kadın bizim açımızdan emekçi olduğu için değil değişim potansiyeline sahip olduğu için önemli bir özne. Kendi açımızdan biz politik kültürümüzde aile yaşantısını teşvik eden bir topluluk değiliz. Daha mülksüz yaşamaya çalışıyoruz. Bu da bir sürü konuda politik kadroların evişi vs konularda kadınların mücadele etmesini kolaylaştırıyor. Biz ne zaman politik kadınlar olarak yerleşiklik kazansak başımız sıkıntıdan kurtulmuyor. Biz ne zaman evi barkı sırtımızdan atmaya yönelik harekete geçtiysek o zaman daha rahat hareket edebildik, bu tür konuların üzerine daha rahat gidebildik. Biraz aslında dehşet saçan insanlar haline geldik erkek arkadaşlara karşı.

Halkevleri'nde kadın seminerleri yapıyor musunuz? Karma ya da sadece kadınlara...

Eğitim çalışmaları listeleri yaptık. İzmit'te yaptığımız buluşma öncesinde Türkiye'nin her yerinden gelen arkadaşlarla iki gün boyunca tartışmalar yaptık. Kadın hareketinin tarihsel süreci kazanımları ve yeni gelişen kadın hareketinin özellikleri, yeni emek sömürü süreçleri, aile içi şiddet vs. konularında sunumlar yaptık. Erkek arkadaşlarla bu konuda sistemli bir eğitim çalışması hiç yapmadık. Biz ana kimliğimizi feminist olarak tanımlamıyoruz ama şöyle bir kompleksle de davranmamamız gerektiğini düşünüyorum. Feminist hareketin çok kritik kazanımları oldu ama feminist hareketin Marksist hareketin kendisi gibi tarihsel bir şey. Sonuçta yeni bir dünya ve yeni bir sınıf hareketi ve yeni bir politik çatışma ortamı var. Bunların hepsinin yeniden kurulması için çıkmak lazım yola.

Halkevleri'nden kadınlarla yanyana geldiğimizde kadın kurtuluşuna dair ne dendiğini aslında tam olarak anlamıyoruz. Son 8 Mart mitinginde Halkevleri'nden kadınlar olarak yürüyeceğinizi söylemiştiniz, Sonra alanda birden arka tarafa geçip erkeklerle birlikte yürüdünüz. Yine İzmit'te yapılan kadınlar yoksullaşıyor, yoksulluk kadınlaşıyor panelinde, bir kez olsun erkek egemenliği ya da eviçi emeğin lafı geçmedi. Bu durum tartışmayı anlamsızlaştırmıyor mu?

Bizim bu konuda çok oturmuş ve bu konuda netleşmiş bir ilkeler dizini yok. Kadın konusunda çok yeni olmasıyla ilgili bir şey. Bizim çok otoriter, hiyerarşik bir yapımız yok. 8 Mart'ta olan şey aslında bir mahalle Halkevi'nden gelen arkadaşların erkeklerle birlikte gelmesi ve orada bir gerginlik yaşanmasını kötü bir tartışmayı engellemek için arka tarafa geçmeydi. Tartışsaydık, oradaki arkadaşın iradesini kırma gibi bir durum yaşanacaktı. Mitinge organizasyonuna verilen söz tutulamadı ama, yapacak çok fazla bir şey yoktu. İzmit'te ise biz o çapta bir şeyi ilk kez yapıyorduk. Biraz acemiliğe geldi aslında.. Daha hazırlıklı bir süreçten geçilerek yapılsa daha iyi olurdu. Kendimizden de yaptığımız çalışmaları anlatmak gibi bir düşüncemiz olmuştu. Kadın çalışmaları konusunda kadro yetersizliğimiz de var açıkçası. Bunun eğitimi ve hazırlığı anlamında. ♦

Kadın hareketinin tarihsel süreci kazanımları ve yeni gelişen kadın hareketinin özellikleri, yeni emek sömürü süreçleri, aile içi şiddet vs. konularında sunumlar yaptık. Erkek arkadaşlarla bu konuda sistemli bir eğitim çalışması hiç yapmadık. Biz ana kimliğimizi feminist olarak tanımlamıyoruz ama şöyle bir kompleksle de davranmamamız gerektiğini düşünüyorum. Feminist hareketin çok kritik kazanımları oldu ama feminist hareketin Marksist hareketin kendisi gibi tarihsel bir şey.

Emekçi Hareket Partisi / EHP'den Neslihan:

Sosyalist devrim gerekli!

EHP (Emekçi Hareket Partisi)'nden Neslihan Emekçi hareket partisi kadınların durumuna nasıl bakıyor?

Program ve tüzüğümüzde kadınlarla ilgili bir bölüm var. Bu bölümü kadınların hazırlamasına önem verdik çünkü sosyalist feminist mücadele veriyoruz. Bunu karma alanda vermenin bazı zorlukları var, o zorlukların aşılması ve kadınların politikaya daha fazla dahil olabilmeleri için programda herkes bölümünü kendi hazırlasın...

Herkes derken ne kastediyorsun?

Mesela gençlik de var partide.

Başka?

Karma alana dair politikalar birlikte hazırlanıyor.

Karma alan derken ne kastediyorsun?

Gençlik ve kadınların dışında. Mahalle çalışması ya da başka bir çalışma yapıyorsak onunla ilgili. Aslında herkes hangi alanda daha fazla söz sahibiyse programı onların hazırlamasına özen gösterdik. Sosyalist feminist bir perspektifle yazdık programı. Tabii karma bir parti olduğu için kadınlar sadece kadın mücadelesi yürütmüyorlar. Kadın örgütünde de çalışmalarını yürütüyorlar.

Yani bu partideki kadınlar sadece kadın çalışması yapmıyorlar...

Hayır mesela mahallede de çalışıyorlar.

Mahallede kadın çalışması da yapılabilir.

Evet, yapıyoruz ayrıca.

Yani mahallede gençlik çalışması da yapılabilir, mahalle bir alandır.

Doğru.

Hatta mahallede zenginler bile yaşayabilir. Yani kadın ve gençlik dışında işçi çalışmasından bahsedilebilir, o alanlarda da çalışıyor kadınlar...

Partinin çalışma yaptığı alanlar diyelim...

Nedir bu alanlar?

Mesela, NATO ve Bush Karşısı Birlik'in içindeyiz parti olarak. Oraya kadın temsilcimiz de gidiyor.

Gençlik temsilciniz gidiyor mu?

Gençlik temsilcimiz kadın zaten bizim.

Ama bir kadın üye gitmiş oluyor.

Evet, o giden üyenin kadın yada erkek olmasının önemi var bence. Genelde hep erkekler gider ya...

Artık bir sürü örgütün temsilcisi kadın.

Evet ama bence kadın çalışmasının dışındaki alanların temsilcisi olarak da kadınların gidiyor olması önemli.

EHP'nin programına göre kadınların kurtuluşu nasıl olacaktır?

Kadınlar kurtuluşları için ayrı ve bağımsız örgütlenmek zorundalar. EHP sosyalist bir devrimi hedefliyor. Ama sosyalist bir devrim kadınların kurtuluşu için yeterli değil. Kadınlar sosyalist bir devrim için de mücadele edebilirler; o yüzden karma bir alanda siyaset yapıyoruz ama ayrıyeten feminist bir mücadele içinde olmak, bunun için örgütlenmek zorundalar. Ama bu tek başına EHP'li kadınların yapacağı bir şey değil. Bazı kadınlar sadece sosyalist bir kimlikle çalışıyor olabilirler, bazı kadınlar örgütlü yapıyor, bazıları tek tek yapıyor olabilirler. O kadınlarla da buluşmak gerekiyor. Şu anda bizim dediğimiz anlamda bağımsız bir kadın çalışması yok.

Türkiye'de şu anda bir feminist çalışma yok mu?

Yok demek yanlış olur. Gerektiği kadar yok bence.

Sosyalist bir çalışma gerektiği kadar var mı mesela?

İkisi de gerektiği kadar yok. Yani sosyalist bir çalışma aldı başını gidiyor da, kadın çalışması geride kalmış durumda değil ama feminist bir

başlıkla mücadele ediyoruz. Sadece daha çok olan geliyor bana şu anda. Benim için feminist mücadeleye önemli çünkü kadınların kurtuluşunun adı, bunun ideolojisi de feminizm. O yüzden oradan geçmesi gerekiyor bu mücadele için.

Geçmesi mi, varması mı oraya?

Onunla birlikte olması ve varması gerekiyor

Ama bir sürü kadın kendisine feminist demiyor. Daha çok sosyalist kadınlarla iş yapıyoruz oluyoruz.

Bunu tercih ettiğiniz için.

Bu feministlerin de tercihi ama. Sadece sosyalist kadınlar böyle tercih ettiği için değil. Bu feminist mücadelenin de önünü açacaktır.

Kendinizi dünyadaki sosyalist feminist geleneğin parçası hissediyor musunuz?

Son dergimizde bunu deklare ettik. Daha önce kendimizi feminist olarak adlandırdık, sonra kendimizi sosyalist feminist olarak adlandırdık ve son sayımızda deklare ettik. Daha önce anlattığım sebeplerle, yoksa biz karma alandayız bize uyan tek model bu diye değil.

Karma alanda tek model diye bir şey yok zaten.

Evet bunu doğru buluyoruz çünkü sosyalist bir devrim için de mücadele veriyorum aynı zamanda.

Benim bildiğim dünyada karma bir yapı içinde çalışan bir sosyalist feminist grup yok. Sosyalist feministler de diğer feministler gibi feminist hareketin parçası, sosyalist hareket içinde de bireyler olarak yer alıyor olabilirler ama hiçbir bağımsız kadın çalışması yapmayan bir guru-

bun kendine sosyalist feminist dediğin duymadım. İnsan sosyalist ve feministse sosyalist feminist olur diye bir şey de yok. Bunun kadın komsomolundan farkı ne?

Ben de karma bir yapıda sosyalist feminist çalışma yapıldığını çok fazla okumuş duymuş değilim ama yapılabilir. Bunun önünde bir engel yok. Sosyalist feminist olmamı engelleyen şey sadece karma alanda politika yapıyor olmam, bağımsız bir çalışma yürütmememse, ben öyle düşünmüyorum, olabileceğini, aslında da olduğunu düşünüyorum. Partinin dışında bağımsız bir kadın örgütlenmesi olması gerektiğini düşün-

nyorum ama şu anda bunun tam olarak koşullarının olduğunu düşünmüyorum.

Bunun koşulları neden yok?

Hiç deneyimi yok ve olamaz değil ama ortaklaşabildiğimiz alanlara tam bağımsız bir kadın örgütlenmesini getirmiyor beraberinde.

Senin söylediğin şeyden Türkiye’de feminizm yok gibi bir şey çıkıyor.

Ben öyle bir şey demiyorum.

Sosyalist feminizm, feminizmin bir varyantıdır. Feminist diye feminist hareketin parçası olana denir. Siz feminist sosyalistler olabilirsiniz ama karma bir grubun faaliyetine feminizm denemez. Feminizmin temel öncülü kadınlardan oluşan bir siyasi hareket olması.

Karma bir grubun içerisinde biz bir kadın örgütü olarak çalışıyor olabiliriz. Partiye tabii ki bağlımız, sonuç olarak parti içerisinde bir kadın çalışması yapıyorum. Kendimi sosyalist feminist olarak tanımlıyorum.

Ama bütün partilerde kadın kolları kadınlardan müteşekkil. MHP’de bile kadın örgütü var. Her karma siyasal yapı kadın örgütlenmesi yapıyor. Bunu yapıyor olmak seni feminist kılmaz.

Ben karma bir yapının içerisinde feminist politika yapılabileceğini düşünüyorum, örneklerinin olmamasının bizim önümüzde engel olduğunu düşünmüyorum. Bunun da herhangi bir partinin kadın kolları gibi olduğunu düşünmüyorum, farklı ideolojik ve politik olarak feminizmi öngörüyor olması. Partide, iyi bir örnek olmamakla birlikte, tıpkı gençlik örgütü gibi özerk bir örgütlenme yaratıyorsun.

Gençlik örgütlenmesinin ayrı bir ideolojik tanımı var mı?

Tam örneği değil demiştim zaten. Ama kadınların özerk, erkeklerle olmayan bir örgütlenmeyi karma bir parti içerisinde yapabileceklerini düşünüyorum.

Biz yaptık oldu oluyor bu.

Senin gibi bu kadar indirgemeci düşünmüyorum. Örneklerini olmaması bir engel değil bence. Bizim yaptığımız kadın çalışmasının herhangi bir partinin kadın çalışmasıyla, örneğin DEHAP’ın yaptığı kadın çalışmasının aynı olduğunu düşünmüyorum. Onların hepsi kendisine feminist demiyor.

Zaten feminist çalışma yapmıyorlar değil mi?

Onlardan farklı olduğumuzu düşünüyorum. Ben feminist mücadeleyi doğru buluyorsam, feminist mücadele yapıyorsam...

Siz de feminist mücadele vermiyorsunuz, parti çalışması yapıyorsunuz.

Ben feminist bir çalışma yaptığımı düşünüyorum. Türkiye’de şu anda benim düşündüğüm gibi gerçek anlamda varolan örgütlü, feministlerin bir arada olduğu bir çalışma olsaydı ben kendimi ona dahil ederdim. Feministlerin bir dönem öncesi kadar çalışkan da olmadığını düşünüyorum.

Feministler derken kendinizi de dahil ediyormusunuz buna?

Ediyoruz. Ama sosyalist kadınlarla bir araya gelmekten daha fazla imtina ediyorlar.

Ama feminizmin temel meselesi bu değildir değil mi?

Ama bu anlamda sosyalist kadınlar daha fazla bir araya geliyorlar feminist kadınlara göre. Eğer feminist kadınlar gelseydi oraya katılmayı anlamlı bulurdum. Morçatı’yla çalışmayı EKB’yle çalışmak kadar önemli geliyor bana.

Onlar feminist ötekiler feminizm düşmanı.

Evet, bir kısmı doğru bulmuyor gerçekten. Bir kısmı aşağılıyor feminist olduğunu için ya da sana "Salaksın sen," der gibi "Feministsin sen" diyor alanda. Ama diğer kadın örgütleriyle bir araya gelip politik tartışmalar yapıldığında bir şeylerin değişeceğine inanıyorum. Feminizmin onların önünü açacağına inanıyorum. Temel bir yanlış yapıyorlar bir kere, erkeklerle birlikte mü-

cadele veriyorlar.

Siz de erkeklerle birlikte mücadele veriyorsunuz.

Biz kadın mücadelesini erkeklerle birlikte vermiyoruz.

Onların da ayrı örgütleri var.

Belki oraya almıyorlar ama 8 Mart’a gelebileceğini düşünüyorlar ve kadınlarla erkeklerin ele mücadele edeceğini düşünüyorlar.

Kadınlara üzerindeki baskıyı nasıl tanımlıyorsunuz? Ezme mi diyorsunuz, sömürü mü? Bu esas olarak kapitalizmden mi kaynaklanıyor?

Kadınlara üzerindeki baskı esas olarak kapitalizmden kaynaklanmıyor. Böyle söylersek çok dar olur. Kapitalizmden önce de kadınlar eziliyor, ezilme diyoruz, sömürme demiyoruz, kapitalizm ortadan kalktıktan sonra da aslında kadınların toplumsal rolleri tam olarak değişmeyecek. Erkek egemenliğinin kendisi o kadar yerleşik bir sistem ki...

Erkek egemenliği sizce bir sistem mi?

Evet.

Kapitalizm gibi bir sistem mi yoksa marksist terimlerle ifade edersek üst yapıya ilişkin bir şey mi?

Erkek egemenliği kapitalizmin içinde, onunla iç içe geçmiş bir sistem.

Ekonomik temelleri var mı?

Ekonomik temelleri var, marksist kuramın kendisi kısmen yetersiz kalıyor. Mesela kadınların ekonomik hayatın içinde yer almaya başlamalarının kısmen özgürleştirici olduğunu ya da yeterli olabileceğini söyleyebildiği yanları var. Öyle değil aslında. Ya da yeniden üretim denen şeyin bir bölümünü de kadın sağlıyorsa aslında kadının kapitalizm içerisindeki yerini tam olarak oturtmuyor marksizm. Kadını daha çok iş hayatında, ya da işçi kadını ele alıyor, oysa kadının işçi olmadan da yaşadığı birçok şey var.

Zaten çok az kadın işçi olabiliyor değil mi?

Evet. İşçi olsa da en kötü koşullarda işçi oluyor. Kadınla erkek arasındaki bütün ilişki biçimlerini tarifleyen şeyin kendisi kadınla erkek arasında yaşanan her türlü nesnel çıkar çalışmasında, kadının toplumsal rollerinin bu şekilde ortadan kalkmasını sağlayan politikanın kendisi de feminizm olduğu için feminizm şart. Ama öncesinde bir sosyalist devrimin gerekli olduğunu söylüyoruz.

Şu açıklığa kavuşmadı bence, sosyalist devrim neden kadınların kurtuluşunun ön koşuludur.

Şu da açıklığa kavuşmadı bence. Kadınların kurtuluşu nedir, neyin ortadan kalkması neyin kurulmasıdır?

Kadınların kurtuluşu erkek egemen sistemin ortadan kalkmasıdır. Kadınların toplumsal hayattaki rollerinin değişmesi gerekiyor, bu sadece kadınlar daha çok sokağa çıksınlar, politika yap-sınlar, çok para kazansınlar değil. Köydeki bir

kadın da çok zengin bir kadın da kocasından dayak yiyor.

Diyelim ki sosyalist bir devrim oldu, kadının toplumsal rolünde bir değişiklik olabilir. Diyelim çamaşırhaneler, yemekhaneler açarsınız, kadının üzerindeki yükün bir kısmını alırsınız. Ya da kadının cinsel kimliğiyle ilgili baskıyı ortadan kaldırırsınız, evlenmek zorunda kalmaz, istediği kadar çocuk yapar, hiç çocuk yapmaz. Ama bu o kadar yerleşik bir sistem ki ama bunun bütün koşullarını oluşturmadığınızda, erkeklerin zihniyetlerini değiştirmeden çok büyük bir değişiklik yapmış olmazsınız. Erkek egemen sistemin ortadan kalkması, bütün bunların olması için pozitif ayrımcılık yapmanız gerekiyor.

Ben aslında bunların sonunda ne olacak demek istemiştım. Mesela benim açımdan kadınların kurtuluşu cinsiyetin ortadan kalkmasıyla olacak.

Evet, ben bunu tariflemedim. Aslında böyle bir şey. Belki de gerçekten kadın ve erkek diye bir şeyin olmamasıyla belki kadınların kurtuluşunu sağlayabiliriz.

Sosyalizm esas olarak üretim araçlarının el değiştirmesidir. Kamu mülkü olmasıdır. Bu kadınların durumunu niye değiştirdin? İkinci sormak istediğim şu, her görüştüğümüz sosyalist yemekhaneler, çamaşırhaneler falan diyor. Ama çamaşırhaneyle çamaşırı kadınlar götürdükten sonra bir anlamı yok bunun.

Evet.

Sosyalizmin kadınlara vaat ettiği daha fazla eğitim, daha fazla iş, ev işlerinin erkeklere paylaşarak değil, kamu aracılığıyla çözülmesi önerilerini ileri kapitalist ülkeler büyük ölçüde sağladılar. Biraz kadınların mücadelesi sonucu,

eğitimde kotalar, iş alanında imkânlar falan sağlandı. İkincisi, hizmetçi tutmak çok zor ve pahalı ama çok ucuz çamaşırhane de var, çok ucuz lokantalar var. Yani ileri kapitalizm, sosyalizmin kadınlara vaat ettiği şeylerin neredeyse tamamını sağladı. Öyleyse neden sosyalist bir devrim kadınların kurtuluşunun önkoşuludur? Ben aralarında tarihsel bir ilişki olduğunu düşünüyorum, kadınların kurtuluşu bence daha sonra olacaktır ama aralarında neden bir nedensellik ilişkisi var?

İleri kapitalist ülkelerde kreşler falan açılıyor ama yine kadın sorumlu oluyor çocuktan. Sosyalist ülkede eğer kreşe çocuğu ben götüreceğim evde yaparım zaten. O yüzden üretim ilişkileri değişmediği sürece ne olursa olsun evdeki işi sen yapıyorsun. Bu kapitalizme de yarıyor ama erkeğe daha çok yarıyor. Bu üretim şeklinin ortadan kalkması gerekiyor. Bunun için kapitalizmin ortadan kalkması gerekiyor.

Bu işten yararlanan erkekler. Kapitalizm bulduğu her çelişkiden faydalanır. Kapitalizm bundan faydalanıyor ama o ülkelerden de gördüğümüz gibi bu olmasa da varlığını sürdürebiliyor. Kadınların evde karşılıksız çalışmalarıyla kapitalizm arasında bir ilişki var ama doğrudan bir bağ yok, bu kapitalizmin bir sonucu değil. Ben söylediklerini ikna edici bulmuyorum. Neden kadınların kurtuluşunun önkoşulu kapitalizmin yıkılması olsun?

Kadını sömüren tabii ki burjuvazi değil erkek. O erkek burjuva da olabilir, işçi de olabilir, hatta sosyalist de olabilir. Ancak üretim ilişkilerinin ortadan kalkmasıyla ilgili bir tarafı var. Ama yeterli değil tabii.

EHP bir kitle partisi mi yoksa kadro partisi mi? Yani program ve tüzüğü kabul eden herkes ge-

lir mi?

Evet.

Türkiye'de erkeklerin çoğu karılarını dövüyor. Bir kitle partisi ne kadar önlem alırsa alınabilir ama gerçek bir kitle partisi olacaksa orada karısını döven adamlar da olacaktır.

Belki sosyalistler de dövüyorlar. Yani dediğin gibi kişiler de geliyor olabilir. Bu ana kadar böyle bir şey bilmiyoruz. Ama olduğunda kadınlar olarak buna bir şey söylememiz gerektiğini düşünüyorum. Böyle durumlarda kadının şikâvetinin esas olduğunu düşünüyorum.

Bir kitle partisi karısını döven erkekleri de temsil eder. İşçi sınıfının parçası onlar da çünkü.

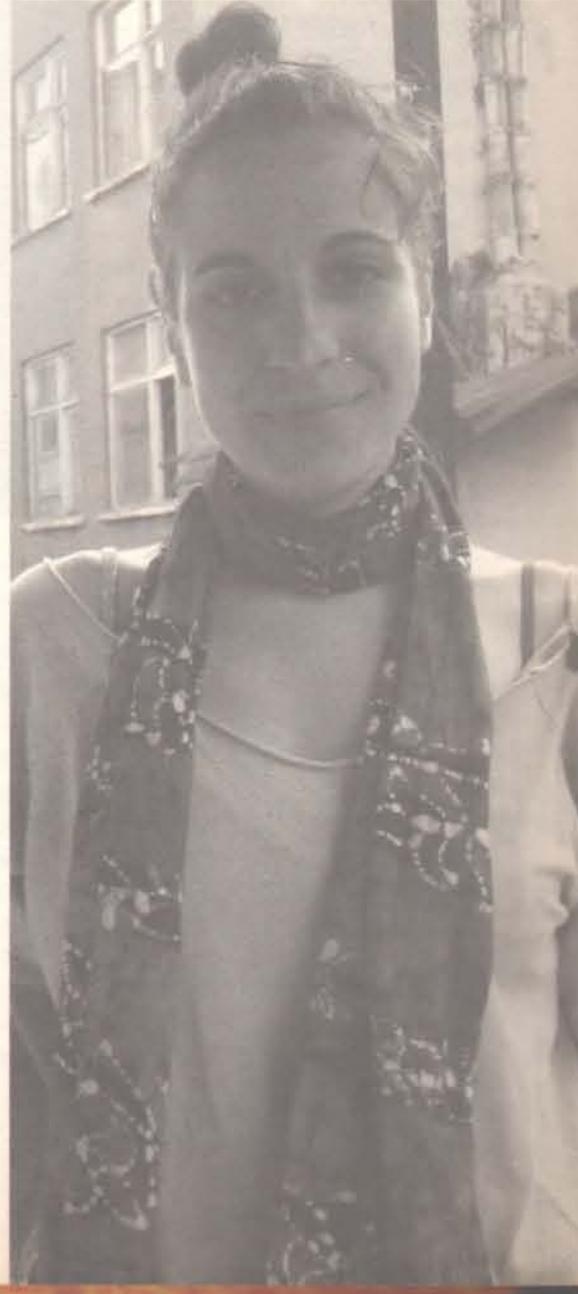
Tabii, genele yönelik bir politika yaptığın zaman, diyelim mahalle çalışması yaptığında, oradaki erkekler karılarını dövüyordur. Bunun yolu da o adama gidip, "Karını dövme," demek değil.

Böyle bir partinin, feminist mücadeleye çağrı yapan bir afiş asması içine sınıyor mu?

Astiğma göre içime sınıyor.

Bir mantıksal problem yok mu bunda?

Aslında tabii genele yönelik politika yapıyoruz. Oradaki erkeklere gidip karınızı dövmeyin demenin de çözüm olmadığını biliyorum en fazla oradaki kadınla o mücadeleyi yürütüyor olurum. Ama tabii o partiyi temsil ediyor. ◆◆◆

Ebu Garib'de kadınlık ve erkeklik halleri

Ebu Garib'den yayılan görüntüler, kamuoyunun gündemine zehirli bir kamçı gibi iniverdi. Her gün yeni bir vahşet görüntüsü ortaya çıktı. Bütün dünyada infial yaratan bu görüntüler üzerine epeyi yazılıp çizildi daha da yazılacağı benzer.

EBU GARİB karşısında hayretten hayrete düşenler de elbette savaşan taraflar arasında, gözaltı merkezleri ve cezaevlerinde ya da işgal edilen topraklarda böylesi vahşet olaylarının hatta daha fazlasının yaşandığını bilmekteler. 1990'lı yıllar boyunca bizzat yaşadığımız topraklardaki savaş benzer vahşet görüntülerine kaynaklık etmişti. Ebu Garib'in yarattığı şokun asıl sebebi, Irak'a demokrasi getirme iddiasındaki dünya egemenlerinin askerlerince icra edilmesi olsa gerek. İnanılmak istenen bir masalın tuzla buz olması gibi bir şey. Saddam diktatörlüğü üzerinden meşruiyet arayan bir işgalin demokratik inşa söylemi ile taban tabana zıt bir pratiğin fotoğraflar ve video görüntüleri aracılığıyla saçılıp dökülmesi. Görüntülerin ortaya çıkması İngiliz ve ABD hükümetlerini en azından kendi kamuoyları karşısında zor durumda bıraktığına göre kendilerinin kastı aranmayabilir. Ama dünya kamuoyu karşısında hükümetlerini zor durumda bırakan görüntülerin Amerikan askerleri için farklı bir etki yaptığını tahmin etmek hiç de zor değil. Bu görüntülerin Ortadoğu'da inşa edilmeye çalışılan hegemonyanın 'zor' bileşeni ile ilişkisi üzerine tartışmaya değer. Ama ben bu hegemonyanın toplumsal cinsiyet boyutuna ilişkin bir iki saptama yapmak istiyorum. Bir fotoğraf karesi: Üzerlerinde başlarına geçirilen çuval dışında bir şey olmayan çıplak Iraklı erkekler balık istif eder gibi üst üste yere yatırılmışlar, başlarında bir Amerikan askeri. Bu çıplak erkeklerin başında bir zafer edasıyla duran asker bir 'kadın'. Kadın askerin elinde uzun namlulu bir silah var ve ucu havaya kalkık vaziyette poz vermiş. Şimdi durun ve bir dakika düşünün. Bildiğiniz savaş görüntülerini, çıplaklık yoluyla aşağılanmaya ilişkin söylenenleri gözden geçirin. Bir de toplumsal olarak kadınlık ve erkeklik üzerine olan ezberlerinizi. Tüm bunlar ile fotoğrafı yan yana getirip bakınca yerine oturan yönler olduğu gibi çelişkili sayılabilecek yönler de yok değil. Bir kere işkencenin bir irade kırma, sindirme aracı olduğu açık. Bütün egemenlerin tarih boyunca egemenlik altına almaya çalıştıkları kesimlere uyguladıkları bir yöntem olarak

işkence bir kez daha Iraklı tutsaklar üzerinde uygulanmaktadır. İşkencelerin en etkilisi cinsel içerikleri olandır, çünkü insan onurunu doğrudan zedeleyerek en kolay yoldan irade kırmaya yarar. Burada uygulanan da budur. Fotoğraf işkence görenlerde ve kendilerini onlarla özdeşleştirebilecek tüm Iraklılarda bir aşağılanma duygusunun gelişmesine hizmet ederken, işgal-

ci militarist güçlerde de egemenlik duygusunu geliştirmeye, hâkimiyetlerini pekiştirmeye hizmet edecektir. Gelelim kadın askere. Uymuyor gibi değil mi? Şimdiye kadar işgal güçleri, gittikleri yerlerdeki kadınlara tecavüz ederek, bu imge yoluyla işgal edilenleri hadımlaştırma yoluna gittiler. Kolayca vatan toprağıyla özdeşleştirilen kadın bedeni işgal edenler ile o bedeni korumaya koşullanmış erkekler ordusu arasında bir savaş alanına dönüştürülmüştür. Sömürge halklar için vatan toprağı, ana ya da sevgili olarak, erkekler tarafından gerekirse canını vererek korunması gereken pasif bir nesnedir. Vatani ya da kadını korumak namus meselesidir. Aynı gerekçelerden dolayı sömürgeciler, ayak bastıkları topraklardaki kadınlara karşı taciz ya da tecavüz gibi uygulamalarla sömürge erkekleri onursuzlaştırdıklarını düşünürler, onları 'iktidarsız'laştırırlar. Franz Fanon, bu noktadan hareket-

le sömürge erkekleri 'erkekliklerini yeniden kazanmak' için sömürgeciliğe karşı savaşmaya çağırılmıştır. Anlaşılabileceği üzere tümüyle eril bir senaryodur bu ve hikâyeyi yazanlar her iki tarafta da erkeklerdir. Erkekler arası bir güç ve iktidar savaşı kadın bedenleri üzerinden yürütülmektedir. Şimdiye kadar kadınlar sahnedeki pasif mağdurları oluşturmuşlardır. Egemenlik doğrudan eril bir durumu ifade etmektedir. Hele de militarizmle iç içe geçmişse, cinselliği aşırı abartılmış bir maçoğunun dışı vurumudur. Füzelerin fallik duruşundan tutun da savaş stratejilerine ilişkin söylemlerin tümüyle cinselleştirilmiş olmasına, askerlik ile erkeklik özdeşleştirilmesine kadar binlerce örnek sıralanabilir. Şimdiye kadar anlatılanlar ile başta sözü edilen fotoğraf karesindeki kadın asker uyumsuz hatta absürd gibi görünmektedir. İçinde buldukları askeri, siyasi vb. bağlamdan soyutlanarak, sadece biyolojik cinsiyetleri açısından değerlendirildiğinde bu fotoğrafın mantıklı bir okumasını yapmak imkânsız gibi görünmektedir. Oysa biyolojik cinsiyetinin yanı sıra, tutsakların ve kadın askerin ulusal aidiyetlerine, içinde buldukları iktidar ilişkilerine, Irak-ABD arasındaki ilişki bağlamında bakıldığında uyumsuzluk algısı yerini acı bir kavrayışa

biraktırmaktadır. O fotoğraf karesindeki kadın asker, Irak'taki Amerikan militarizminin tümüyle eril tahakkümünü temsil ediyor, yerde yatırılan erkekler ise kadınlaraştırılmaya çalışılan Irak halkını. Bu fotoğraf karesinin temsil ettiği toplumsal cinsiyet kurgusu, biyolojik cinsiyete ilişkin algıları tümüyle ters yüz etmektedir. O askerin kadınlığı Amerika'nın Irak halkı üzerindeki tahakkümü ile massedilerek, onu Iraklılar karşısında erkek bir iktidarın temsilcisi haline getirirken, Iraklı erkekler ise bu tahakküm karşısında, iktidarsızlaştırılmakta, dahası kadınlaraştırılmaktadır. Bu siyasal bağlamın yarattığı yeni kadınlık ve erkeklik halleri, o kadın askerin ABD ordusundaki erkek askerler tarafından tacize uğramasına engel olmayacağı gibi, serbest bırakılan tutsakların, günlük hayatlarında kadınlar üzerindeki tahakkümlerine devam etmeyecekleri anlamına gelmeyecektir.

pozitif ayrımcılık

POZİTİF ayrımcılığın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum. Bu yönetime karşı olanlar kadınlarla erkekler arasında ayrımcılık yapmanın kadınlara bir hakaret, eşitlik ilkelerine bir darbe, erkeklere karşı kadınları kayırma olduğunu düşünüyorlar. Önce pozitif ayrımcılığın niye bir hakaret konusu olmadığını açıklamalıyız. Kanunen kadınlarla erkeklerin eşit olduğunun tanınması fiilen bu eşitliğin geçerli olması için gerekli fakat yetersiz bir şart. Kadınların kayırılması fiili eşitliğin sağlanmasının olmazsa olmaz koşuludur. Eşitlik kadınlarla erkeklere aynı şekilde davranarak sağlanamaz. Kadınlarla erkekler arasında var olan farklılıklar ki bunlar toplumsallaşma ile yakinen ilgilidir, eşit olanaklara, eşit statüye kavuşmada engel oluşturur. Bu engeller ancak pozitif ayrımcılık yöntemleri mesela kotalarla giderilebilir. Parlamentodaki kadın temsilciler konusuna bakalım. Meclise seçilme baştan sona kadına karşı ayrımcılık yapılarak yürütülen bir oyundur. Bu ayrımcılık ancak kota gibi ters ayrımcılık ile giderilebilir. Parlamenterler büyük bir çoğunlukla üniversite mezunudur, bir iş sahibidir, ekonomik açıdan bağımsızdır. Türkiye’de uzun yıllar üniversite mezunlarının dörtte biri kadın olmuştur. Bu gün bile bu oran bire ikidir. Kadınların işgücüne katılım oranı kentlerde yüzde 16’yı geçmez. Kadınlar meslek sahibi değildir. Ekonomik özgürlükleri yoktur. Yani parlamenter olabilecek kadın havuzu kadınlara karşı ayrımcılık yapıldığı için dardır. Erkekler fiilen kayırıldıkları için daha çok eğitim görmüş, meslek sahibi olmuş, ekonomik özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Siyasal alanda kadınlara karşı negatif ayrımcılık burada bitmez. Toplumun kadınlardan üstlenmesini beklediği annelik ve eş rolleri erkekleri kayıran bir biçimde tanımlanmıştır. Bu roller kadınların gece parti çalışmalarına ve uzun kampanyalara katılmalarını zorlaştırır. Siyasal hayat erkeklerin çalışma koşulları düşünülerek, erkeklerin insan ilişkilerini yürütüş biçimlerine göre erkeklerce düzenlenmiştir. Parti çalışmaları mesai saatleri dışında yürütülür. Bu saatler gün içinde daha çok boş vakti olabilecek ev kadınlarına veya 9-5 çalışıp, beşten sonra ev işlerini düzenlemesi gereken meslek kadınlarına uygun zaman dilimleri değildir. Meclise temsil konusunda Türkiye’de yaptıkları listelerle son sözü parti başkanları belirler. Suyun başını erkekler tutmuştur. Parti başkanları kendi ekiplerini seçer ve bu seçimde aynı dili konuştukları, kendilerini daha yakın hissettikleri, yiyip içebildikleri veya daha başarılı olacaklarına inandıkları erkek hemcinslerini tercih ederler. Kadınların siyasal temsili listeler belirlenirken de engellenir. Yani oyun eşit şartlarda, eşitler arasında oynan bir oyun değildir. Ancak kadınlar kayırılırsa, yani kota uygulanırsa, eşitlik ilkesi fiilen hayata geçebilir, kadınlara karşı negatif ayrımcılık önlenir. Kota eşitlik ilkesine bir darbe değil, bu ilkenin anlam kazanmasıdır. Bu nedenlerle Avrupa’nın hemen her devleti kotalarla kadınların siyasal temsil oranlarını arttırmıştır. Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde, uyum yasaları ile radikal değişiklikler yapan Türkiye’de kotanın, neden uygulanması gerektiğini iyi anlatabildiğimiz takdirde, gerçekleştirilebileceğini düşünüyorum. Üç yıl evvel muhafazakâr partilerin çoğunlukta olduğu ataerkil bir meclisten formal eşitlik ilkesinin ötesinde fiili eşitliği sağlamaya yönelik değişiklikler getiren, kadının para karşılığı olmayan ev içi emeğine, evlilik süresince edinilen mallara katılmasına olanak sağlayarak, maddi bir değer kazandıran bir yasa geçmiştir. Kota niye kabul edilmesin!

Yeşim Arat /Boğaziçi Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

kuzulara sessiz kalmak

“Sana ne gözle bakarlar?” Bu, kadınlar açısından, “bakire misin?” sorusu kadar korkutucudur.

Ama artık kadınlar bu soruya direniyor.

GEÇEN ay mecliste anayasa değişiklikleri tartışılırken kadın-erkek eşitliği konusunda alınacak yasal tedbirlere pozitif ayrımcılığın da eklenmesi söz konusu oldu. Bu talebi AKP reddetti. Kabul edilen, “Devlet kadın erkek eşitliğini yaşama geçirmeyi sağlamakla yükümlüdür,” ifadesi için yedi AKP’li ise, “feminizm hareketi anayasa ile güvence altına alınıyor,” gerekçesiyle karşı oy kullandı. Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Burhan Kuzu da, “Pozitif ayrımcılığa karşı değilim ama getirilen düzenleme de yeterli. Siyaset ağır iş, TBMM sabahlara kadar çalışıyor. Gece saat 23.00’den sonra evine gelen kadına farklı gözle bakılıyor. Bu konuda Etiler’i örnek almayın, kadınların evlerinden uzak olmalarının sakıncaları açısından siyasete öncelikle mahalli seçimlerle başlaması lazım,” diyerek büyük bir “samimiyet” gösterdi.

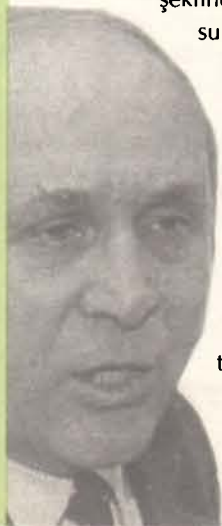
Gerçi sonra bu sözlerin kendinin değil bilim adamlarının görüşü olduğu şeklinde yan çizdi ama olsun. Burhan Kuzu 1955 Kayseri Şıhlı Beldesi doğumlu, yanılmıyor-sam İHL çıkışlı. İstanbul Hukuk Fakültesi’nde ve Sorbonne’da eğitim almış. Yetmişli yıllarda İstanbul’da okurken sonra aynı Üniversite’de hocalık yaparken gece rastladığı kadınlara ne gözle baktığını bilemiyoruz. Kuzu Polis Okulla-

rı’nda hocalık yapıyor, AKP kurucusu, Marmara Vakfı üyesi, Abant toplantıları müdavimi. Doğu Türkistan davasına, partisine biraz ters düşerek sahip çıkacak kadar da efe birisi. Kendisi böyle çok yönlü ve başarılı bir erkek. Biz kadınlara ise onun ve eşinin aklına uyup siyasette en fazla belde yöneticiliğiyle yetinmemizi öneriyor. Yemezler! demez mi kadınlar.

Naif-muhafazakar

Kuzu’nun açıklaması çok eleştirildi, konu günlerce köşe yazarlarınca ele alındı. Bu arada Nuray Mert konuya ayırdığı yazısında Prof. Nur Vergin’in Anayasa komisyonu başkanımızı zamanında taşralılıkla eleştirdiğinden bahsederken Kuzu’nun kadınlarla ilgili söylemini de naif-muhafazakâr olarak nitelendirdi.

Bu söylemi naif bulmak fazla hoşgörülü bir ifade. Gerçi bazı kadınlar kendilerini Kuzu’ların tehdit alanında görmüyor. Gülay Gökçürk de Tercüman’da Kuzu’dan yüce bir hukukçu olarak bahsetmiş. Her kadın, “Herkes ne der?” sorusuyla bir gece yarısı karşılaşılabılır. Bu soruyu soran anne, baba ya da kocanın isteği kadının hayatını denetlemektir. Ama insaf, milletvekili olabilecek bir kadını komşularının eve geç geliyor diye baskı altında tutabileceğine kim inanır. Kuzu ailesi nasıl bir semt de yaşıyorlar bilmiyorum ama kadınlar bazı küçük beldelerde bile evlerine istedikleri saatte girip çıkabiliyorlar artık. Ama Kuzu şu anda tam etkili olmayan bir geleneği temsil ediyor ve meşrulaştırmak istiyorsa o başka.

FİLİZ KOÇALI

Sosyalist partiye feminist başkan

Geçtiğimiz günlerde Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) genel başkanlığına bir kadın seçildi: Filiz Koçali. Arkadaşımız Devrim Gökçek Filiz Koçali ile politik yaşamda kadın olmayı ve başkanlık sürecini konuştu.

SİZİ biraz tanıyabilir miyiz?

Babam benim doktor olmamı çok istiyordu ama orta üçte kendi kendime gazeteci olmaya karar verdim. Biz üç kız kardeştik, okumam konusunda evden bir engelle karşılaşmadım. Ben erkek çocuğunun kıymetli olduğunu çok sonra öğrendim. Evde böyle bir durum hissettirilmedi bize. Ben kız çocuk olmanın sıkıntısını bir tek erkeklerle ilişkide sınırlamalarda yaşadım. Üniversiteye girince hayatımda iki tane şey değişti. Biri; toplumdaki adaletsizliklerin, gelir dağılımındaki farklılıkların adının sınıf meselesi olduğuydu. Bunu keşfetmiş olmam benim için çok önemliydi. İkinci mesele de Kürt sorunuyla tanışmamdı. Okulda özellikle Diyarbakırlı çok arkadaşımız vardı. Onlarla konuşma ve tartışmalarımızla yeni bir halkın varlığını keşfettim diyebilirim. O dönemlerde gençlik tabii, okulda hangi siyaset güçlüyse o siyasete yönelinirdi. Benim sürecim öyle olmadı. Ben işçi sınıfına ve Kürt meselesine vurgu yapan bir siyaset aramaya başladım. Kürtlerin bir derneği vardı DDKD (Devrimci Doğu Kültür Dernekleri) diye. Oraya gidip geldim. Ama hiç Kürt kadın yoktu. Kürt erkek öğrenciler vardı. Oradaki arkadaşlar da dediler ki, "Sen Kürt meselesine sıcak bakan bir Türk siyasetinde çalışma yap." Sonra böyle bir siyaset aradım, buldum kendime.

Kürt arkadaşların önerisi mi böyleydi?

İnanılmaz dinamik bir ortam var. Millet bildiriler dağıtıyor, gazeteler satıyor. Ama Kürtlerin daha sınırlıydı burada yaptıkları çalışma. Benim enerjimi kesmiyordu. Ama o davaya da çok inanmıştım. Ezilen bir halk var ama benim orada yapacaklarım da sınırlı. Mesela bazı Kürt evlere gidiyorduk, Kürtçe bilmiyorum, ilişki kuramıyorum filan. Bir sosyal klik gibi, onlarla oturuyorum kalkıyorum. Daha üniversite birinci sınıftayken, bir ay çalışıp Kürtçe marş söylemişim eylemde. Sonra bir siyasetle ilişkilendim. İşçilik yapacağım, dedim. Beni bir sendikaya götürdüler. Çok ilginçti. Bu mücadelelerden sonra fabrika işçiliğini koparttım ben. İşçilik yaptım bir süre. Çok önemli bir deneyimdi benim için. Büyük bir fabrikaydı. Çok önemli bir iş başardık biz orada. Türk-İş örgütlüydü orada ve DİSK'e geçiş denemiş daha önce ama bütün örgütlü işçiler işten çıkarılmıştı ve bir tedirginlik vardı. Birkaç kadın girmiştik oraya. O zamanlar erkekler profesyonel devrimcilik yapar kadınlar çalışırdı. Gerçi hak-sızlık etmeyeyim benim de profesyonel olmamı önermişti arkadaşlar ama ben ısrarla sınıfın içinde durmayı istemişim. Neyse o sırada evlendim. Neyse ben açık alanda çalışma yapmaya başladım ama fabrikayla bağım kopmadı. Sonuçta da fabrikayı ele geçirmeyi başardık. Ardından 12 Eylül geldi. Ve biz kaçak duruma düştük. Bir süre kaçak kaldıktan sonra yakalandık. Yolda tesa-düfen alındık aslında. Sonra bırakıldık. Sonra

okula bir gittim, yirmi beş dersim filan var. Okulu bitirdim. Bir süre sonra çocuğum oldu. İki üç yıl siyasetten koptum, çocukla ilgilenirken. Zaten herkes ya yeraltında, ya da cezaevindeydi. Sonra artık bir şeyler yapmak lazım diye düşündüğüm dönemler başladı. Gazeteciliğe başlama sürecimle, insan hakları mücadelesi ve kadın hareketindeki aktifliğim aynı dönemde başladı. 1986 yılında Kadınca'da muhabir oldum ben. Tabii ilginç bir dönemdi. O zaman ya ortam uygundu bilemiyorum. Hiçbir siyasi görüşümü saklamak zorunda kalmadım. Hatta eylemlerden geri kalmadım. Gözaltına filan alınıyordum.

Problem yaşamadınız yani...

Yok yaşamadık. Gelişim yayınları, Nokta dergisi, Kadınca filan. Zaten herkes ya girmiş çıkmış, ya da bir yakını bir şeyi cezaevinde olan insanlardı. Ercan Arıklı da iyi bir patrondu. Solcuları ya da solla ilişkilendirilmiş insanları işe alıyordu. Ben asıl olarak Duygu Asena'yla çalıştım. Duygu'yla çok severdik birbirimizi. Hem işimi yapmamı isterdi, hem de başıma bir şey gelmesin diye beni kollamaya çalışırdı.

Feminizmle bu dönemde mi tanıştınız?

Aynı üniversite hayatına başladığımda keşfettiğim şeyler gibi kadın erkek arasındaki ezilme ilişkisinin adını koymak ve dünyaya böyle bakmak da 86, 87 yıllarında oldu. O da çok

önemli bir pencereydi benim için dünyaya bakarken. Bu üç hassasiyetim her zaman birbirine paralel gitti. Kimi zaman biri diğerlerinden öne çıktı, biri geride kaldı. Mesela 1990 yılına kadar insan hakları mücadelesi ve kadın mücadelesi daha öndeydi. Sonra o dönem dayağa karşı kampanya ve miting oldu. Mitingle de iyice etkilendim zaten. Ve bu işin bir parçası olduğuma karar verdim. Ondan sonra aralıksız her kampanyanın kenarında, ucunda, önünde, bir yerinde mutlaka oldum. Çok önemli işler yaptığımız düşünüyorum o dönemde. Son derece radikal işler yaptık. Bugün kadınların rahatlıkla daha önceden erkeklere ait olan mekânlara gitmelerinde payımız olduğunu düşünüyorum.

Sizin için en önemli eylem hangisiydi?

Bizim bence en radikal eylemimiz boşanma eylemiydi. Çok sayıda evli kadın vardı, ben de onlardan biriydim. "Biz bu aileyi reddediyoruz" diye boşanma dilekçelerimizi verdik. Birkaç arkadaşımız boşandı. Benim de dahil olduğum bazılarımızı boşamadı hâkimler. O dönem bizim için de başka kadınlar için de çok önemli bir dönemdi. Çünkü o hareketlilik içinde çok önemli olan bugün de eksik olduğunu düşündüğüm bir şey bu, biz kamuoyuna seslenmeden önce kendi aramızda konuşurduk. Bizden önceki kuşaktan kadınların hazırladığı ideolojik ortama bizler gelince ve onların bilgi birikimiyle bizim dinamizmimiz birleşince gerçekten ortaya çok iyi bir sentez çıkmıştı.

Siz Pazartesi'nin kuruluş sürecinde de buldunuz değil mi?

Bence kadın hareketinin en çok tartıştığı, ürettiği ve sözünü dışarıya söylediği dönemdi 90-92'ye kadar olan dönem. Benim için de bunun parçası olmak çok önemli bir şeydi. 1993'ten sonra bir durulma oldu. O sıralarda bir şeyler yapalım diyenler arasında dergi meselesi konuşulmaya başlandı. Çeşitli uzun tartışmalardan sonra Pazartesi'yi çıkardık. Pazartesi'nin kuruluşu da, ÖDP'nin kuruluşu da aynı döneme geliyor. Ben de ÖDP'nin ilk kuruluştan itibaren organlarında yer aldım. Pazartesi'den ve ÖDP'den ayrılık süreçlerim de yine aynı döneme denk geldi. Ondan sonra da ÖDP'den ayrılan sosyalistler olarak bir parti kurma önerisi etrafında birleştik. İki yıldır da SDP içerisinde çalışıyorum.

Başkanlık meselesine gelelim...

SDP'de başkan olmam aslında sürpriz de değil rastlantı da değil. Çünkü özellikle ÖDP sürecinden beri, yani ayrılığa karar verdiğimizden beri ben bir tür bütün muhaliflerin temsilciliği gibi bir şeyim vardı zaten. Alternatif aday çıkarıldığında o zaman ben olmuştum. Ayrılık basın açıklamasını ben okumuştum. O yüzden bir rastlantı değil. Şundan da değil, yani biz pozitif ayrımcılık, kadınların parti içinde cinsiyetçiliğe karşı mücadeleleri filan da yeni bir şey değildi. Ta ÖDP'den başlayan. Tabii ÖDP'deki o mücadele de rastlantı değil. Sonuçta o dönemin kadın hareketinin etkileri.

Adaylık aşamasında problem yaşadınız mı?

Olmadı. Tek aday bendim. Partide farklı gruplar var. Bu grupların bazıları da feminizme esastan

karşılar. Gerçi partideki kadınların büyük çoğunluğu kendisini feminist diye tanımlıyor. Adaylığımla ilgili yönetsel bazı problemler söyleyenler oldu ama kadın olmayı bırak bir feminist başkan istemiyoruz gibi bir laf hiç olmadı, gündeme gelmedi. Aksine benim adaylığımla öneren, ısrar eden arkadaşlar bir kadın başkanın olmasının çok iyi bir şey olduğunu dile getirdiler. Açıkçası ben bu işi yapabileceğimi düşünüyorum. Bir partinin genel başkanlığı hem bir onurdur, hem bir görevdir. Bu onuru yaşamak isterim. Ama açıkçası başkan olmayı çok düşünmediğim bir dönemdi, biraz hazırlıksız yakalandığım dönemdi. İsrarlar ve bir kadın başkan bize yakışır vurgusu çok önemli oldu. Ama şöyle de olamadı. Hani kadınlar birleşip, kadın meclisinden bir kadın başkan olsun gibi bir şey olmadı. Bu belki daha iyi olurdu. Böyle olmadı ama kadınlarla erkekler ortak önerdiler. ÖDP'den ayrılıktan beri beş senedir ben bu işin çok önünde olduğum için de ilk akla gelen üç beş isimden biri olmam çok normal. Çok tebrik telefonu aldım, Behice Boran'dan sonra ilk kez oldu diye. Behice Boran'ın Pazartesi'ye hikâyesini yazmıştım ve çok etkilenmişim gerçekten. Özellikle bilgi birikimi açısından çok kıymet verdiğim birisi. Marksizmi Türkiye'de en iyi bilenlerden biri. Hayatında birçok şeyden vazgeçerek görevini yapmış bir kadın ve ayrıca hepimizin onuru Behice Boran. Dolayısıyla biraz fazla geliyor böyle bir benzetme, mütevazılık değil bu.

Siz feministsiniz aynı zamanda değil mi?

Evet, İlk feminist başkan olmak önemli. Bu bana kadın başkan olmaktan daha önemli geliyor. Her kadın kısmen düşünürse kendi hayatını, yakınındaki kadınların hayatını, görür adaletsizliği. Ve her kadının hayatında isyan ettiği, mücadele ettiği, hayatını değiştirmek için yaptığı küçük şeyler vardır. En katlanılmaz, dayanılmaz hikâyelerde bile isyan vardır. Ama bunu sistematik olarak düşünmek ve mücadele etmek başka bir boyut tabii. O yüzden de ben bir feminist genel başkan olmayı çok önemsiyorum. Çünkü feminizmin sosyalist solda da epeyce bir meşrulaşma

mücadelesi vardır. Sizin döneminizde o kadar acımasız değil ama bizim dönemimizde ilk sesini çıkaran feminist kadınlara faşist bile denmişti. Halbuki kadın kurtuluş hareketi, bugüne kadar Türkiye'deki en zor konularda düzgün tavır almıştır. Bir tanesi Kürt meselesi, bir tanesi siyasal İslam meselesidir. Buralarda Pazartesi'nin de bizim olduğumuz ilk beş yıllık dönemiyle ilgili konuşabilirim. Türkiye'yi en bölen iki şey konusunda ki egemen ideolojinin etkisinde sol da kaldı, kadınlar da kaldı. Ama sonuçta kadın kurtuluş hareketinde kendini tanımlayan kadınlar çok düzgün bir yerde durdular. Nitekim en kritik dönemde "arkadaşıma dokunma" gibi kampanyaları kadınlar başlatmıştır. Ben feminizmin bütün ezme ezilme biçimlerini doğru kavranmasının zeminini oluşturduğu kanaatindeyim. O yüzden de bir feminist genel başkan çok önemli.

Aldığınız tepkiler nasıl?

Çok ilginç tepkiler aldım. Parti farkı gözetmeden, en çok sahiplenen, destek veren kadınlar oldu. Arıyorlar, "tebrik ederim, ne kadar iyi," filan, bunu erkekler de söylüyorlar. Türkiye'nin dört bir yanından arayan kadınların mutluluğunu hissettim. SHP'den, CHP'den bile kadınlar arayıp tebrik ettiler bu beni çok mutlu etti. Bir de artık kimse kadınlar bu işi beceremiyor gibi bir şey söyleyemiyor, yapıyoruz işte kadınlar bu işi daha iyi yapıyor. Erkekler bir çalışıyorsa biz beş çalışıyoruz. Ben hayatım boyunca çalışarak, emeğimle ayakta kaldım. Sosyalist gruplar dahil her yerde erkekler daha rahat yaşıyorlar, evde ne yemek var, çocukla ilgilenmek gibi sorunları olmuyor.

Sonuç olarak bu bir başarı, bundan on beş yıl önce sosyalist hareketin bir bölümü feminist kadınlara faşist, burjuva filan diyordu. Sosyalist Demokrasi Partisi'nin bir feminist başkanının olması bütün kadınların bütün feministlerin başarısıdır diye düşünüyorum.

ereksiyon yetmez!

KONFERANSINIZ

"Tıbbileştirme cinsel yaşam ve cinsel sorunlar için bir çözüm mü bir tehdit mi?" başlığını taşıyordu. Tıbbileştirme (medicalisation) kavramıyla neyi kastediyorsunuz?

Bu bir alanın tıbbi bir bakış açısıyla ele alınmasını ve tıbbi kurumlar tarafından yönetilmesini tanımlayan sosyolojik bir konsept. Biliyoruz ki kadınların cinsel problemleri daha çok aile yapısı, gelenekler ve baskılarla şekillenmiştir. Tıbbileştirme neticesinde doktorlar hastalık kategorileri yoluyla oluşmuş bakış açılarını kullanarak "cinsel işlev bozukluklarıyla" ilgilenenler için toplumsal yapının önemi gözardı edilir. Böyle bir tıbbileştirme statükoyu sürdürmeye yarar. Tabii ki birkaç ayrıcalıklı kadın için cinsellikte tıbbi yaklaşım yararlı olabilir ama genel olarak baktığımızda çok anlamlı olmaz.

Ayrıcalıktan kastınız parasal imkân veya başvuracak bilgi sahibi olmak mı?

Yok hayır onu demek istemiyorum. Söylemek istediğim şu. Eğer eşitlikçi ilişkiler içinde yaşayan, sömürülme ve eğitilmiş bir kadınsanız, doktora gidip orgazm olamama sorununuza çare bulabilirsiniz. Böyle olduğunda doktorlar size yardım edebilir çünkü rahatsızlıklarının sebebi sosyal yapı değildir. Ama kadınların çoğunluğu için durum böyle değil. Dolayısıyla tıbbileştirme rahatsızlıklarının toplumsal sebeplerinin gözardı edilmesine hizmet edecektir. Kadınlara değil doktorlara ve ilaç şirketlerine yarar sağlanacaktır.

Sosyal yapının değişmesini istemek çok genel bir talep değil mi? Şu anda öncelikli olan nedir?

Şu anda en önemli olan şey ilaç endüstrisi. Bu endüstri hem global, hem çok güçlü hem de çok büyük paraya sahip." Kadının cinsel işlev

bozuklukları" diye bir alan var ve onlar bu alana baktıkları zaman çok büyük bir kâr görüyorlar. Haklılar çünkü tüm dünyada kadınlar cinsel olarak dertliler. Kampanyalar, halkla ilişkiler ve reklamlar aracılığıyla, "hey bakın sizin için de bir çözümümüz var," diye kadınlara seslenerek bir pazar yaratmaya çalışıyorlar. Burada batı kültürü kaynaklı ve global olarak algılanan şey şu: tıp bir şey bulacak ve bütün kadınlar cinsel-likten zevk almaya başlayacaklar. Bense bu tür ilaçlarla kadınların örseleneceğini düşünüyorum. 1998'den bu yana Viagra panoramayı değiştirdi. Bu yüzden kadınlar daha zor bir dönem yaşadılar. Bu yüzden kampanyayı 98'den sonra başlattım. Feminizmin otuz yıllık geçmişinden sonra birçok doktor ortaya çıktı ve, "bakın erkekler için Viagra'yı bulduk sorunu hallettik, ancak kadınların cinselliği hakkında hiçbir şey bilmiyoruz," dediler. Bu çok sinirlendirici. Oysa feministler bu konuda çok önemli araştırmalar yaptılar harika kitaplar yazdılar. Ben onlara bu kaynakları kullanmalarını söylüyorum. Onlarsa kendi laboratuvar ortamlarında kendi yönlendirdikleri çalışmaları kullanmak istiyorlar. Bizim çalışmalarımızın politik olduğunu oysa kendi çalışmalarının bilimsel olduğunu söylüyorlar.

Kadın cinsel işlev bozukluğu (female sexual dysfunction) sınıflandırması bu alanda sık kullanılıyor...

Kadın cinselliğinde bir tek normal işlev yoktur. Bozukluk buradan yola çıkarak tespit edilemez. Kadınlar birbirinden farklıdır. Farklı şeyler ister farklı şeylere ihtiyaç duyarlar. Genç kadınlar yaşlı kadınlardan farklıdır. Geleneksel bir kadın, özgürlüğünü kazanmış bir kadından farklı şey ister. Normal cinsel işlevden ve bunun dışındaki bozuk olandan bahsettiğinizde çok tıbbi ve sadece biyolojiyle bağlantılı konuşursunuz. Bu durumda normal biyolojiye sahipseniz normal işleve sahipsiniz demek. Oysa biliyoruz ki, dünyada biyolojik açıdan normal olan birçok kadın cinsel işlev açısından normal değil.

Burada şunu mu söylememiz gerekiyor kadını normal olarak tanımlarsak eğer, kadını indirgeme mi oluyoruz?

24-26 Mayıs'ta İstanbul'da gerçekleşen 5. Ulusal Cinsellik ve Cinsel Tedaviler Kongresi'nde bir konferans veren New York Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümünden Prof. Dr. Leonore Tiefer'le cinsel problemlerin ilaç endüstrisi tarafından tıbbileştirilmesine karşı açtığı kampanya üzerine konuştuk. Söyleşiyi aynı kongreye "Kadın Dergilerinde Cinsellik" üzerine bir sunuşla katılan Sosyolog Hacer Nalbant'la birlikte yaptık.

Tıbbi model indirgemecedir. Bu modelde her şey biyolojiye indirgenir. Sosyal ve kültürel faktörler gözardı edilir.

Konuşmanızda cinselliğin insan yüzünden bahsettiniz.

Viagra'nın bulunması kadınlar için kötü oldu. Evli kadınlar hem eşlerini seks işçilerinden kısımlıyorlar hem de HIV virüsü yüzünden tedirginler. Viagra reçetesiz satılıyor ve günde bir tane alınabiliyor. Elli yaşındaki adamlar yirmi yaşındaymış gibi bir sertleşme yaşıyorlar. Ancak kendileriyle aynı yaşlarda olan eşlerinin vajinası kendi yaşının özelliğini taşıyor ve yirmi yaşındaki bir erkeğin ereksiyonunu sevmiyor.

İlaç çiftin ilişkisinin dinamiklerini değiştiriyor diyebilir miyiz?

Evet. Bir ilişkideki gücün dağılımını değiştirmiş oluyorsunuz. Ama ilaç dünyasındaki bilimsel konuşmalarda hiçbir zaman güçten bahsedilmiyor. Ancak aile içindeki gücü yadsıyamazsınız. Erekte olmuş bir penis her zaman mutluluk veremeyebilir. Kadınlar mastürbasyonun ne kadar kısa zamanda orgazmı sağlayabildiğini bilirler. Çok sevdiğim bir feminist karikatürde Viagra yerine kullanılabilecek olan şeyler hapla ifade edilmişti. Bunlar kadınla konuşmak, önemli günleri hatırlamak, saygı göstermek, iltifat etmek için haplar. Kampanyada Amerika Psikiyatri Derneği'nin cinsel sorunları sınıflandırma şemasının dışında yeni bir feminist sınıflandırma yaptık. Bunu bir katkı olarak görüyoruz. Cinsel sorunlar arzu sorunu, birleşme zorluğu, orgazm olamama ve acı duymayı içerir. Ama kategori-

leştirme mantığı değişmelidir. Önce kadınların cinsel hakları ve kadın erkek farklılıkları bilinmeli. Birinci olarak şunu diyoruz: toplumsal kültürel faktörler yani cehalet, endişe, bilgi eksikliği, yeterince sağlık hizmeti alamamak sorunlara yol açar sadece biyolojik faktörler değil. İkinci sırada partnere ve ilişkiye bağlı olan sorunlar var. Bunların içinde bastırılmışlık, kaçınma, aldatma, partnerden korkma, hoşlanmama ya da ilişki içindeki dengesiz güç dağılımı, iletişim kuramama gibi sebepler var. Eşin yakınlık göstermemesi, direkt cinsel ilişki istemesi vb. var. Üçüncü olarak psikolojik faktörlere bağlı sorunlar olabilir Fiziksel olarak kendini beğenmeme, etrafta makbul görülen modellerin kendi imajıyla uyuşmaması, kendini yeterince seksi hissetmemek bir de bunların dışında istismar var tabii. İstismarın sonucu olarak psikolojinin bozulması olabilir. Elbette bu faktörler birleşebilir de. Dördüncü faktör de tıbbi olan faktörlerdir. Sadece bu fiziksel sorunlar haplarla ilaçlarla tedavi edilebilir. Bunların oranı çok düşüktür.

Türkiye de erkek egemen cinsel kültürün ereksiyona verdiği önem büyük. Yerli ve yabancı kadınlarla fuhuş yapmaya, genç kadınla evlenmeye, imam nikâhıyla ikinci üçüncü eş almaya da çok meraklılar. Viagra'ya yönelik ilgileri de pek çok ülkeden fazla. Viagra aldıktan sonra seks işçileriyle birlikte olmak evdeki kadınlardan da çocuk yapmak onlar için özenilir bir şema oluyor.

Evet işte feministler bunu söylediği zaman bunun politik olduğunu söylüyorlar. Oysa kendileri bunları başka bir biçimde aktardıkları zaman bunun bilimsel olduğunu söylüyorlar. Büyük bir ikiyüzlülük var toplantılarda yaptığımız konuşmalarda bunu tıpçılara söylüyorum sizin çalışmanız politik diyorum. Bu konuda toplumsal, yapısal, yerel gerçekleri gözardı ederek politik bir karar veriyorsunuz diyorum.

Medyanın etkisini nasıl görüyorsunuz?

Yürüttüğümüz kampanya cinselliğin standartlaştırılmasından söz ediyor. Bunun bir parçası doktorlar ve onları alıntılaman medya. Doktorlar sağlıklı bir cinsel yaşam için haftada şu kadar eşinizle birlikte olmalısınız diyorlar. Oysa bazı insanlar için her gün cinsel ilişkide bulunmak normaldir, bazısı için haftada iki kere bazıları içinse iki ayda bir. Kendi halinden memnunsa insanları bir standarda zorlayamazsınız. Ben bu konuda "Mc Donaldsation of sex" diye bir yazı yazdım. Burada temel düşünce globalleşmenin öngördüğü tekdüzeliktir. Bu da dünyada herhangi bir merkezden bütün dünyaya hitap edecek bir şey yapıp mesela Pfizer'in ABD'deki tesislerinden dünyada herkesin aynı anda derdine çare olma iddiasındaki Viagra'yı dağıtmaktır.

Standartlaştırma mekanizması patriyarkayla

Leonore Tiefer'in (sağda) "x Is Not A Natural Act" adlı henüz Türkçeye çevrilmeyen bir de kitabı bulunuyor.

uyumlu mu çalışıyor sizde?

Birbirlerini destekliyorlar. Burada fikir Durkheim'dan geliyor. Biliyorsunuz bu sosyolog rasyonalizasyon üzerine yazmıştı. Toplumda her şey belli rasyonel kurallar çerçevesinde gelişmesinin yararlarından bahsetmişti. Oysa bence cinsellik daha çok yiyecek gibi olmalı. Çok daha kişiye özgü ve yaratıcı olunması gereken, karıştırılabilir, çeşitlendirilebilir bir şey olmalı. Cinselliğin doğal ve yerel bir anlamda kişisel olması gerektiğini düşünüyorum. Bazı insanlar cinselliğe düşkündür kendi bedenlerini severler zevk almayı ön planda tutarlar bazı insanlarsa bedensel değil zihinsel zevklere öncelik verirler.

Şiir bazı insanların mahremiyetinin konusu olabilir, bazı insanlar genital organlarını kullanmadan sarılmayı seviyor olabilirler. Seks bir skor-performans meselesinden ibaret olabilir mi? Şimdi bu neye göre ölçülecek? Mesela öpüşme kaç puan? Sarılma puan kazandırıyor mu? Yoksa puan veren tek bir şey mi var? Tam puan için orgazm şart mı? Viagra'da hedeflenen cinsel ilişki ve erkeklerin boşalması. Bu anlayışa göre klitoris, bütün bedenin, duyguların aşkın hiçbir önemi yok. Bu genital bir model.

Viagra bu skorcu düşüncenin bir sembolü. Kadınlar için de orgazmı bu hale getirmek istiyorlar. Bu aynı zamanda cinsel şiddet için de kötü bir şey. Bir cephaneye sağlanmış oluyor. Fakat doktorlar da onları destekliyor. Eğer ilaç endüstrisinin önerilerini göz önüne alacak olursak ereksiyon erkek için o kadar önemli ki yaşamı boyunca bu beceriye sahip olmalı, böylece akıl sağlığı da sürebilir. Gazeteler erkeklerin uzun hayat sürmek için sürekli aktif bir cinsel hayat sürmesi gerektiğini tıbbi dayanarak yazabiliyorlar. Bu çok saçma. Gandhi, kırk yaşından sonra

hiç cinsel ilişkide bulunmadı ve hayatından gayet memnun yaşıyordu.

Ama bir erkek tam bir sertleşme ve birleşme istiyorsa, ilacını içip eşini mutlu etmesi de mümkün değil mi?

Bakın Viagra'nın reklam sloganlarından biri "milyonlarca çiftin mutluluğu." Burada çift olarak kastettikleri şey ne? Viagra içen insanların karılarının görüşünü nereden biliyoruz. Reklamda hile var. Burada sadece erkeklerin söyledikleri göz önüne alınıyor. Amerika'daki bütün reklamlarda da çiftten bahsediliyor. Biz bu konuda bazı araştırmalar yaptık. Bazı kadınlar eşlerinin sorunları olduğunu bunun ilaçla giderildiğini şimdi mutlu olduklarını söylüyorlar. Ama bazı kadınlar da eşinin Viagra aldığını ancak bunun onu mutlu etmediğini söylüyor. Bu yüzden çiftler tanımlamasının yalan olduğunu düşünüyorum. Bazı kadınlar eskiden eşini ereksiyon olduğunda bunun kendisini çekici bulduğu için olduğunu düşündüğünü şimdi ise öyle olmadığını düşünüyor. Sevişmenin hapa bağlı mı yoksa doğal mı olduğunu bilememek kötü bir şey. Eğer kadın yeteri derecede uyanılmıyorsa çok fazla acı duyabiliyor. Özellikle kadın güçsüz durumdaysa hayır diyemeyecek, reddedemeyecek konumdaysa ekonomik veya psikolojik olarak bağımlıysa eşini mutsuz etmek istemiyorsa ancak adamın mutlu olması için evet derse bunlar kadına bir fayda sağlamaz. Ayrıca huzursuzluğa ve şiddete neden olabilir. Belki de Viagra sadece biyolojik nedenlerden ötürü ereksiyon olamayan erkekler tarafından kullanılmalı. Bazı kadınlar hallerinden çok memnunar çünkü onların eşleri o gruptan. Kadınların Viagra'dan gerçekten yararlanabilmesi için cinsel özgürlüklerinin olması gerekiyor ki karşısındaki erkekle güç dengesi içinde olsun. Kültürel ve toplumsal farklar dikate alınmadığında Viagra kolaylıkla bir cinsel sömürü ve şiddet aracı olabilir.

bir siyasi metin, o konuyla ilintili olarak söylenebilecek bütün doğru şeyleri değil, o konuda söylenmesi gereken en doğru şeyi söylemelidir. yani doğrudan olmalı, hedefe yönelmeli ama tabii politik olarak da doğru olmalı.

KADIN kurtuluş hareketinde kampanyaların kapsayıcılığının nasıl ve ne şekilde belirlendiğinin önemli olduğunu düşünüyorum. özellikle türkiye' dışından bir örnek vereceğim. kürtajin yasallaşması için kampanya. böyle bir kampanyanın tek hedefi, yasak olan kürtajin yasallaşmasıdır. bunun için tek bir sloganı vardır; diyelim ki, kürtaj yasallaşsın! ya da, yasal kürtaj hakkı! feministler bu konuda kampanya yürütürken çok çeşitli şeyler yaparlar. çeşitli kadınların kürtaj tanıklıklarına başvurarak bu işi nasıl yaşadıklarını öğrenir ve imkân olduğunca, kürtajin yasak olmasının sonuçlarını kamuoyuna teşhir ederler. bizzat kendileri, kürtajı nasıl yaşadıklarını, çocuk aldırma ile ilgili ne hissettiklerini değerlendirirler. anne olmama hakkı üzerine bir şeyler yapabilirler. hekimlerin konuyla ilgili tavır almasını sağlayabilirler... daha başka bir sürü şey. ama dikkat ederseniz, bütün bunlarda birkaç temel şey var, feministler olarak kendi bilincimizi zenginleştirmek, başka kadınların tecrübelerini politize etmek, kamuoyunun görüşünü etkilemek. bunlara hizmet edecek bir sürü şey yapılabilir. ama her durumda, hedef ve slogan sade, basit ve anlaşılırdır. kürtajin yasallaşması aslında bütün kadınların hayatını değiştiren bir şey olmayabilir çünkü bazı kadınların çocuğu olmuyordur, bazı kadınlar menopoza girmiştir, bazıları sevişmiyordur, bazıları da erkeklerle sevişmiyordur. ama kürtajin yasallaşması kadınların bedenleri üzerinde daha fazla söz sahibi olmaları anlamına gelir ve bu anlamda patriyarkaya vurulmuş bir darbedir ve o yüzden bütün kadınların talebidir ve bütün kadınları kapsar. ama bazı kampanyalarda, daha doğ-

rusu basın açıklamalarında bundan tamamıyla farklı bir durum söz konusu oluyor. geçerken belirteyim, basın açıklamalarında okunan metinlerin fazla bir önemi olmadığını düşünüyorum ve bu anlamda basın açıklamasının etkili bir mücadele yöntemi olmadığı kanısındayım. o metinlerin içeriğinden hazırlayanlar ve okuyular dışında kimsenin haberi olmuyor. bence eylem kendi kendisini anlatmalı. örneğin, güldünya için, öldürüldüğü hastanenin önüne gitmemiz bunun iyi bir örneğiydi. eylemin yeri, amacı ortaya koyuyordu. orada ne dediğimizin fazla bir önemi yoktu. ya da geçtiğimiz günlerde tony blair'in gelişini protesto etmek için ingiliz konsolosluğu'nun önüne gidilmesi. ya da feministlerin meyhaneye baskınları. basın açıklaması falan okunmuyordu ama herkes derdimizi anlıyordu. ama sonra farklı bir eğilim baş gösterdi. bu konuda aklıma gelen iyi bir örnek bosna savaşı sırasında tecavüzlere karşı yürütülen kampanya. o kampanyada en çok söylenen şey, güneydoğu'da da tecavüzlerin olduğuydu. güneydoğu'da, savaş sırasında, bosna'daki kadar olmakla birlikte tecavüzlerin olduğu doğrudur ama bu bosna'daki kadınların durumunu değiştirmez ki. bu ancak bir makalenin teması olabilir. ama bosna'daki kadınlarla ilgili kampanya yürütüyorsak esas olarak bunu söylemek gerek. ayrıca güneydoğu'daki tecavüzlerle ilgili kampanya yürütüyoruz. zaten bu konuda birçok siyasi çalışma da yapıldı. bir siyasi metin, o konuyla ilintili olarak söylenebilecek bütün doğru şeyleri değil, o konuda söylenmesi gereken en doğru şeyi söylemelidir. yani doğrudan olmalı, hedefe yönelmeli ama tabii politik olarak da

doğru olmalı. tekrar kapsayıcılığa dönüyorum. diyelim ki kadına yönelik şiddetle ilgili bir metin hazırlıyoruz. metni hazırlayan çeşitli grupların temsil edilmesi için, bu konuyla bağlantılı başka talepler de metne konuluyor. böylece zaman zaman karşımıza öyle bir şey çıkıyor ki, örneğin töre cinayetlerini protesto etmek için f tipi cezaevlerine de karşı çıkmak ve abduh öcalan'a özgürlük talep etmek de gerekebilir. bu tavrın, kapsayıcılık adına, kapsayıcılığımızı büyük ölçüde zedelediğini düşünüyorum. çünkü böyle yazılan metinler, f tipi cezaevlerine karşı çıkmayan ve abduh öcalan için özgürlük talep etmeyen ama töre cinayetine karşı çıkan milyonlarca kadını dışlıyor. töre cinayetlerine karşı çıkmadan f tipi cezaevlerine karşı çıkılabiliyor ya da abduh öcalan'ın özgürlüğü için rahatlıkla eylem yapılabilir. bu da işin bir başka acı yanı. bu tür konularda, başka eylemlere, kendi kimliğimizle katılarak bu konulardaki tavrımızı belirtebiliriz. ama kendi metinlerimizi, kampanyalarımızı ve taleplerimizi daha sınırlı tutarak, sadeleştirerek daha fazla kadını kapsayacağımız ortada. bir bildiri, dünya ve toplumla ilgili bütün taleplerimizi ifade etmek zorunda değil. o bildiride, dünya ve topluma ilişkin bütünlüklü yaklaşımımıza aykırı bir şey olmaması yeterlidir. yani, örneğin, töre cinayetlerine karşı çıkarken, örneğin, töre cinayeti işleyenlere idam cezası verilmesini talep etmeyiz çünkü idama karşıyız. kaldı ki, bu tür herkesin kendini ifade etmesi adına, her şeyin tıkıştırıldığı metinlerde birbirleriyle çelişen çok fazla şey söylenebiliyor, zaman zaman reform talepleriyle ancak bir devrimle elde edilebilecek talepler yan yana konulabiliyor. başka bir hareketten, öğrencilerden örnek vereyim, yök ve sömürü kalkacak gibi bir şey. yök'ün kalkması bu düzen içinde elde edilebilecek bir talep ama sömürünün ortadan kalkması bir düzen değişikliği gerektiriyor ve bu ikisi böyle yan yana anılınca hatalı bir ifade oluyor. kapsayıcılık, ancak mümkün olan en fazla kadını kapsayabilecek en sade ve asgari taleplerle sağlanabilir. kadın kurtuluş hareketinin dünyada da, türkiye'de de en başarılı olduğu yıllarda böyle olurdu zaten. örgütlenmeyi kendi kendimizi değil başka kadınları örgütlemek, kapsayıcılığı da birbirimizi değil başka kadınları kapsamak olarak ele alırsak başka türlü bir bakış elde edeceğimiz diye düşünüyorum.

Li ser berfirehiye

Ez difikirim ku di tevgera rizgaraya jine de berfirehiya kampanyayan çewakî û bi çi awayî te kifşkirin mihîm e. Bi taybetî ez de ji dervayî Tirkîyeye mînakek bidim. Kampanyaya ji bo qanûnbûna kurtaje. Ji bo ve yek siloganeke heye; em ferz bikim ku kurtaj bû qanûnî! An jî mafê kurtaje ye qanûnî! Femînîst dema ku di ve babetê de kampanyayan didin meşandin gelek tiştên cur be cur dikin. Serî li şahidiya hinek jinan ya kurtaje didin û hîn dibin ku ve bûyere çewakî jiyane û bi qasî derfetan encamen qedexebûna kurtaje teşhîrî raya giştî dikin. Ew bi xwe, bi çi awayî kurtaj jiyane, der bare zarok ji ber xwe girtine de çi hîs dikin, dinirxînin. Dikarin li ser mafê nebûna de hinek tiştan bikin. Dikarin der bare ve mesele de helwest girtina hekîman pek binin... û gelek tiştên din. Le bele, di hemû mijaran de çend tiştên bingeîn hene, dewlemendkirina zanîna me femînîstan, politîzekerina tecrûbeyen jinen din, bandor li dîtina raya giştî kirin. Gelek tiştên ku xizmetê ji vanan re dike dive bête kirin. Le bele di her halî de, hedef û slagon zelal, sivik û eşkere ye. Dibe ku di eslê xwe de qanûnbûna kurtaje ne ew tişt e ku ji yana jinan diguherê. Çîmkî zarokê hinek jinan ji xwe çenabe, hinek jin ketine menopozê, hinek hevşa nabin, hinek digel meran hevşa nabin. Bes qanûnbûna kurtaje te we wateye ku jin zedetir li ser canê xwe dibe xwediyê gotinê û di ve wateye de derbeyek e ku li patriarkayê hatiye xistin û ji ber ve yekê daxwaza giştê jinan e û giştê jinan dihundurîne. Le bele di hinek kampanyayan de, rastîtir di daxuyaniyên çapemeniyê de wateyek zede ya metnên ku ten xwendin tune. U di ve wateye de ez di we ramane de me ku daxuyaniya çapemeniyê ne yek bibandor e. ji bilî yen ku amade kirine û xwendine xebera kesî ji naveroka metne çenabe. Bi min dive çalakî xwe bi xwe vebibeje. Mîsal, ji bo Güldünyayê çûyîna me ya ber nexweşxaneya ku lê hate kuştin mînakek ve ya baş bû. Ciyê çalakiyê mebest dianî zimên. Li we dere me çi got pir ne giring bû. An jî çûyîna me ya ber konsolostiya Îngilîz ya ji bo protestokirina hatina Tony Blair. An jî erişen femînîstan yen li ser meyxaneyan. Daxuyaniya çapemeniyê filan nedihat xwendin le bele her kesî ji derde me fêm dikir. Bes paşe meylek cuda xwe nîşan da. Di ve mijare de mînakek baş ku te bîra min di esnaya şere Bosnaye de kampanyayen ku li

dijî tecawizan dihat meşandin. Di ve kampanyayê de tiştê ku herî pir dihat gotin bûyîna tecawizen li Başûre Rojhilat bû. Li Başûre Rojhilat, di dema şer de, her ku çi qas biqasî yen Bosnaye nebin jî çebûna tecawizan rast e. Le bele ev rewşa jinen Bosnaye naguhere. Ev encax dikare bibe temaya gotarek. Bes ku em der bare Bosnaye de kampanyayan bidin meşandin dive em bejin. Der bare tecawizen li Başûre Rojhilat jî em kampanyayan didin meşandin. Jixwe di ve babetê de gelek xebaten siyasî jî hatin kirin. Metnek siyasî ne hemû tiştên ku dikare der heqê ve mijare de be gotin, di we babetê de tiştê ku dive be gotin ye herî rast bibeje. Ango dive rasterast be, bere xwe bide hedefê, bes ji hela politîk ve jî dive rast be. Ez dîsa vedigerim berfirehiye. Em ferz bikin ku der heqê şideta li ser jine em metnek amade dikin. Ji bo komen cur be cur yen ku metn amade kirine ben temsîlkirin û bi ve babetê ve giredayî hinek daxwazen din jî digirin metne. Bi vî awayî carînan tiştêk wîsa derdikeve hemberî me ku, mîsal dema ku cinayeten kevneşopiyê ten protestokirin hewce dibe ku li dijî girtîgeha tîpa F ye bête derketin û ji bo Abdullah Öcalan azadî bête talebkirin. Ez di we fikrê de me ku ev helwest li ser nave berfirehiye zirarek mezin dide berfirehiya me. Lewra metnên ku wiha hatine nivîsîn, bi milyonan jinen ku li hemberî girtîgeha tîpa F ye dernakevin û ji bo Abdullah Öcalan azadiyê taleb nakin le bele li dijî cinayeten kevneşopiyê derdikevin li derva dihele. Digel li dijî cinayeten kevneşopiyê nederketine re li dijî girtîgehen tîpa F ye derdikevin an jî ji bo azadiya Abdullah Öcalan bi rihetî çalakî te li darxis-

Metnek siyasî ne hemû tiştên ku dikare der heqê ve mijare de be gotin, di we babetê de tiştê ku dive be gotin ye herî rast bibeje. Ango dive rasterast be, berê xwe bide hedefê, bes ji hela politîk ve jî dive rast be.

tin. Ev jî aliyek din ye tehl e. Di van cureyan mijaran da û di çalakiyên din bi tevlêkirina nasnameya xwe helwesta xwe ya di van babetan de em dikarin diyar bikin. Bes bi sînokirina metne xwe, kampanyayen xwe, û betir zelal kirina metne li orte ye ku em dikarin zedetir jinan temsîl bikin. Daxuyaniyek ne mejbûre ku giştê daxwazen me yen der heqê civak û cihanê de îfade bike. Di we daxuyaniyê de der bare civak û cihanê de helwestek ku zirare dide nezîkbûna me ya bigiştî tunebe bes e. Ango, nimûne, dema ku em li ber cinayeten kevneşopiyê derdikevin, mînak, ji bo kesen ku cinayeta kevneşopiyê kiriye em cezayê îdame naxwazin, lewra em li hemberî îdame ne. Li ser nave xwe îfadekirina her kesî, di metnên ku her tiştî tevlê dikin tiştên ku bi hev re di nakokiyê de tene gotin. Carînan bi taleben reforme re hinek daxwazen ku encax bi şoreşê mumkûne bête bidestxistin, didin rû hev. Ez ji hereketek din, ji xwendekaran nimûneyek bidim. Daxwaza rabûna metinê û "YÖK" e. Daxwaza rabûna "YÖK" e talebek e ku dihundirê ve pergale de dikare bête çareserkirin, bes ji bo ji orte rabûna metinê guherîna pergale pêwîst e û dema ku ev her du wiha bene rû hevûdin îfadeyek şaş derdikeve holê. Berfirehî encax bi taleben zelal û herî hindik yen ku herî zede jinan temsîl dike dikare pek be. Di salên ku tevgerên rizgariya jine di cihanê de û di Tirkîyê de herî zede bi ser diket wiha dibû jixwe. Rekestinkirin xwe bi xwe na, jinen din birexistin, berfirehiyê jî xwe bi xwe na wek temsîlkirina jinen din em bigirin dest, ez bawer im ku em e leniherînek bi awayek din bi dest bixin.

zoru seven bir kadın

Patronun, "kadınsın, senin için ağır bir iş olur bu," diye direktmesine rağmen, "zor olanla mücadele etmeyi severim ben," demiş ve işi kapmış. İki yıldır, her gün ortalama yirmi kilometre yol yürüyerek, İstanbul'un bir ucundan bir ucuna evrak taşıyor.

BİRKAÇ aydır dergi işleriyle iştigal eden bir ajansta çalışıyorum. Yüklü telefon faturamıza yansıyan her üç görüşmeden biri çalıştığımız kurye şirketiyle yapıyor diyebilirim. Habire bir şeyler gönderip bir şeyler alıyoruz. Genellikle içine evrak konmuş küçük zarflar. Motorlu kuryeler gelir ve bu pek aciliyetli evrakı en çok iki saat içinde yerine ulaştırır. Geçenlerde yaklaşık yüz dergiden oluşan –ki kendileri hayli ağırdır– Beşiktaş'tan Tahtakale'ye gidecek üç kolilik bir gönderimiz vardı. Telefonda yükün bu sefer ağır olduğunu, gelecek arkadaşın hazırlıklı olması gerektiğini söyledim. Kısa bir süre sonra kapı çaldı. Kapıyı açtığımda karşımda orta yaşlı, bandanalı bir kadın duruyordu. Kim olduğunu, neden geldiğini, birini bekleyip beklemediğimizi falan düşünürken, üzerinde kurye şirketinin arması olan gömleğini fark ettim. Hem alışık olduğumuzdan kısa bir zamanda geldiğinden hem de sürekli kuryelerle çalışmamıza rağmen, daha evvel hiç kadın kuryeye rastlamamış olduğumdan, aklıma gelecek son şey karşımdaki kadının dergileri almak için gelmiş bir kurye olabileceğiydi oysa. Zorlukla yerinden kaldıracımdığım dergileri, bir çırpıda yüklenip, çevik adımlarla merdivenlerden indirdi. Telefon numarasını almayı unutmadım tabii.

Fotoğraflar: Kiraz Demirezen

Elver Güler hiç mi hiç göstermiyor ama elli bir yaşında. Asıl adı, Elverovich. Altı yaşındayken Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçmüşler. Dedesi, torununa, aşık olduğu Makedon kadının adını konulmasında direktmiş. Anneannesine rağmen, evin en büyük erkeğinin sözü yerine getirilmiş. Elver otuzlu yaşlarında evlenmiş ve bir kız çocuğu olmuş. Kocasından ayrıldıktan sonra kızı ve annesiyle birlikte yaşamaya başlamış. "Ona hem annelik hem babalık yapıyorum," diyor. Evin geçimini sağlamak için çeşitli işlerde çalışmış. En son işi özel bir televizyon kanalında santral memurluğuymuş. İdare müdürü olan adamın tacizlerine dayanamayarak işten ayrılmış. Bir süre iş aradıktan sonra kurye olmaya karar vermiş. Başvurduğu firmada sadece erkekler çalıştığı için, başlangıçta kimse çok sıcak bakmamış bu fikre. Patronun, "kadınsın, senin için ağır bir iş olur bu," diye direktmesine rağmen, "zor olanla mücadele etmeyi severim ben," demiş ve işi kapmış. Zar zor aldığı motorunun çalınmasının ardından, işine yaya olarak devam etmiş. İki yıldır, her gün ortalama yirmi kilometre yol yürüyerek, İstanbul'un bir ucundan bir ucuna evrak taşıyor.

Çalıştığın yerde başka kadın kurye var mı?

Hayır benden başka kadın çalışan yok. Kadınlar işin ofis kısmında çalışıyorlar. Ben orada kuryelik yapan tek kadınımdır.

Peki tepkiler nasıl?

Başlangıçta kimse bu işi yapabileceğime inanmıyordu. Bir süre sonra pes edeceğimi düşünüyordular. "Yorulursun, bıcarsın, zor iştir, biz erkek halimizle zor yapıyoruz," dediler. Sonra benim azmimi gördükçe şaşımaya başladılar. İşlerin onların sandığı gibi "erkek işi" "kadın işi" diye ayrıldığını gördüler sanırım. Bir kadının

eğer isterse ve severse her işi yapabileceğini, hatta erkeklerden de iyi yapabileceğini gördüler. Hem erkek işi ne demek? Kimse alınmasın ama erkeklikten anladıkları bir işin üstesinden gelebilmek, ağır işlerin altından kalkabilmekse, ben erkeklerden daha erkeğim.

İşini "onlar"dan daha mı iyi yapıyorsun?

Belki de daha severek yapıyorum. Erkek kuryelerin, "ters yöne düşüyor, uzak," dedikleri yerlere gık demeden giderim ben. Gelen işleri geri çevirmem. Şimdi onlar da, "nasıl gidiyorsun oralara? Bizden iyi yapıyorsun sen bu işi," diyorlar.

Artık 'yapamazsın' diyen kalmadı mı?

Yapamazsın diyen kalmadı ama bu sefer de, "sen kadınlığını unutmmuşsun. Kadın gibi davranmıyorsun. Kadınlığını bil, otur evinde," diyenler oluyor bazen.

Kadınlık nasıl bir şey ki?

Sanırım her işin altından kalkabileceğimi düşünmem ve dahası kalkabilmem onlara garip geliyor. Biz kadınların daha ezik, güvensiz olmasını bekliyor ya da istiyorlar. Sonra ben işte giydiğim kıyafetten de gocunmam. Siz şimdi beni havalara iyiyken görüyorsunuz ama kışın siyah kalın tulum şeklinde giysilerimiz olur. Normalde kadınların pek giymediği cinsten. Ama giyerim ben, işim öyle gerektiriyor çünkü. İşte, hanım hanım giyinmediğim, tuttuğumu kopardığım için, "kadınlığını unutmmuşsun," diyorlar. Oysa kadınlık eziklik, beceriksizlik demek değil.

Kendine feminist diyorsun?

Evet ben bir feminist diyebilirim. Kadınların istedikleri her şeyi yapabileceklerine, bu anlam-

da erkeklerden daha zayıf olmadıklarına inanıyorum. Bir kadın her zaman kendi ayakları üzerinde durabilmeli diye düşünüyorum. Mesela ben şimdi kendi hayatımı kurduktan sonra, yalnız olmaya, her işimi yalnız yapmaya alıştıktan sonra artık hayatıma bir erkek girsin istemiyorum. Birisiyle yapamam artık diye düşünüyorum. Beni baskı altına almak isteyen bir erkek, kararlarımı karışacak biri istemiyorum hayatımda. Kızım ve annemle kurduğum hayat çok mutluyum.

Benim bildiğim bu iş motorla yapılıyor. Çünkü karşı tarafa ya da İstanbul'un diğer ucuna evrak götürmen gerekebiliyor. Motorun çaldıktan sonra senin için zor olmadı mı?

Zor oldu tabii ama ne yapayım, para kazanmak, kızıma güvenli bir gelecek hazırlamak zorundayım. Şimdi otobüsleri kullanıyorum bir yerden bir yere giderken. Vasıta olmayan yerlere de yürümek gerekiyor. Günde ortalama yirmi kilometre yürüdüğümü söyleyebilirim. Normalde evrakı teslim aldığımızda telsizle bildiririz. Ben teslim ettikten sonra bildiriyorum. Operatörler şaşırıyor, "75 hem yaya gidiyor hem de bu ka-

Mesela bizden aldığın evrak çok ağırdı. Yaya olduğun halde bu tür paketleri de kabul ediyormusun?

Çok daha ağırılarını taşıdığım oluyor. Dediğim gibi ben, "yol ters, yük ağır," gibi bahanelerle işi geri çevirmem. İşim bu benim, ne şekilde olursa olsun yaparım. Mesela geçen kişi, o çok kar yağdığı dönemde, insanlar kapılarının önüne çıkamazken ben hep çalıştım. Ben yaya olarak çalışmaya başladığımda on kişiydik. Bu işin zorluğuna dayanamayan yani yaya çalışamayan erkekler birer birer işi bıraktı. Şimdi yaya çalışan topu topu dört kişi kaldık.

İki yıldır yollardasın. Hiç kaza geçirdin mi?

Geçirdim. Ama motorluyken değil, yaya olarak. Nişantaşı'ndan aldığım bir evrakı Beşiktaş'a BKM'ye bırakmıştım. Sonra telsizle teslimi bildirip yeni bir iş aldım. Karşıdan karşıya geçerken bir araba çarptı, yere düştüm. İnsanların seslerini duyabiliyordum ama hiçbir şey göremiyordum. Bir buçuk saat kadar kör kaldım. Hiçbir şey göremedim. Bana vuran adam beni hastaneye götürdükten sonra kaçıp gitmiş. Polisler kim olduğunu bulamadı. Bir süre sonra gözle-

neden falan da korkarım. Bu yaşıma kadar aspirin bile içmedim.

İşinin en çok zorlandığın kısmı nedir?

Evrakı teslim ettikten sonra, yeni bir iş verilene kadar sokakta bekliyoruz. Benim için işin en sıkıntılı yeri burası. Aynı yerde uzun süre bekleyince rahatsız ediliyorsun. Bir kadın bir yerde bekliyorsa illa ki başka bir nedeni varmış, olmalıymış gibi. O yüzden operatörler, "75'e iş vermediyse yandık," diyorlarmış. Çünkü ben on beş dakika bekledikten sonra telsizle arayıp işimin bittiğini, yeni bir iş olup olmadığını soruyorum.

Günde ortalama kaç adrese gidiyorsun?

Ortalama otuz farklı yere gidiyorum. Bu sayı benim hızıma ve adreslerin birbirinden uzaklığına göre değişebilir tabii.

Peki gittiğin yerlerden nasıl tepkiler aldın?

Hep olumlu tepkiler aldım. Kimse bir kadının kurye olarak çalışmasına alışkın değil. Ama herkesin hoşuna gidiyor. Pek çok insan kadınların her iş kolunda yer alması gerektiğini, benim yaptığının da bir nevi öncülük olduğunu söyleyerek beni yüreklendirdi. Bazen ajanslara gidiyorum. Yedi yaşında bir kızım olduğunu öğrenince, "getir reklamlarda oynatalım," diyorlar.

Sen ne diyorsun bu işe?

Şimdi okulu var zaten. Belki yaz tatilinde gideriz. Ama ben kızımın okumasını ve doktor olmasını istiyorum. Mutlaka bir iş sahibi olmasını ve kendi ayakları üzerinde durmasını. Tabii karar kendisinin. Büyüdüğü zaman hangi mesleği seçeceğine kendisi karar verecek. Ben sadece ona güzel bir gelecek hazırlamaya çalışıyorum.

Önümüzdeki yıllar için bir hedefin ya da yapmak istediğin bir iş var mı?

Benim yaptığım işin herhangi bir güvencesi yok. Onun için ileride ne olur bilemiyorum. Kurye işini bıraksaydım, simitçi olurdu diye düşünüyorum. Çünkü yüz elli, iki yüz bin liraya aldıkları simidi dört yüz bin liraya satıyorlar. Gerçi şimdi onun da mafyası var. Yani sabit bir yerde durmak için bile bir kaç milyar vermen gerekiyor. O kadar param olsa zaten motor alırdım, motorla devam ederim bu işe.

Elverovich, Elver, 75, kim nasıl hitap ederse etsin, tanıdığım en harika kadınlardan biriydi. Sohbetimizin ardından, farklı yönlerine gitmek üzere ayrıldık. Arkasından bakıp, kızının elinden tutarak gidişini izledim biraz. Haftada bir gün izinliydi ve o gününü de tamamen kızına ayırmıştı. Kızı Ceylan'ın istediği bir yerlere gidecek, istediği bir şeyleri yapacaklardı. Güle oynaya yürüyorlardı. Pek az insanın sahip olabileceği kadar neşeli ve enerjikli Elver... Sanki koca bir hafta boyunca günde yirmi kilometre yol yürüyen o değilmiş gibi... Sanki yarın sabah eline ağır paketleri alıp yine yollara düşecek olan o değilmiş gibi...

dar kısa zamanda nasıl evrakı yerine ulaştırıyor," diyorlar.

75 senin kod numaran mı?

Evet. Bütün kuryelerin numaraları vardır. Benim numaram da 75. Telsizle haberleşirken bize numaralarımızla hitap ederler.

rim düzeldi. Ağrım da yoktu. Ben de hastaneden çıkıp işime devam ettim. İştekiler, "75 trafik kazası geçirdi. Araba yamuldu. 75'e bir şey olmadı. 75'e hiçbir şey olmaz," diye dalga geçiriyorlar.

Sonra bir daha hastaneye gitmedin mi?

Yok, gitmedim. Ben pek sevmem hastaneleri. İş-

Eğitim-Sen'de kadınlara negatif ayrımcılık!

Handan'ın Gaziantep Eğitim-Sen Şubesi kadın komisyonunun davetiyle gittiği panel üzerine Pazartesi'nin Nisan sayısında yazdığı yazı yaralarımı depreştirdi. Eğitim-Sen gibi "demokrat" bir örgütte verdiğimiz kadın mücadelesinde uğradığım, politika ile ilgisi olmayan saldırılar aklıma geldi. Ben feministtim, her şey mubahtı. Ben de kadın olarak sendikacılık yapmakta ısrar eden, benim için birer kahraman olan kadınlara sordum sendikalarda neler yaşadıklarını.

NEBAHAT: 3 No'lu Şube hukuk sekreteriyim. 15 yıldır siyasi yaşantım var. Sendikadayım, dönem dönem yönetici, dönem dönem üye olarak çalıştım. Sendikalarda aktif olarak çalışan kadınlar süreklilik sağlayamıyorlar. İki yıl, üç yıl, beş yıl ve sonra çekiliyorlar. Büyük bir bölümü de eve çekiliyor. Farklı alanlara kayanlar da var. Fakat on-on beş yıl düzenli ve aktif biçimde şubede bulunan kadın sayısı yok denecek kadar az. Sendikaya daha çok bekâr kadınlar geliyor. Yönetimlerde olan kadınlar genellikle bekârdır. Evliyse de küçük çocuğu yoktur, çocukları büyümüştür. Evli, küçük çocuklu olup yönetime aday kadın sayısı çok az. Yönetici kadın olarak şubede çalışmak çok zor. Ben de iki dönem yöneticilik yaptım, sancılarını yoğun yaşadım. Bir kere yönetimde ağırlıkla erkekler oluyor. Örneğin 21.40'da benim son arabam vardır, toplantılar 21.30'da biter. Ben bunu bir kez olsun gündeme getirip söyleyemedim. Hiçbir erkek arkadaşın bunu anlayacağını düşünmüyorum. Onlar eve gittiklerinde yemekleri vardır, çocukların ihtiyaçları giderilmiştir, her şeyleri yapılmıştır, arabaları da vardır. Bizim nasıl gideceğimize kafa yormazlar. Üç dört vesait aşarak eve gideceksin, yemek yoktur, çocukların sorunları vardır, ertesi günün işi vardır, doğal olarak kadından artı bir şey götürür. Gece on ikide eve gidip ütü yaptığım çok olmuştur. Gece ütü yapıp ertesi gün sendikanın işleriyle uğraşmak çok zor. Ben siyasi örgütlerde de çalıştım. Oralarda kadın olarak yükselmek çok daha zor. Mutlaka erkek engeline takılırsın. Ya bir erkeğin kız kardeşi ya da ileri gelen birinin eşi olmak zorundasın. Sendikalarda da yönetici olmak için siyasi bir grubun olmalı, grupta bir ağırlığın olmalı. Yoksa bileğimin gücüyle ve kadın olarak aklımla bir yerlere geleceğim dersin, mutlaka bir yerinde erkek engeline takılırsın.

Hatice: 3 No'lu Şube Kadın Sekreteriyim. Arkadaşlarımın ifade etmiş olduğu toplumsal cinsiyetçiliğin birer yansıması olarak, cinsiyetçi iş bölümüne dayalı, kadınların sendikal alanda da buna bağlı bir görevlendirmeye tabi tutulmaları.

Aynı zamanda artı bir yük getireceği için sendikada ya da aktif politikada yer almalarının önünde en büyük engellerden biri cinsiyetçi iş bölümünün her alanda yaşanıyor olması. Nebahat de söyledi. Kadınların eve gittiklerinde artı bir işleri daha var. Evi toparlamak, çocuğun bakımını sağlamak gibi evde erkeğin rahatını idam ettirebilmesi için onun güdümünde daha çok çalışıyor olması söz konusu. Kadınlar daha çok öğretmen, hemşire ya da sekreterlik gibi alanlara kanallene oluyor. Bu da toplumsal cinsiyetçiliğin bir yansıması. Çünkü kadın yarım gün çalışınca eve gittiğinde, verilen rolleri daha rahat gerçekleştirecektir. Sendikal alanda aktif politika yürütmek kadınlar açısından gerçekten güç. Hem cinsiyetçi yaklaşımlarla karşılaşılıyor olmak hem sözünün çok fazla hükmünün olmayışı örgütlerin kendilerinin içinde de tartışması gereken bir durum. Aynı zamanda bu cinsiyetçi erkek egemen yapılışın tartışmaya açılması çok önemlidir.

Kadın komisyonlarının kadın ezilmesinin bilince çıkartılması ve kadınların mücadeleye yönlendirilmesinde önemli işlevi olduğunu düşünüyorum. Ancak toplumsal muhalefetin gerilemiş olmasıyla da alakalı bir durum olarak kadın komisyonları genel itibarıyla çalışamaz hale gelmiştir.

Özge: Yönetici olmadığım için gözlemlerim genellikle toplantılar üzerine. Karı koca olanlardan, toplantıya erkeklerin iştirak ettiklerini gözlemliyorum. Erkekler bazı şeyleri mesela 8 Mart'ta kadınların arkasında yürümeyi bir lütf olarak görüyorlar. Onun dışında eşlerini dinlemiyorlar bile. Örneğin sendikalarda koyulan çocuk odaları için kadınlar talep etsin ve çocuklarını getirsin mantığı güdülüyor. Oysa çocuk sadece kadının sorumluluğunda değil ama bu paylaşımı reddediyor erkekler. Bunu reddettikten sonra bizi buralarda görmek istemeleri bana doğal gelmiyor. Bunun üzerinden gidilmesi gerekiyor. Bizi birey olarak görmediklerini düşünüyorum. Toplantılara gelen çok az ya da işte yeni evli çiftse eğer kadınları görebiliyoruz.

Güldal: Yedi yıldır Eğitim Sen 3 No'lu Şubede aktif üye olarak çalışıyorum. Yönetimde yer almadım ama kadın arkadaşlarımızın karşılaştığı sorunlara tanık oldum. Kreş talebi niyeyse kadın talebi. Burada cinsiyetçi bir bakış açısı görüyoruz çünkü kreş talebi sürekli kadın talebi olarak gidiyorsa demek ki çocuk bakımı kadına yüklenmiş. Eğer kafa yapısı çocuk bakımını ortaklaşa yapmayı hedeflemiş olsaydı kreş, temel bir talep olarak götürülürdü. Yıllardır benim bildiğim 3 No'lu Şubede bir denge vardır yönetimde. 3 kadın, 4 erkek şeklindedir. Ama şube başkanı hep erkektir. KESK'in yönetim kadrosunda yüzde 30 kadın kotası uygulanacağı söylendi. Ama toplam üzerinden yüzde 30 olduğu için asıl yönetici kadrosunda sadece bir tane kadın var, o da kadın sekreteri. Onu da herhalde erkeklere vermeye utanmışlardır. Biz yüzde 30 kota derken bütün alanlarda ayrı ayrı kota uygulanmasından bahsediyoruz. Biz hiçbir zaman yüzde 50 talebi ile gitmedik yönetimlere. Niye yüzde 30'la sınırlandırılıyor? Eğitim-Sen'de çok fazla kadın olmasına rağmen. Komik bir durum söyleyeyim Eğitim-Sen düzeyinde kadın sekreter olarak erkekler çalışıyor. Bence KESK'in kadına bakışı bu noktada çok net ortaya çıkıyor. Bir kadın eğer yönetimdeyse ya eşiyse problem yaşıyor ya da yönetimden kendini belli oranda çekmek zorunda kalıyor. Erkek arkadaşlarımız hiçbir zaman çocukların sorumluluğunu üstlenmiyor. Üstelik o ev işlerini de çoğu yapmıyor. Yapıyorsa da eşine yardım olarak düşünüyor. Çünkü kadının çalışması da eve yardım olarak değerlendiriliyor.

Seher: KESK ve Eğitim-Sen'de ciddi kadın politikaları oluşturulmuş değil. Eskiden kadın politikalarında bir süreklilik vardı. Şimdi kopukluklar olduğunu düşünüyorum. Bir dönemler kadın daireleri dillendirilmişti, havada kaldı. Çünkü KESK'teki yöneticiler özellikle bu son dönemdekiler geçtiğimiz genel kurul sürecinde bununla ilgili hiçbir şeyin yapılmasına izin vermediler. Nebahat: Erkek arkadaşlar sendikaya aktif katılım sağlayan, sürekli gelen kadınları uzun vadeli

Nebahat (solda) ve Hatice

eş, arkadaş, sevgili olarak görmüyorlar. Eş olarak evine giden gelen, siyasi faaliyetlerden uzak kadınları tercihler ediyorlar. Yalnız kadınların agresif ve sorunlu olduklarını düşünüyorlar. Yalnız erkeklerle böyle bakılmıyor. Siyasetle uğraşan kadının yalnız ve itici olması mı gerekiyor. Erkekler politika yapan kadın yerine, para kazanan fakat sorun çıkartmayan, çocuklarına, evine bakan kadın istiyor.

Seher: Toplantıda kadınlar çok konuşmuyor. Ben de kadın ortamında daha çok konuşuyorum. Toplantıda temsilciler ya da şubedeki toplantıda söz aldığımızda bir biçimde susturuluyoruz. Ya da öyle söylemlerde bulunuyorlar ki jestleriyle, mimikleriyle sizi bir anlamda aşağılıyorlar. Susmak zorunda kalıyorsunuz.

Nebahat: Nedense en devrimci, en solcu onlardır, kadınlar yedektir. Ağzını açtığı anda mutlaka bir boşluğa düşecek, bir yanlış yapacaksın diye bekliyorlar. En iyisini onlar bilir. Kitle toplantılarında yüzde 98 erkekler konuşuyor. Kadınlar gelmiyorlar temsilci toplantılarına, ben de çağır-

mıyorum artık. Çünkü toplantıların itici geldiğini söylüyorlar. Erkekler konuşmak için konuşuyorlar, işleri yok ki başka. Bir de erkekler eğer bakımlı bir kadınsan bundan da rahatsız oluyorlar. Her nedense dar etekler, giysiler onlar açısından itici. Böyle giyinen kadınların politik olmadıklarını düşünüyorlar.

Hatice: Yönetimdeki kadınlar olarak yaşıyoruz bunu. Sürekli politika dışında bir şey konuşmuyoruz. Farklı bir kıyafetle geldiğinde bu dalga geçilecek bir konu oluyor. Şahsen bu durumla çok karşı karşıya kaldım. Birçok kadın bu tarz tacize maruz kalıyor. Başka bir sorun da, cinsiyetçi dile ve tavra karşı bir söz söylediğimizde, "sen de hep aynı muhabbetleri yapıyorsun," eleştirisi.

Nebahat: Ayda yılda bir gelen kadın arkadaşlara tavırları da dikkatimi çekiyor. Bakımlı kadınlarsa onları bir köşeye çekip sohbet etmek çok hoşlarına gidiyor.

Güldal: Kadın konusunda ne zaman erkeklerle

tartışsam, söyledikleri, "iyi de erkekleri kim yetiştiriyor?" cümlesidir. Çocuğu yetiştirmek bizim görevimiz ya. Bunun sorumlusu da biz oluyoruz. Hem mağduruz hem suçluyuz yani.

Seher: Kadın hareketinde çok mücadeleler yaşadım ama hayatıma bunu geçiremediğim oluyor. Bu beni çok rahatsız ediyor. Kendisi de sendika başkanlığı yapmış sevgilimle birçok sorun yaşadım. Yaşadığım iç hesaplaşmalar beni sendikadan uzaklaştırabiliyor. Kadınlar sendika yönetimine, diyorum ama hep bir biçimde engelleniyoruz. Belki erkekler hep engellemiyor ama biz kadınlar da kendimize engeller koyuyoruz.

Hatice: Bizim, kadın mücadelesini yürütebilmemiz için genç kadınlara ihtiyacımız var. Kadınların okullarda ve toplumsal alanlarda yaşadıkları sorunlara cevap bulamayışımız katılımı engelleyebiliyor. Çalışma yaşamında problemlerle karşılaşılıyor, en son bir okulumuzda yaşadığımız taciz vakasına dair yasal durum devam ederken arkadaşımız aynı duruma maruz kalabiliyor. Soruşturmalara müdahil olabiliyoruz ama sendikanın değiştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahip olamayışı ve kadınların taciz, kreş, doğum izinleri gibi kadınları ilgilendiren sorunlarda çözümleyici olmayınca katılım sağlanamıyor. Tek kazanımımız pantolon eylemi oldu

Nebahat: Yönetim kurulu toplantılarında kadın sorunu açıldığında, sorunu sahiplenmenin yanı sıra bir küçümseme var. Sanki toplantıda açılması çok gerekli olmayan tali bir sorun, ya da mutlaka onların da işin içinde olması gereken bir konu. İki dönem yöneticiliğim süresince gördüm ki kadın yönetici isen kendini kanıtlamak zorundasın. Ben çocuğum hasta bile olsa toplantıya gitmemelik yapamıyorum. Ama bir erkek arkadaş bunu çok rahat yapıyor.

Hatice: Kadınlara yönetimde çizdikleri misyon da cinsiyetçi yaklaşımın bir uzantısı. Kadınlar toplantının tutanağını tutar, getir götür ve bürokratik işleri yapar. Bir de kadın sekreterlikleri uzun mücadeleler sonucunda elde edilmiş organlar. Bunu bir kazanım olarak düşünülürken aslına bakarsanız bir yerden bizi vurmuş. Kadın sekreterliği sadece kadın politikaları ile ilgilenir ve bunun sendika politikalarına yansması konusunda çok fazla yer bulamaz. Ekim ayında KESK'te kadın kurultayı yapılacak. Eğitim-Sen'de de Temmuz ayında gerçekleştirilecek bir kurultay var. Biz pozitif ayrımcılık, kota ve kadın sekreterliklerine dair sözümüzü net bir şekilde söylemeliyiz. Çünkü gerçekten bir gelişme süreci de var. Kadın mücadelesinin güçlü olduğu dönemlerde sekreterliğin bir karşılığı vardı. Ama bizim tartışma yapabildiğimiz, kadınlara ulaşabildiğimiz ve buraya gelmelerini sağlayabildiğimiz bir durum yok. Kamusal alanda kadınların yaşadıkları sorunlara ortak söz söyleyememe durumundayız. Kadın sekreterlikleri inisiyatifinin erkek engeliyle karşılaşması aslına bakarsanız biz size sekreterliği verdik, oralarda ne yaparsanız yapın gibi. Ama bu tür kanallar açtığımızda oralarda yine erkeklerin engeliyle karşı karşıya kalıyoruz. Öncelikle kadın mücadelesini önemseyen kadınların mücadelede yer alması çok önemli.

yazgım; yazı demek

Sidre nedir ve kitabın ismi olmasına nasıl karar verdin?

Ben Fuzulî'nin Leyla ile Mecnun'unu okuyordum ve orada şiirlerde çok geçiyor. Sonra ne demek olduğunu merak ettim ve "Sidre"nin ne demek olduğunu ve onun sidre-i münteha'ya gittiğini gördüm. Ve ben oradaydım ve onlarla uğraşıyordum. Bütün öykülerde karakterlerin durduğu yer orası, çokluğun durduğu teklîğin başladığı, bütün o son nokta. Kuran-ı Kerim'de iki yerde geçiyor, aynı zamanda hadisi şeriflerde geçiyor; Hz. Muhammed'in göğe yükseldiği yer. Cebrail, Hz. Muhammed'i sidre-i münteha'ya götürüyor ve, "ben artık gelemem, sen gidiyorsan git," diyor. Bu işte, sınırın bittiği yer ama, ötesi de değil. Ötesine geçmek belki sakıncalı, belki tehlikeli, çok büyük cesaret isteyebilir. Sidre aynı zamanda Arabistan kirazı da demek, hani ağaçlar vardır ya, belki de Hz. Muhammed, o ağacı gördü ve orada gitti, bu senin anlamlandırman aslında. Teklik noktası beşeri ilimlerin sonu. Bütün karakterler oraya gidiyor ve bütün dertleri o. Sonra kitaba uyacağını düşündüm, bütün karakterleri içine alan koca dallı bir ağaç. Hepimiz o ağacın altında oturuyoruz ve diğer tarafa geçemedik.

Peki sen bunları yazarken artık, "ben geçtim, oldu" dediğin anlar oluyor mu?

Tempo Dergisi'ndeki yazılarından tanıdığımız Berrin Karakaş'ın ilk kitabı Sidre çıktı.. Karakaş, "Ben yazının yazgım olduğuna inanıp, bir şey nedir, sen bir şeye inanırsan kendi yazgını öyle yaparsın," diyecek kadar yazıya, yazmaya sevdalı. Berrin'le sidre-i müntehayı, kadın olmayı, yazarlığı, yazgıyı ve yalnızlığı konuştuk.

Zaman zaman düşünüyorum, zaman zaman da başka kapılar açmak gerekiyor diyorum ve yürüyorum. Bu senin bakış noktana bağlı; insanlar nasıl intihar ediyor artık hiçbir şey görmüyorlar. Belki de zorluyordum hayatta ve belki de bu benim tepe noktamdır ve yazıp yazabileceğim en iyi kitaptır. Belki ötekiler bu kadar iyi olmayacak.

Kitapta iç dünyana çok yöneliyorsun. Bu bir kaçış mı?

Şığınak. Çok güzel bir sığınak, tamamen bağımlılık bu. Kendi kendine de zarar verecek bir bağımlılık üstelik. Veriyor da bana, çoğu zaman hissedebiliyorum o zararı. Ama bu zarar ne demektir? Belki de bir şeylerden ne kadar fedakârlık edip edemeyeceğinle alakalıdır. Çok önemli bir şey için çok önemli bir şeyini vermelisin. Bu oğlunu tanrıya sunmaya götüren baba gibi bir şey. Sen öyle büyük bir şeyden vazgeçmesen sana da kolay gelmez bir şeyler. Ben de bir sürü şeyden vazgeçtim, ama pişman değilim.

Çoğu yazar bir eser yaratmayı, özellikle kitap yazmayı doğum yapmaya benzetir. Sen ne düşünüyorsun bu konuda?

Kesinlikle. Belki de vazgeçtiğin şey o da; kadın dediğin çocuk da yapar, bunun acısını ya da hormon olarak hissediyorsun da. İnsanlar, böyle ortamlara giriyorsun, biz takmıyoruz tabii, evlilikmiş, çocukmuş. Takan birisi olsan, çevrende o baskı var aslında. Ama ben onlara hep, "benim yapacak işlerim var," dedim. Bu böyle oldu. Ama kalıyor gidiyor, sorumluluğu seninle çok duruyor mu onu bilmiyorum. Çocuk bir başka şey de yükler ya insana.

Çocuk da hayatının sonuna olacak bir şey. Gerçi düşününce kitap da böylesi bir şey.

Evet, şimdi ben de böyle düşündüm. Bir de olamaması halinde neler olacağını düşünüyorsun, belki de senin yazıyla kurduğun ilişkiden birazcık dışarı atıyor. Bana bunları, "hadi kitap yapıyoruz," demeselerdi, böyle bir şey olmazdı; çünkü ben toparlamam, yazarım, yazarım, ko-

nuşmak gibi aynı, dönüp, "hadi şimdi sizi konuşturayım," yapmıyordum. Çok nadir yaptığım bir şey.

Yazdıkların öylesine sana ait ki, senin hezeyanların, senin korkuların ve kendini deşifre ediyorsun.

Evet. Bir sürü zaman yarım kaldı bunlar, dönüp bakamadığım çok şey oldu. Bana "toparla" denildiğinde cesaret bulup tekrar dönüp oraları birtirdim.

Belki de toparlayamayacaktın, bu da bir cesaret değil mi?

Tabii. Ama çok sevindim insanlara gidecek diye ve çok büyük bir motivasyonla yaptım. "Ben onları yaşıyorum, karakterlerim her gittiğim yerde benimle birlikteler," demişsin.

Dedim ya, "Gittim gözlerine baktım, onlar bana böyle yaptılar". Ben yazılacak noktalar yakalamaya çalışıyorum, yazmak için yaşıyorum aslında. İşte sevgilini bile yazmak için seçiyorsun, bu aslında sakat bir nokta. Kendi hayatını yazıyorsun, karakterler dediğin kendi içindeki bir sürü bir şey, herkes geliyor gidiyor.

Türkiye’de kadın yazarlar ikiye ayrılır: Kadın yazarım, sadece yazarım diye. Bu tartışmada kendini nerede görüyorsun?

Kitabın kapağında var biraz aslında, çünkü bu resimde kadın ya da erkek olduğu belli değil. Kitaptaki karakterlerde de öyle mesela, herkesin kafası erkeklik ve kadınlık hususunda da çok net değil. Hepsi var. Yarı erkek, yarı dişi. Ben böyle tartışmalara girmek istemiyorum, kadın yazarlar erkek yazarlar diye, bir de bunlar gönül buluşması. Bir erkek yazarı da çok sevebiliyorsunuz, bir kadın yazarı da.

Okurken kadın yazar, erkek yazar ayrımı yapıyor musun?

Hayır yapmıyorum işte.

Kitaptaki karakterlerde, kurgudaki tüm "cinsiyetsizliğe" rağmen senin kadın bakışın vardı.

Tabii erkekler daha bir başka bakıyorlar meseleye, başka noktalardan giriyorlar. İşte bende o noktalar da var, o da lazım, bu da lazım. Erkekler kadınlardan farklı bakıyorlar, onların umurunda değil ki, biz onlara bakıp yazarız yani.

Kitapta yoğun olarak yazgı teması üzerine yoğunlaşmışsın. Senin için yazgı ne demek?

Benim için yazı demek. Ben yazının yazgım olduğuna inanıp, bir şey nedir, sen bir şeye inanırsan kendi yazgını öyle yaparsın. Ben buna inandım ve hayatta attığım adımlar bunun üzerine oldu. Bu kadar çekildiysem kedi gibi onun için çekildim ve kendi yazgımı çağırılmış oldum. Bir de okumalarım sırasında ben acayip şeylerle karşılaştım: Tesadüfler tesadüf olamayacak kadar, senin düşündüğünü düşünmüş birini gidip okuyorsun bir şey sana onu getiriyor. Ve bakıyorsun herkes aynı yerlerden geçiyor. Tesadüf gibi görünmeyecek şeylerle karşılaşırsın ya hayatta, işte öyle zamanlarda ben yazgıya daha çok inanırım. Ama ilk başlarda kendin yaparsın ve sonunda ya o olursun ya da onun olursun.

Ayn ile Tab öyküsünde, "Apar topar çıkarıldığım kahveden eve geldiğimde okkalı bir tokat patladı yüzümden. Annemin beş parmağının izi yanağıma yapıştı. Canım acımadı. Sanki avcundaki çizgiden kader tümüyle bana geçmiş, sağ yanağıma çizgilerden bir gelecek çizilmişti. Onun geçmişi benim geleceğimi belirleyecekti," diyorsun. Bu nasıl bir yazgı?

Bir sürü insan gördüm annelerinden şikâyet eden ve sonunda hepsinin annelerinin hareketlerini devam ettirdiklerini gördüm. Hem genler var hem de bütün o hareketler, eskiden gelenler sana da geçiyor aslında. Ama öyle bir şey de var tabii. Orada kızın annesi de biraz kırık ve ben o, ona geçiş istedim birazcık; ki şizofreni falan geç de.

Sırf kadın olduğu için kadından kadına geçen bir yazgı değil mi bu? Mesela namus cinayetleri, kadınların yüzleşmek zorunda olduğu kadın olmanın zorluklarına dair bir şey gördüm orada.

Benim için çok öyle diyemeyiz ama annem çok farklı bir kadın benim gibi olamaz ama, bazı noktaları var mesela bu kitap çıktıktan sonra kitap yazmaya kalktı falan. İlkokul mezunu bir kadın, hayatta tek okuduğu kitap Kerime Nadir'in Güller ve Dikenler kitabı. Onun kaderi çok başka olmuş, ben kırabildim bunu. Ama bir sürü insan kırıyor bunu. Benim için daha genel aslında; kadın yazgısı, erkek yazgısı gibi değil. Evren yani ve orada çok kadınlığı erkekliği ayırmıyorum orada haller var. Bir erkeğin de gözlerinde başka bir haller buluyorsun. Orada bir cinsiyet yok, çok olmayan yer, en azından bunların olmadığı yer, onların çok olmadığı yer. Ben işte insanların içinde de öyle dolaşıyorum. O yüzden onların hepsi güzel haller. Ne bileyim erkeğinki de güzel, kadınsı de güzel. Nereden baktığını da güzel. Ben hayattaki arzuları görmemeye çalışıyorum. Dedim ya sığınak. İşte bu sığınakta öyle ayırmalar öyle incelemeler olmuyor pek. Ama öteki tarafta karşılaşıyorsun bir sürü şeyle, işte o kadın yazgısı dediğin görülme duygusu da var.

Yani gerçeğin ağırlığından kaçmaya çalıştığın için mi yazıyorsun?

Öyle. Ben sevmiyorum gerçeği, ben insanları da sevmem. O da o halleri gördüğüm insanları severim ve değerli görürüm. Yoksa diğerleri ben rahatsız ediyor.

Bu metinler yersiz yurtsuzlar. Aslında bunlar senin yaşadıkların, sende bıraktığı izler olduğu için her yerden sana yansıyanlar var ve burada kentte, İstanbul’da yaşayan bizlere, hepsini

İçinde barındırıp çok güzel vuruyorsun.

Evet biraz yersiz aslında.

İçinde evrensellik var ki Türkiye’de de öyle bir evrensellik var bir yandan.

Evet her şeyi görebiliyorsun aslında. İşte bu da edebiyat içinde başka ve orada başka bir şey görüyorsun, bazı insanların yüzlerinde başka hiçbir şey görmüyorsun aslında. En son gittiğim de insanların hepsi delirmiş gibi geldi bana. Amsterdam’a gittim, orada da öyle kendimi rahatsız hissetmeye başladım.

Aslında tüm bu hissiyatın içinde bir anlatamama hali mi var?

Ben anlatamam kendimi öyle bir derdim var, konuşurken. Yazarken anlatıyor muyum bilmiyorum. Ya da hiçbir şey söylemiyorum da karışıyor muyum, bu benim tamamen karışıklığım mı, bilmiyorum. Dedim ya, iki dünya var biri gerçek birisi ise sığınağın.

Sığınağında çıktığında huzursuz oluyorsun tabii ki. Aslında bütün inandıkların öyle değilmiş. İnsanların yüzlerinde hiç görmek istemediğin ifadeler görmek istiyorsun, bu seni rahatsız ediyor. Alice değilsin ki, oradan oraya geçtiğinde hiçbir arıza çıkmasın kafada. Sonuçta sen kitap kahramanı değilsin.

Bugüne kadar kahramanın olan ve sana yol gösterenler oldu mu?

Tanıdığım insanlar var, sevdiğim onları düşünmeyi. Bunlardan çıkardığım, ona biçtiğim şeyler var. Kahramanlarım çok.

Yazarlar var, ölü yazarlar. Aslında kahraman değil de arkadaşlar güzel. Yoksa her yazar kendi kendinin kahramanıdır en çok ve o biraz da kendini sevmeyi gerektiriyor, ama buluşmuşlukları da güzel; yakalamak, reddetmemek ama hep en büyük sen olmak.

ağlamamalı yazmalı...

● Yazma tutkusunu, ailesini terk eden babasına duyduğu öfkeyle başlar Anais Nin'in. Egosunu besleyecek olan babasından ayrı kalınca öfkesini kusacağı bir sığınak yaratır; güncesini. Tüm dünyasını kaplayan babasından çocuk yaşta ayrı kalmasıyla zedelene güvenini onaracak, yeniden babasının gözüne girmesini sağlayacak bir araç. Ağlamamalı, yazmalı. Yazmak, önceleri sırdaşlık etmekten git-gide bir varoluş biçimine dönüşür. "Kanımda mürekkep var benim," diyecek kadar. Yirmisine gelmeden modellik yapmaya başlar. New York balolarında vals yaparken Emerson'u eleştiren bir Parisienne.

Çocukken ayrıldığı Paris'e evli bir kadın olarak geri döner. Sonraları erotik edebiyatın en unutulmaz eserlerinden biri olan Venüs Deltası'nı yazacak kadar avant-garde yazar, evliliğinin ilk yıllarında kocası tarafından "Kusursuz bir ev işçisi, seven bir eş" diye tanımlanır. Kocası onu yazmaya yönlendirir; akşam yemeğinin hazır olması koşuluyla... Sinemadaki uyarlaması "Henry ve June" ile bildiğimiz dönem de o sıralarda başlar. Kadın bedeninin usta sömürücüsü, yazar Henry Miller ve karısı June ile yaşadığı aşk günleri. Yazın tutkusunu devam eder; ensesti, eşcinsel aşkı konu edinen cürekâr erotik hikâyeler, sürrealist şiirler, roman denemeleri ve hiç vazgeçmediği güncesi.

Anais Nin biyografisi, Everet Yayınları'nın Unutulmayan Kadınlar serisinde "Anais Nin – Maskeli ve Çıplak" adıyla yayınlandı. Geçtiğimiz günlerde ise aynı seriden ünlü kadın tiyatrocusu Sarah Bernhardt'ın yaşam hikayesini anlatan "Sarah Bernhardt – Altın Ses" yayınlanmıştır.

Anais Nin

işçi sınıfı, anarşistler ve kadınlar...

● 4 Mayıs 1886'da gerçekleştirilen kanlı Haymarket Meydanı olaylarıyla bastırılan hareketin liderleri Albert Parsons ve Lucy Gonzalez'in ırklararası evliliği, yaşadıkları eyalette (Texas) hoş karşılanmaz. Yeni bir hayat kurmak için Chicago'ya yerleşen çift, 1871 Büyük Yangın'ının ardından yaralarını sarmakta olan kentin giderek büyüyen karmaşasıyla karşılaşır. Yeniden yapılanma süreci içindeki kentte burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki uçurum giderek açılmakta, çelişkiler daha çok açığa çıkmaktadır.

Albert ve Lucy'nin yaşanan sürece tepkisiz kalması çok zordur. İkisi de çok geçmeden göçmen, sendikacı, radikal entelektüel ve devrimcilerden oluşan geniş bir isyan cephesinde yerlerini alırlar. Kitap bu özet öykünün içinde

Amerikan işçi sınıfı mücadelesi ve Amerikalı anarşistlerin mücadeleleri ile ilgili kesitlerle birlikte Amerikan burjuvazisinin durumunu da güzel/devrimci bir aşk hikâyesi etrafında işlemeyi başarmış. 1 Mayıs'ın doğuşunu hazırlayan yıllar oldukça gerçekçi ve belgelere dayanarak aktarılmış. Roman sürükleyiciliğini hiç kaybetmeden dönemin Anarşistlerinin nasıl bir siyasal süreçten geçtiğini, zorun kullanımı konusunda yaşanan süreçlerin etkisini çok güzel işlemiş.

Kitabın en hoş yanlarından birisi de bu tip siyasal romanlarda alışık olmadığımız bir şekilde yazarın mücadele içinde çok öne çıkmış, hatta bir aşamada önderliği hem kalemiyle hem eylem

gücüne oldukça radikal biçimde ifade etmeyi başarmış olan Lucy Gonzalez'i anlatım biçimi. Lucy, siyah ve kadın olmayı hayatı boyunca unutmamış bilakis tartışmış ve sorgulamış bir devrimci. Kocasıyla, çocuklarıyla, arkadaşlarıyla, yoldaşlarıyla, kurduğu bütün ilişkilerde siyah ve kadın olmanın zorluklarını yaşayıp, hiçbir zaman kocasının gölgesinde kalmayıp, aynı zamanda farklı siyasal arayışların cesurca peşinden de gidebiliyor. 1 Mayıs'ın Romanı, Lucy ve diğer kadın karakterleriyle kadınların tarihin her döneminde var olduklarını, tarihte silik olanın kadınlar olmadığını sadece tarihi yazan ve aktaranların onları silmeye çalıştıklarının kanıtı aynı zamanda.

Haymarket-1 Mayıs'ın Romanı
Martin Duberman
Agora Kitaplığı- Mayıs 2004

hepsi, hepsi...

"YAN Yana Fotoğraf Çektirelim" diyor Nazan Öncel ve bizi fotoğraf çektirmek için mekânlara, zamanlara ve hayallere davet ediyor. Ben fotojenik değilim, oram buram güzel çıkmaz deme şansınız yok, çünkü öyle bir yolculuğa çıkıyorsunuz ki, yolculuğun her yerinde güzel oluyor bedeniniz ve ruhunuz; sizi tüm güzelliklerinizle, kusurlarınızla yüzleştiriyor, müziğin evrensel dilinde. Biz de bunu hakkettik herhalde bu kadar bekleyişten sonra. Aradan koskoca altı yıl geçti. Nazan'dan haber almalı sabırsız ve tedirgin-dik, bize ne sunacak bu kez diye. Arada Tarkan'a verdiği güzel şarkılarla kulağımızın pasını silse de, biz onun dümeninde bir yolculuğa çıkmayı istiyorduk ve sonunda vakit geldi ve çıktık yolculuğa. Biraz yolculuk öncesi heyecan, korku ve panik duygusu içindeydik. Acaba ertelemem mi bu yolculuğu hissiyatını uyandırıyor duyduklarımız. Puslu bir güne başlayıp, karanlık sokaklarda gece şarkıları beklerken; güneşli, neşeli bir güne başlamanın şaşkınlığını duysak da ilk başta, sonra anladık ki, coşkuyu unutmuz ve o, üzerine düşeni yaptı ve hatırlattı, biz de dinledikçe pek bir sevdik bu hüznün içindeki neşe halini. "Hay Hay"la başlayıp "Ukala Dümbeleşti"yle devam ederken bir anda şu sözleri enjekte etti ruhumuza; "Gözümden yaş geldi / içimden ağlamak / yüzünden düşen bin parça / konuşmak lazım konuşmak," diyor "Nereye Böyle" şarkısında. Beyoğlu'nda Beatles'li, Van Gogh'lu, Don Kişot'lu bir geziye çıkıp içimizdeki gitme arzusuyla bir kez daha yanıp tutuştuk uyuşmuş bedenimize aldırmadan. Sonra kalbimizi bıraktığımız yerlerde unutmadan, güzel şeylerin biteceğini bile rek şaraptan sarhoş olup, "Gül Pansiyon"a düştü yolumuz. Ve yolculuğumuz "Hayat Güzelmiş" in nameleri ve geride kalan, ulaşılamayan sevgilinin bıraktıklarıyla bitirdik. Postexpress'te Merve Erol sormuş, "Hangisini tercih edersiniz? Göç'ün tıngır mıngır salınan, sözleriyle herkese şahsi mektuplar yazan, müziğiyle dar zamanda omuzdaşlık edecek bir mırıltı senfonisi kuran Nazan'ını mı? Yoksa Sokak Kızı'nın bıçkın rock'a, küfre, aşka, ipleri her zaman koparmaya müpemayil kakkahalı Nazan'ını mı?" Benim cevabım; hepsi hepsi hepsi...

Jö mapel ceyn

Jane Birkin, henüz dinlemeye doymadığımız "Arabesque" in ardından "Rendez-vous" ile bizlerle. Arabesque'deki Serge Gainsbourg sosu yok Rendez-vous'da. Bu, hem Fransızca hem İngilizce şarkıların yer aldığı bir düet albümü. Eh, söz konusu Jane Birkin olunca "başka dünyaların insanları" da aynı albüme sığmış; Bryan Ferry, Manu Chao, Placebo'nun solisti Brian Molko gibi.

Albümün bütünü çok güzel ancak bazı parçaların adını anmakta fayda var. Açılış parçası, chanson tadında "Je m'appelle Jane", oldukça neşeli bir şarkı. Hani sabah çayını içerken dinlendiğinde güne başlama enerjisi veren türden. Bir yudum sabah, bir nakarat "jö mapel ceyn". Manu Chao'yla düeti yine öyle. İçimizi kıpır kıpır etmeyen Manu Chao olur mu zaten? Melankoli de var elbette. Bryan Ferry'li "In Every Dream Home a Heartache" mesela. Yeteri kadar dinlendiğinde, halihazırda bir kalp ağrısı yoksa da kazandırır. Brian Molko ise "Smile" adlı parçayı Jane Birkin'e yazmış. İyi de etmiş.

Geçen yıl Arabesque turnesinde İstanbul Caz Festivali'ne katıldığında 5 bin kişi izlemişti. Yine gel sesi hiç yaşlanmayan kadın!

Sevgi Soysal

BÜTÜN ESERLERİ

Türk edebiyatında kendine özgü yere sahip bir yazardır Sevgi Soysal. Siyasal ve toplumsal olanı mercek altına alışıyla, 'öğretici' olmayan sorgulayıcı diliyle... Yer yer ironik anlatımıyla... Ve —henüz pek ortada yokken!- kadınlık sorununu öne çıkarışıyla...

Tutkulu Perçem'den Hoşgeldin Ölüm'e uzanan yazarlık çizgisinde kişisel tedirginlikler yerini birey-toplum diyalektiğine bırakır. Bu diyalektik içinde, sınıfsal çatışmaların yanında anne-kız, kadın-erkek, genç-yaşlı vb. çatışmaları da 'canlı' insan ilişkileri örneğinde yaşar kılan sağlam bir anlatı zemini kurar. "Düzenin", sadece rejim düzleminde değil, gündelik hayat düzlemindeki tahripkârlığını ve "anlamsızlığını", ince bir alaycılıkla resmeder. Bu canlılık ve candanlıktır, hayat çizgisiyle yazarlığı birbirine paralel gelişen Sevgi Soysal'ın eserlerini kalıcı kılan...

İletişim Yayınları Türk edebiyatının yapıtaşlarından biri olan Sevgi Soysal'ın bütün eserlerini yayımlamaktan onur duyar.

Tutkulu Perçem (Öykü)

ONSOZ Sema Kaygusuz

- **Bakmak** (Derleme)
ÖNSÖZ Yıldırım Türker
- **Barış Adlı Çocuk** (Öykü)
ÖNSÖZ Füsün Akatlı
- **Yıldırım Bölge Kadınlar Koşuşu** (Anı)
ÖNSÖZ Oya Baydar
- **Şafak** (Roman)
ÖNSÖZ Semih Gümüş
- **Yenişehir'de Bir Öğle Vakti** (Roman)
ÖNSÖZ Mustafa Arslantunalı
- **Yürümek** (Roman)
ÖNSÖZ Ömer Türkeş
- **Tante Rosa** (Roman)
ÖNSÖZ Murat Belge / Funda Soysal

Büyükannelerimiz iyi çalışmış

Feministseniz ve hâlâ Nezihe Muhiddin ismiyle karşılaşmadıysanız hızla Kadınsız İnkılap'ı okumanızı tavsiye ederim. Gerçekçi olup imkânsızı zorlayan bu enfüsi şahsiyetle tanışmanız için kitabın kapağını aralamanız yeterli. Gerisi kendiliğinden gelecek

FEMİNİSTSENİZ ve hâlâ Nezihe Muhiddin ismiyle karşılaşmadıysanız hızla Kadınsız İnkılap'ı okumanızı tavsiye ederim. Gerçekçi olup imkânsızı zorlayan bu enfüsi şahsiyetle tanışmanız için kitabın kapağını aralamanız yeterli. Gerisi kendiliğinden gelecek

Kadınsız İnkılap kitabını yazma fikri nasıl oluştu? Nezihe Muhiddin ismiyle nasıl karşılaştın? Kısaca bu süreçten bahseder misin?

Tez çalışmam sırasında şu sorudan yola çıktım. "Devlet feminizmi" olarak adlandırılan, ülkemize özgü Kemalist kadın hareketi gerçekte ne idi, tarihsel süreçte ne gibi bir işlev üstlenmişti? Biz feministler bir şeylerin ters gittiğini seziyorduk ama bütün boyutlarıyla bu meseleye bakmamıştık. En yaygın örgütlenmiş dernek olan Türk Kadınlar Birliği'ne biraz yaklaşınca Nezihe Muhiddin bütün ihtişamıyla karşımda duruyordu. Aslında çok küçük bir çabayla uzanabileceğimiz bir yerdedi. Ama kadın sosyal bilimciler, Kemalizm'in yarattığı önyargılı ve yanlı tutumla bu çabayı göstermekten, Nezihe Muhiddin'e bakmaktan kaçınmışlardı. Bunun yerine, "Atatürk bize haklarımızı verdi, kadınlar hakları için mücadele etmediler," söylemini haklılaştırmayı sürdürüyorlardı. Bu kalıbı ilk kıranlardan biri, elbette, 1977'deki teziyle Şirin Tekeli'dir. Ben, bir bakıma, Şirin'in sezgisel olarak yaklaştığı konuyu belgelemiş oldum.

Osmanlı'da on dokuzuncu yüzyıl, özellikle

ikinci yarısı toplumsal hareketler açısından oldukça canlı geçiyor. Ulus devletler, azınlık hakları, bunun devamı olarak I. Meşrutiyet, ardından Kanun-i Esasi derken hiçbir yerde yazılmayan bir hareket daha: Kadınlar, kadın hakları için mücadeleye başlıyor...

Evet, bizim büyük büyükannelerimiz iyi mücadele vermişler doğrusu. Zaten bizler de bugünkü durumumuzu, bilinç düzeyimizi bu mücadelelere borçluyuz. Nezihe Muhiddin yazılarında sık sık Osmanlı-İslam-Türk hareketi nisvanından (kadın hareketinden) büyük bir hayranlıkla ve şükranla bahsediyor, Kemalist iktidarca adı unutturulmak istenen kadınları gününe ve yarınlarına taşımak istiyordu. Büyük büyükannelerimizin kadınlık mefkûresini nasıl savunduğunu anlatıyordu.

Kadınlık mefkûresi ne demek? Erken Dönem kadın hareketi kadın sorunlarını nasıl tanımlıyordu? Talepleri nelerdi?

Kadınlık mefkûresi bugünün deyişiyle feminizm demektir.

1870'lerden söz ediyoruz. Erken Dönem hareketi

i nisvanını o günün koşullarını düşünerek değerlendirirsek, radikal bir tutumu benimsediğini, geniş kadın yığınlarının özgürlük talebini yansıttığını görebiliriz. Erken Dönemin eylemcileri kadınların her şeyden önce "insan" addedilmelerini istiyor, kadınların değersizleştirilmesine, aşağılanmasına karşı mücadele ediyor, büyük kadın çoğunluğunun canını yakan erkek çok eşliliği ve erkeğin kadını üç kelimeyle boşama

hakkına karşı duruyorlardı. Kadınların yüksek eğitimini, meslek edinmesini, çalışmasını, "hayat-ı hariciyeye" yani dış yaşama katılmasını istiyorlar, sokağa çıkmasıyla, giyimiyle ilgili yasakları eleştiriyorlardı. Tabii bu noktada cariyeleri/köleleri de unutmamak gerek. Osmanlı toplumunda cariyelerin büyük bir bölümü erkeklerin cinsel köleleriydi. Kadın hareketinin cariyelere karşı tutumunu ya da cariyelerin bu harekete katılıp katılmadığını bilmiyoruz.

Özellikle II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı'da yaşanan modernleşme rüzgârı kadın hareketine nasıl yansıyor?

II. Meşrutiyet dönemi kadınlara göreceli bir serbesti getiriyor, ancak İttihat ve Terakki kadınların açık hak taleplerini muhafazakar nüfusu bahane ederek sürekli erteliyor. Bu dönem savaşlar çağı aynı zamanda. Balkan savaşları, Trablusgarp Savaşı ve nihayet I. Dünya Savaşı. Kadınlar bu savaşlarda cephe gerisinde, hastabakıcı olarak görevler üstleniyorlar, askerlere çamaşır dikiyorlar, şehit ailelerine yardım ediyorlar ve cepheye giden erkeklerin yerine işlere girip çalışmaya başlıyorlar. Bu gelişmeleri zamanın feministi Emine Semiye "kadın inkılabı" olarak değerlendirir. Ama savaş sona erer ermez cepheden dönen erkekler işten çıkarılan kadınların yerini alıyor, bütün dünyada olduğu gibi.

Nezihe Muhiddin'in kadın hakları etkinliklerini başlıca iki dönemde inceliyorsun, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi. Bu dönemler arasında ne gibi farklılıklar var?

II. Meşrutiyet dönemi kadınların diğer münevverler gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun akıbetiyle ilgilendiği bir zaman dilimi. Nezihe Muhiddin kısa süre içinde topluma, kadınlığa ve siyasal gelişmelere ilişkin makaleleriyle, konuşmalarıyla dikkat çekiyor ve "ünlü kadın yazarımız" olarak anılıyor. Eğitim olanağı bulamamış binlerce kadın için de kadın gücünün simgelerinden biri oluyor. Cumhuriyet'in kuruluş yılların-

da ise bir sufrajat feminist olarak öne çıkıyor. Tavizsiz, "sesi gür çıkan" bir kadın. Kendi deyişle "cinsiyet imtiyazlarına" karşı mücadele ediyor.

Nezihe Muhiddin'in bir de milliyetçilik evresi var. Üstelik kadınlık mefkuresi ile milliyetçiliği zaman zaman bir arada tanımlıyor. Feminizm ve milliyetçilik birbirine ters değil mi?

Evet, feminizmin, tabii benim anladığım devrimci feminizmin milliyetçilikle bağdaşması mümkün değil. Nezihe Muhiddin'in milliyetçiliğini ben, bütünüyle ırkçı ve saldırgan bir milliyetçilikten çok kültürel bir milliyetçilik olarak anlıyorum. Yer yer saldırganlaştığına tanık oluyoruz Ermeni veya Rum vatandaşlara karşı bazı ifadelerinde, ama genel olarak ılımlı bir tarzı var. Belki de böyle yaptığında suçluluk hissediyor ve bu ifadelerin yerini kardeşlik vurgusu alıyor. Kadınların milliyetçiliği feministlerin çok dikkatli okuması gereken bir alan. Ben, en azından, erkeklerin milliyetçiliğiyle arasında önemli farklar olduğunu düşünüyorum. Biraz, taşıma suyla değirmen döndürme gibi geliyor bana. Bu konuyu yeni inceliyorum, çok emin değilim.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki ilk feministler paşa kızları ya da torunları...

Evet, yüksek sınıfa mensup aileler genellikle kızlarını evde özel öğretmenlerle yetiştiriyorlar çünkü.

Kitapta hep Osmanlı-Türk feminizmi kavramını kullanmışsın. Kavram sana mı ait yoksa o dö-

Feminizmin, tabii benim anladığım devrimci feminizmin milliyetçilikle bağdaşması mümkün değil. Nezihe Muhiddin'in milliyetçiliğini ben, bütünüyle ırkçı ve saldırgan bir milliyetçilikten çok kültürel bir milliyetçilik olarak anlıyorum. Yer yer saldırganlaştığına tanık oluyoruz Ermeni veya Rum vatandaşlara karşı bazı ifadelerinde, ama genel olarak ılımlı bir tarzı var. Belki de böyle yaptığında suçluluk hissediyor ve bu ifadelerin yerini kardeşlik vurgusu alıyor. Kadınların milliyetçiliği feministlerin çok dikkatli okuması gereken bir alan.

nem feministlerine mi? Sanki biraz sorunlu bir kavram...

Osmanlı kavramı 19. yüzyılda birden çok etnik ve dinsel grubu, yani unsurları, "millet"leri barındıran bir kavram. Anasırı Osmaniye (Osmanlı unsurları) deniyor tümüne. Söz ettiği vurgu da döneme göre değişiyor. Erken dönemde, yani 1868 ile 1908 arasında "Osmanlı İslam" vurgusunu yapıyor kadınlar, II. Meşrutiyetle birlikte "Osmanlı Türk" vurgusu öne çıkıyor. İslam ve Türk unsurunu ifade etmekte, vurgulamada kullanılıyor bu kavramlar. Elbette bir dışlayıcılığı, ötekileştirmeyi içkin olarak taşıyor. Benim bunu kullanmam ise, yaptığım çalışmanın Ermeni, Rum, Yahudi, Kürt ve diğer etnik grupların kadınlarını ve hareketlerini içermediğini okura söylemek için. Bu alanlar kadın tarihçilerin ilgisini bekliyor.

Birinci Dalga Eşitlikçi Feminizmin devamı olarak Cumhuriyet döneminde Nezihe Muhiddin ve arkadaşları kadınların siyasi ve vatandaşlık hakları için mücadeleye başlıyorlar. Kadınlar Halk Fırkası (KHF) bunun aracı olacaktı. Hükümet tehlikeli "bazı düşünceler" nedeniyle fırkayı kurdurmadı. Neydi bu tehlikeli "bazı düşünceler"?

Hükümet, programı kadın hakları olan bir kadın partisini onaylamadı. Kadın haklarının sınırlarını kendisi çizmek istiyordu, bu alanın kazanımlarını rejime mal etmek istiyordu. Kadınların siyasal aktörler olarak toplumda etkin olmasını engellediler.

Kadınların siyasette aktif olmayı istemesi neden bunca tehlikeli sayılıyor?

Feministler erkek egemenliğini, cinsiyet imtiyazlarını sorgulamaya başlamışlardı. Bu bir erkekler kulübü olan CHF için ciddi bir tehlikeydi. İkinci olarak tek-parti rejimi altında kadınların ya da herhangi bir grubun siyaset yapmasına izin verilmedi.

KHF'nin kurulmasını engelleyen hükümet Kadın Birliği (TKB)* cemiyetine izin veriyor. TKB'nin hedefleri ehilileştirilmiş ve kadınlar, hükümet ve özellikle Mustafa Kemal'le ters düşmemeye çalışıyorlar. Fakat hesaplar pek tutmuyor?

İzin alabilmek için tüzükten siyasi haklar maddesini kaldırarak Kadın Birliği'ni kurdular ama esas hedefleri kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda tüm haklarına kavuşmasıydı.

Bir süre sonra TKB'nin içinde Kemalist kadınlar ve feministler arasında ayrımlar çıkıyor. Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarına karşı siyasi komplolar hazırlanıyor...

O dönemde Nezihe Muhiddin ve feminist çevresine muhalefet eden kadınlar, daha sonraları çok göreceğimiz Kemalist kadınların öncelleriydiler. Ancak o sırada bunun pek farkında olduklarını sanmıyorum. Valilik, polis müdürlüğü ve Cumhuriyet Halk Fırkası ile birlikte Nezihe Muhiddin'i ve dolayısıyla feminist grubu TKB'den dışladılar, Muhiddin'i kişisel olarak aşağıladılar, karaladılar.

Türkiye'de kasıtlı olarak yaygınlaştırılmış bir inanç var, kadınlara hakları Atatürk tarafından hediye edilmiş diye. Gerçekte Atatürk'ün partisi Cumhuriyet Halk Fırkası partiye girmek isteyen kadınları almıyor. Yine polisiye tedbirlerle TKB dağıtılıyor. Bunlar Atatürk'ün cumhurbaşkanı, arkadaşlarınınmsa hükümet olduğu dönemde kadınlara uygulanıyor. Bir de feminizmi tehlikeli buluyorlar...

Evet, özellikle de "kadınlara haklarını biz verdik, onlar hiç mücadele etmediler" söylemini yaygınlaştırıyorlar ve Afet İnan, Tezer Taşkıran gibi önde gelen kadınlar bu söylemin taşıyıcısı oluyorlar. Resmî tarih yazımı, kadınların mücadelelerini yok sayıyor.

Kemalist iktidarla feministler arasında açıktan bir çatışma yaşanıyor. Oysa Kemalizmin en güçlü yılları ve Mustafa Kemal bir kült. Feministlerin işi bir hayli zor...

Mustafa Kemal'e dayalı atacılık kültürünün oluşturulduğu dönemde feministlerin varlığı zaten bu kültürün sorgulanması anlamına geliyor. Bu yüzden çatışma da o denli kuvvetli yaşanıyor.

Bir yandan politika yapmak isteyen kadınlar siyaset sahnesinden itilirken, öte yandan kadınların kimi hakları kabul ediliyor dönemin iktidarı tarafından. Neler oluyor? Nezihe Muhiddin'in sahneden indirilmesinin tüm bunlarla ilişkisi nedir?

Şirin'in çok güzel saptadığı gibi, faşizmin Avrupa'da iktidara geldiği sıralarda Kemalistler kadınların siyasal haklarını tanıyarak bu eğilimden farklarını vurgulamış oluyorlardı. İkincisi Batı'dan tek-parti rejimine yöneltilen diktatörlük eleştirilerine karşı bir yanıtı bu. Kadın hakları demokratikleşmenin simgesi olarak sunuluyordu. İçerde ise tek-parti rejiminin kuvvetlenmesi ve "kadınlara haklarını biz verdik" söyleminin yaygınlaştırılması için Nezihe Muhiddin gibi feministlerin yıldırılması gerekiyordu.

Kısaca Cumhuriyet yönetiminin izlediği politikalar gereğince KHF ve TKB'nin feminist mücadelelerini Kemalistler (kadın-erkek el ele) bastırdılar ve Kemalist kadınların eline geçen TKB bu çizgide yoluna devam etti diyebilir miyiz?

Evet, bugünlere kadar böyle oldu.

Teşekkürler...

Ben teşekkür ederim.

(*) Kadınlar Birliği'nin adı sonradan Türk Kadınlar Birliği oluyor.

karşı cinse yönelim problematiği

genetik mi, çevresel mi

eş cins(iyetli)ler arasındaki duygusal-cinsel münasebetler, eşcinsellik olarak tanımlandığına göre; karşı cinsten kişiler arasında gelişen duygusal-cinsel münasebetler de karşıcinsellik olarak tanımlanabilir kanaatindeyim. mevzu bahis edilen karşıcinsellerle ilgili gün geçmiyor ki yeni bir iddia ortaya atılsın.

ÖZELLİKLE son iki yüzyıldır karşıcinselliğin genetik mi, çevresel mi olduğu üzerine sayısız araştırma yapılmış olmasına rağmen uzmanlar arasında bir görüş birliği sağlanabilmiş değil. karşıcinsel yönelimli kişilerde asıl dikkati çeken nokta; bağımsız davranma ve karar verme yeteneklerinin popülasyonun öteki üyelerinden daha zayıf olması. bu nedenle karşıcinsellerin ancak bir aile kurumu içinde kendilerini güvende hissedebildikleri düşünülüyor. karşıcinsellerin "toplumsal erkeklik-toplumsal kadınlık" olarak tanımlanan bazı ilkel rol kalıplarına duydukları ilgi göz önüne alındığında; prehistorik çağlardan kalan bu güdünün merkezinin beyin sapında olabileceği tahmin ediliyor. karşıcinsel yönelimden -tüm psikik faaliyetlerimizin de kutsal kaynağı olduğu bilinen- odipus kompleksinin sorumlu olduğunu düşünen psikiyatrlar da bulunuyor. öte yandan u.s.a. washington üniversitesi'nden bir

grup sosyal antropolog; karşıcinsellerin sağ el dördüncü parmaklarının üçüncü boğumlarının daha kalın ve yirmibeş derece öne eğimli-içe kıvrık diye de ifade ediliyor- olduğunu kanıtlanmış durumdadır. ingiliz genetikçiler de; karşıcinsellikten sorumlu olabilecek bir grup gen üzerinde çalışmalarını sürdürüyorlar. kimi insan hakları savunucuları, karşıcinselliğin beyin ve genetik araştırmalarına konu olmasına karşılar. onlar, bu araştırma sonuçlarının, karşıcinseller üzerinde bazı tıbbi girişimlerde bulunulması taleplerini doğurabileceğinden endişeliler. konu üzerine araştırmaları bulunan bilim insanları;

"biz araştırmamak başkaları araştırarak. çünkü normalden sapmalar her zaman inceleme konusudur. biz sadece araştırmamızın yönetsel güvenilirliliğinden sorumluyuz; onun sonuçlarını farklı amaçlarla kullanmak isteyebilecek kesimler olabilir; işin bu kısmı politik ve biz politikayla ilgilenmiyoruz," açıklamasını yapıyorlar." iki

"şu sayıda eşcinsel üzerinde yapılan inceleme sonucu; eşcinsellerin beyinlerinde a bölgesinin daha fazla etkinlik kazandığı, b bölgesine giden kan akımının ise normalden daha az olduğu görüldü," gibi; gizli öznesi heteroseksizm olan cümlelerle verildiği ve karşıcinselliğin normal alındığını yazdım. cinsel yönelime biyolojik kanıtlar bulunması neden illa özgürleşme anlamına gelsin ki? birilerinin faşist arzularını da azdırabilir pekala ve, "eşcinsel yönelimden sorumlu geni şu zigottan ayıklayalım?" ya da, "o bölgenin kan akımını artırsak?" türünden deneylere girişilmesi de güçlü bir olasılık. bu düşüncelerimi de ekleyerek, araştırmadan duyduğum rahatsızlığı dile getirdiğimde, kadın araştırmacının yanıtı; " bu şekilde düşünmemiştim; bu bakış açısı üzerine yeniden düşüneceğim," oldu. erkek araştırmacının yanıtı ise, yukarıdaki fantastik-metnin sonunda bilim insanlarının verdiği yanıtı yakındı. ne

yıl önce kaos gl dostları listesine, hacettepe'den iki araştırmacının duyurusu ulaştı. manyetik rezonans (mr) görüntüleme tekniğiyle, beyinleri üzerine inceleme yapmak istedikleri eşcinsel gönüllüler arıyorlardı. bu çalışma sonucu "eşcinselliğe yeni biyolojik kanıtlar" getirilebileceği ve bunun da eşcinseller için gayet faydalı olacağı yönünde bir savları da vardı. aynı günlerde yeşim'in "heteroseksüellik ne kadar biyolojik ya da çevresel ise, eşcinsellik de o kadar biyolojik ve çevreseldir. eşcinselliğin nedenlerini merak etmiyoruz," mealinden cümleleri zihnimdeydi. bunun üzerine listeye, bu türden araştırmaların

zaman gazetelerin arka sayfalarında, bilmem kaçınıcı kromozom üzerinde "eşcinsellikten sorumlu" bir genden ya da parmak boğumlarımızın kalınlığından (benim uydurmam değildi, böyle korkunç bir haber okudum gerçekten; ki tümünden asparagas değilse daha da korkunç; "bilim insanı" unvanlı birilerinin bu "araştırma"yı yapabilmiş olmaları) söz eden yazılar okusam sıkılırım, ürkerim; köşeye sıkıştırıldığım duygusuna kapılırım. yukarıdaki metin, karşıcinsel okuyucuda -bir an için olsa da- bir rahatsızlık ya da tedirginlik yaratabilirdi-se bu yazı amacına ulaşmış demektir.

İsyanın adı: ZILAN

Eğer tercihiniz sıradan olmak değilse, dayatılan kalıplara sığmıyorsanız, yüreğinizin enginlikleri bu kalıpları kabul etmiyorsa alır götürür sizi özgürlüklere. Özgürlükler hazır olarak gelmez elinize aradığınızı yaratmak size kalmıştır...

HER kadının düzeyleri farklı farklı olsa da yıkmak istediği korku kalelerinde yaşadığı gel gitler benzerdir. İlk isyan babaya, ağabeye, belki anneye, kalıpları koyanlara karşıdır. Daha sonraları ise kimileri için eş ve patronla sınırlı kalır bu isyan. Bazıları ise bunlarla yetinmez... Zilan(*), içimizden biriydi, yolda görsek çok da dikkatimizi çekmeyecek, sıradan biri. Ama yaşadıklarına bakınca durup düşünmek gerekiyor. Aslında onu yazma konusunda epey düşündüm acaba yazmayı hak ediyor muyum diye. Ama yaşamın bir yerlerinde kendi güçlerine göre bir şeyler değiştirmek için çabalayan, şu an pek çok şeyin farkında olmayan ama zamanla başlarını kaldıracak olan tüm kadınlarla paylaşmak istedim. Kadınlar dünyanın her yerinde benzer şeyleri yaşasa da , yok sayılmak istenen bir coğrafyanın ve bir halkın kadını olmak başka bir şey. Kadın olarak adınız yok, sevdalarınız, hayalleriniz, düşünceleriniz yasaklı. Başınızı kaldırır, isyan ederseniz bedeli ağır. Hele politika yaparak, hem kendi kaderinizi hem de halkınızın geleceğini değiştirmek isterseniz; bir taraftan sistemin örgütlü güçlerinin şiddetine bir taraftan da yıllardır süren törelerin şiddetine maruz kalırsınız. Bir taraftan kendi halkınızın gerici değer yargıları sizi kuşatır, diğer yandan

sistemin politikaları ve dayattığı kadın tiplemesi. Zilan böyle bir yumağın içinde yaşayıp hayır diyebilen bir sestiydi. Yeni bir dünya için yola çıktığı yapının içindeki iç geriliklere karşı da bir sestiydi. Yeniyi ararken bile sıradanlaşmadı. Zilan, 1995 Haziran'ında Dersim'de vücuduna bomba sararak pimini çekmiş kendisi ile birlikte çok sayıda subay ve asker ölmüştü. O dönem devlet, Kürt hareketini, legal kurumları da dahil olmak üzere kısaca alıp boğmayı hedefliyor, ayrıca suni bir Bayrak Operasyonu ile başlayan halklar arasında şovenizmi körüklemek, halkları karşı karşıya getirmeye yönelik bir politika uyguluyordu. Eylem, Kürt hareketinde kadın çalışmalarının içinde olan bizleri derinden etkilemişti. Bizlere iletmek istediği mesaj üzerine uzun uzun düşünmüştük. Demek ki kadın isterse yapamayacağı hiçbir şey yoktu, yeter ki gücünün farkına varsın ve bunu örgütleyebilsin. Kabuklarımızı kırmak, kadın olarak yitirdiğimiz yaşamı ellerimize almak uzak değildi. Toplumun her tarafında iliklerimize kadar sinmiş cins ayrımcılığını, erkeğin de iktidar olduğu ama özgür olmadığı

erkek egemen sistemi tarihin çöplüğüne atmanın ancak biz kadınların isyanı ile mümkün olabileceğini görüyorduk. Eylemin yapıldığı tarihten bu yana epey zaman geçti. Kadınlar hâlâ şiddete kurban gidiyor, töre cinayetlerine, örgütlü işkencelere, ekonomik şiddete maruz kalıyor. İçinde

bulduğumuz yüzyılda kadınlar, toplumun değişiminde temel dinamiktirler. Dolayısıyla sistem ayakta kalabilmek için eskisinden daha fazla kadınlar üzerine politika yürütecektir. Kadınlar her değişim ve alt üst oluştaki elde edilen kazanımların ötesinde daha köklü değişim talepleri ile bir araya gelebilmeli, bu amaca uygun araçlar yaratabilmeli ve bunları kurumsallaştırmalıdır.

İşte Zilan'ı, eylemini bir anı olmanın ötesini geçirmek gerektiğinin bilincinde olmak ve her engelin karşısına kadınlar için bir yaşam alanı açabilmek gerektiğini görmek gerekiyor. Zilan'ın eyleminin altındaki kadın bilincini, özgürlük tutkusunu görebilmek ve yaşamsal kılmak mümkün. Bazen bir ezgi, bir resim, bir roman yeni yaşamın nüvelerine beşiklik eder bazen bir eylem...

mesafeleri aşan KADINLAR

Cynthia Cockburn, 1979 yılından beri City University London'un Sosyoloji Bölümü'nde çalışmalar yapan bir feminist araştırmacı ve yazar. Aynı zamanda, savaş ve militarizmle mücadele eden uluslararası kadın hareketinde de aktif olarak rol alıyor. Mart ayında Türkiye'ye gelen Cockburn'la Ayşe Gül Altınay görüştü.

CYNTHIA COCKBURN, uzun yıllar çalışma hayatında ve sendikalarda toplumsal cinsiyet ilişkileri ve teknolojik değişim üzerine yaptığı akademik çalışmalarla tanındı. Son yıllarda ise savaş ve barış süreçlerinde kadınlar ve toplumsal cinsiyete yöneldi. Cynthia Cockburn *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus* (Zed Books 2004) [Kıbrıs'ta Kadınlar, Bölünme ve Toplumsal Cinsiyet Düzeni] ve *Mesafeyi Aşmak: Barış Mücadelesinde Kadınlar* (İletişim Yayınları, 2004, Çev. Ebru Kılıç) kitaplarının yazarı.

İki şapkanız olduğundan bahsediyorsunuz: Araştırmacı şapkası ve aktivist şapkası. Araştırmacılık ile aktivizmi nasıl birleştirdiğinizi anlatır mısınız?

Akademik araştırmacının aktivizme katkıda bulunmasının yollarından biri, sesleneceği kitleyi belirleyerek araştırma yapıp çalışmasını kaleme almasıdır. Seslenilecek kitle derken, araştırmayla üretilen bilgiden yararlanabilecek, bu bilgi kendisi için önem taşıyacak bir grubu kastediyorum. Söz konusu kitle, ille de araştırmacının odaklandığı grup olmak zorunda değil. Örneğin, feminist bir araştırmacı olarak erkek sendi-

kacılar hakkında çalışırken, seslenmek üzere kafamda belirlediğim kitle kadın sendikacıları. Ama savaşların yarattığı olumsuzluklar karşısında aktif bir mücadele yürüten kadınlar, yani *The Line* ve *Mesafeyi Aşmak*'ta konu edilen kadınlar üzerine araştırma yaparken, seslenmeyi umduğum, eserimden yararlanmasını beklediğim kitle bu kadınlardı. Onlar hem araştırmacının odaklandığı kişilerdi, hem araştırma sonuçlarından yararlanmasını umulan kitleydi. Daha önceki çalışmalarımın aradaki fark buydu.

Bu değişim nasıl gerçekleşti?

1980'lerde içinde yer aldığım başlıca hareket, barış ve silahsızlanma hareketiydi. 1980'li yıllar, Britanya'ya ABD füzelerinin yerleştirilmesine ve SSCB'yle anlamsız bir silah yarışı yapılmasına karşı protestolarda bulunduğumuz bir dönemdi. 1990'larda ortam değişti. SSCB çöktü. Körfez Savaşı çıktı, ardından Bosna Savaşı yaşandı. Bu savaşlar barış hareketinde yer alan bizleri enikonu sarstı. O sırada zaten araştırma alanımda değişiklik yapmaya hazırdım. Emek süreci üzerine çalışmalarımda yıllardır bilinçli bir şekilde erkekler ve erkeklik üzerinde yoğunlaşıyordum. Kadınlarla daha yakından çalışmamın, kendime

bir iyilik yapmak anlamına geleceğini hissettim. Hem savaş karşıtı hareketin içinde, hem bu hareket için çalışmak istiyordum. Araştırma yapılacak pozitif bir konu bulmak istiyordum. Böylece etnikleştirilmiş çatışma alanlarında son derece yaratıcı işler yaptığımı düşündüğüm kadın gruplarıyla temas kurdum.

"Etnik" çatışma yerine "etnikleştirilmiş" çatışma derken, neyi kastediyorsunuz?

Yerel, etnik savaşlar olarak gösterilen savaşların çoğu, aslında uluslararası savaşlar veya ekonomiyle ya da iktidarın başka yönleriyle ilgili savaşlardır. Ama bunlar etnik gruplar arasındaki çatışmalar şeklini alırlar. Etnik gruplar arasındaki farklılaşma birçok açıdan, savaşın nedeni olduğu kadar sonucudur da. "Etnikleştirilmiş savaş" derken bunu kastediyorum. Savaş ve militarizme karşı uluslararası bir feminist kadın dostluk ağı aracılığıyla, kadınların, çatışmaların etnik boyutlarıyla başa çıkmaya çalıştığı bazı projelerden haberdardım zaten. Kendilerine çalışmalar hakkında daha fazla şey öğrenmek üzere araştırma yapabilir miyim, diye sordum. Politik aktivizminin uzun yıllardır yoğunlaştığı bir alana araştırma enerjimi de yöneltebilme-

benim için gerçekten büyük bir rahatlama ve zevkti.

Böylece ilk anti-militarist eylem araştırmanız için Kuzey İrlanda, Bosna ve İsrail/Filistin'deki kadın gruplarını seçtiniz...

Kuzey İrlanda'da, kadın toplu merkezlerini çatısı altında toplayan bir şemsiye örgüt olan Kadın Destek Ağı'yla çalıştım. Bosna'da bir kadın terapi merkeziyle temasa geçip araştırma yürüttüm. Bu merkez, savaş sırasında tecavüze uğramış veya başka travmalar yaşamış kadınların ve çocuklarının fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştu. İsrail/Filistin'de araştırmam Bat Şalom üzerineydi. Bat Şalom, İsrail'in kuzeyindeki kibutzlardan Yahudi kadınlar ile Nâsıra'da ve başka Arap şehirlerinde yaşayan İsrail vatandaşı Filistinli kadınların kurduğu yerel bir ittifaktı. Araştırma konum, kadınların etnikleştirilmiş savaş dönemlerinde çatışmalı etnik kimlikleri aşarak işbirliği etmelerini sağlayan mekanizmalardı.

Daha sonra Kıbrıs'a geçtiniz...

Bazı Kıbrıslı kadınlar, Kıbrıslı Türk ve Rum kadınları birleşik bir örgütte bir araya getirmek üzere bir inisiyatif oluşturmaya çalışıyorlardı. İçlerinden biri Mesafeyi Aşmak'ı okumuştum. Benimle temas kurdular, Kuzey ve Güney Kıbrıs'tan altmış kadının katılacağı bir seminerin düzenlenmesinde yardımcı olmamı istediler. Çok heyecan vericiydi. Semineri düzenlerken, Kuzey İrlanda'dan, Bosna-Hersek'ten ve İsrail/Filistin'den (biri Filistinli, biri Yahudi) ikişer kadının da toplantıya katılmasını kararlaştırdık. Seminere gelip, kendilerinin kadın olarak ayırım çizgileriyle, gruplar arasına çekilen hatlarla nasıl başa çıktıklarını bize anlatarak yardımcı olmalarını istedik. Böylece cinsiyetlendirilmiş ve etnikleştirilmiş ayrımlara dört kesimden bakılmış oldu.

Çalışmalarınızda her zaman özellikle araştırmacının aktivistlerden çok şey öğrendiğini vurguluyorsunuz. Ama bu iki yönlü bir süreç değil mi? Örneğin Kıbrıs'ta Mesafeyi Aşmak okunmuştu.

Evet, doğrusu öğrendiklerimi vurgulama yönünde bir eğilimim var her zaman. Zaten araştırmacının bütün gayreti bir şeyler öğrenmek değil mi? Birçok soru soruyor, birçok kimseyi dinliyorsunuz ve her an bir şeyler öğrendiğinizin farkındasınız. Sanırım akademik bakış açısından doğal bir tevazu, sizi, araştırmanın projeye neler kazandırdığını fazlaca vurgulamamaya yöneliyor. Doğrusu bu çok makul bir tavır, çünkü araştırmanın etkilerinin neler olduğunu ancak çok sonraları görebiliyorsunuz. Araştırma sürecinin çeşitli aşamalarında araştırmacı gruba hiç de yararlı olmayabilir. Her şeyden önce araştırmacının, grup içinde mevcut olduğunu gösterdiği bütün gerilimler ve zorluklar konusunda dürüst olması gerekmektedir. Gruptakiler bunları öğrenmeyi yararlı da bulabilir, ama bu son derece yıkıcı sonuçlar da doğurabilir.

Bu tür kadın gruplarının sadece varlığını öğren-

mek bile bir ilham kaynağı olabiliyor.

Mesafeyi Aşmak'ın belli bir yararı oldu, en azından bazı Kıbrıslı kadınlara. The Line'da başka ülkelerdeki kadınlara yararlı olabilir. Örneğin etnisite ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi örnekleştirme ve açıklama biçimim, başka ülkelerdeki kadınlar için de anlamlı olabilir. Türkiye'de Kürtlerin yaşadığı yerlerde kadın gruplarını ziyaret ettiğimizde, bunu çok net hissettim. İrlandalı kadınların deneyimlerini yeterince biliyorum, buradan yola çıkarak onlarla Diyarbakır'daki KAMER gibi kadın merkezleri arasında diyalog potansiyeli olduğunu görmek son derece memnuniyet vericiydi. Aralarında temas kurmaya çalışıyoruz zaten. Bu anlamda, çalışma bir deneyimden ötekine aktarmalarla besleniyor.

Türkiye'ye "Kıbrıs meselesi"nin sıcak gündemi oluşturduğu bir zamanda geldiniz. Kıbrıs'a yönelik daha yoğun bir ilgiyle karşılaşacağınızı düşünüyor muydunuz?

Kıbrıs hakkında konuşmaları istendiğinde biraz şaşırarak kadınlarla karşılaşmanın, kafamı karıştırdığını söylemem gerekir. Adeta "Bu da nereden çıktı şimdi?" der gibi bir tavır gördüm. Buna karşılık Kıbrıs'tayken, herkes Türkiye'nin gelişmelerde ne kadar merkezi bir yeri bulunduğundan söz ediyor. Burada Kıbrıs meselesinin "gerçek bir mesele" olmadığına söylenmesi doğrusu şaşırtıcıydı – insanlar ölmüyor, Kıbrıs Filistin değil, diye düşünüyorlar. Bence bu tavır, Kuzey Kıbrıs'ta yaşamının getirdiği zorlukları çok küçümsemek anlamına gelir. Düşünün, ambargo uygulanan bir ekonomide, çocuklarınızın yurtdışına

gitmek dışında pek seçeneği yok, kariyer imkânları yok, dünyada serbestçe seyahat etmeniz çok zor, paranız dünyada geçmiyor, insanlar sizi uluslararası toplantılara hiçbir zaman davet etmiyorlar, çünkü ya gelemeyeceğinizi varsayıyorlar, ya da varlığınızı unutuyorlar. Bütün bunlar hayati sorunlar ve çözüme kavuşturabilecek güçler varsa, çaba sarf etmeleri boyunlarının borcudur.

Kıbrıs'ın iki kesimindeki kadınların, özellikle Bölünmüşlüğü Aşan Eller'deki kadınların önerilen "çözüm" konusunda diyebilecek sözleri var mı?

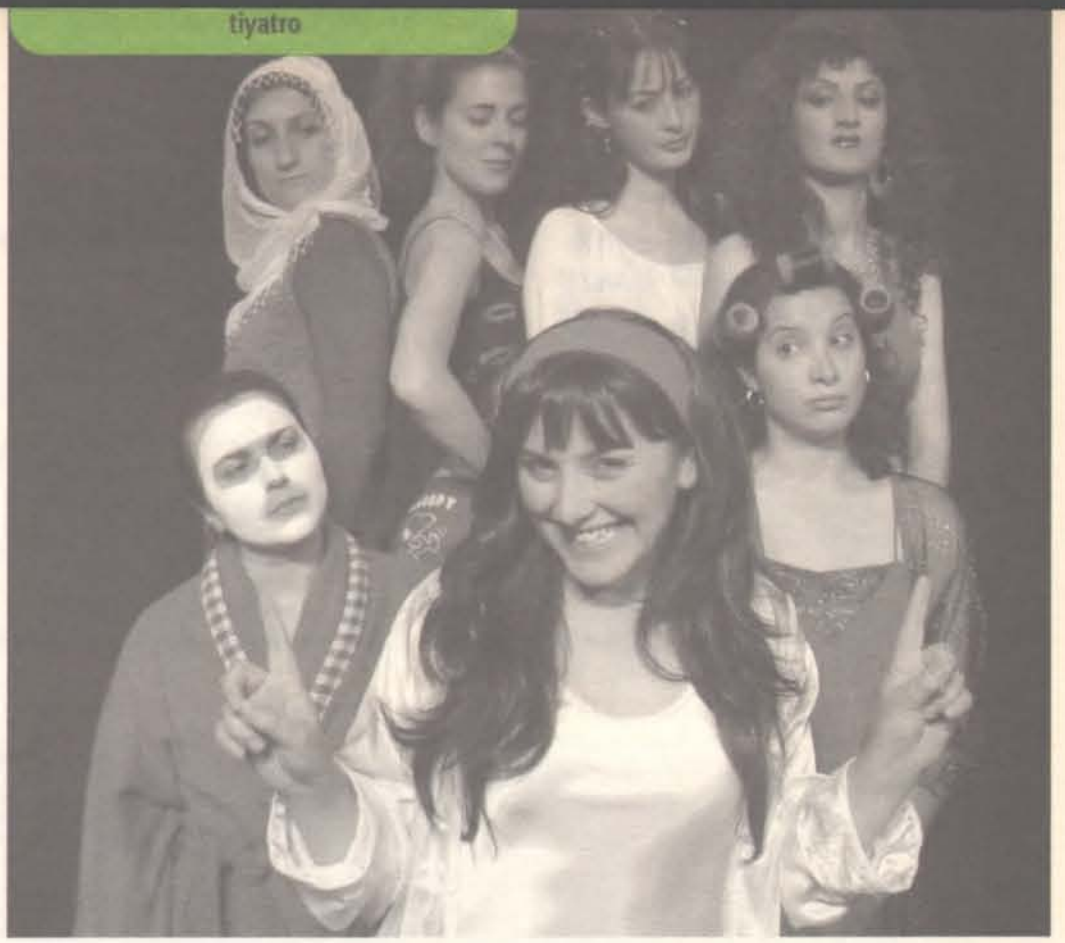
Müzakereler devam ederken, her hafta Annan Planı'ndaki ayrıntılı koşullar da değişiyor. Bölünmüşlüğü Aşan Eller'deki kadınların bu planı yetersiz ve kusurlu bulduklarını biliyorum. Ama çoğunluk ileriye götürecek adımlar atmaktan istiyor – ilerlemeyi sağlayacak başka seçenek de yok. Daha somut olarak üzerinde hemfikir oldukları bir nokta var; müzakerelerde kadınların

ve genel olarak sivil toplumun yer almaması, gerçek, günlük hayatın geniş bir kesiminin plandan bütünüyle dışlanması anlamına geliyor. Bu hafta Bölünmüşlüğü Aşan Eller, müzakere masasındaki bütün taraflara, Kuzey ve Güney Kıbrıslı politikacıların yanı sıra, BM, AB, ABD, Britanya, Yunanistan ve Türkiye temsilcilerine mektup gönderecek. Mektupta söyledikleri şu: Annan Planı, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında eşit, saygıya dayalı, iletişime açık ve şiddetten uzak ilişkiler kurulmasını sağlayacak yeni bir Kıbrıs yaratmayı hedefliyor. Bölünmüşlüğü Aşan Eller de, erkekler ile kadınlar arasındaki ilişkiler için paralel bir talepte bulunuyor, iki cins arasında tarihte ilk kez eşit, saygıya dayalı, iletişime açık ve şiddetten uzak ilişkiler kurulmasını istiyor. Bir örnek verelim. Hepimiz biliyoruz ki, yeni Kıbrıs'ta tarih ve diğer ders kitaplarının yeniden yazılması gerekiyor, çünkü gerek Kıbrıslı Rumların gerekse Kıbrıslı Türklerin ders kitapları ve okullarda verilen eğitim aşırı milliyetçi nitelik taşıyor. Eğitim milliyetçiliğinden arındırılırken, neden aynı zamanda cinsiyetçiliğin etkisinden arındırılmasını, neden eğitime toplumsal cinsiyet duyarlılığı ve eşitliği getirilmesini? "Türk" ve "Rum" stereotipleştirmelerine son verirken, neden kız ve erkek çocukların stereotipleştirilmesine de son vermeyi düşünmeyelim? The Line'da ileri sürdüğüm üzere, bu tür çatışma bölgelerinde, Bölünmüşlüğü Aşan Eller gibi bir grup için kilit kavramsal mesele, etnisite ile toplumsal cinsiyeti tek bir kavramsal çerçeve, tek bir denklem içerisine yerleştirmektir.

Biraz da Türkiye ziyaretiniz üzerine konuşabilir miyiz? Burada ne gibi gözlemlerde buldunuz, Türkiye'deki feminist hareket hakkındaki yorumlarınız neler?

Türkiye'de bana aşına gelen, İngiltere'den bildiğim, tanıdığım birçok şeyle karşılaştım. Kadınlar ile sol arasındaki zorlu ilişkiler, ırkçılık meselesi bağlamında zorlu ilişkiler, azınlık kadınlarının harekete entegrasyonu sorunu... Burada hem toplumsal cinsiyet meselesini hem de büyük P'yle politikayı dert edinen aktif genç kadın gruplarını görmek beni hem şaşırttı, hem de bana cesaret verdi. Güneydoğu'ya yaptığımız ziyaret, taban kadın örgütlenmesinin değerini ve önemini tekrar görmemi sağladı. Özellikle aile ve cemaat içi şiddet sorununa eğilen, kadınların temel ihtiyaçlarına ve deneyimlerine göre harekete geçen örgütlenmeler gerçekten etkileyici. Yerel cemaat düzeyinde böyle bir örgütlenmenin titizlikle kurulması sürecinin, hem feminizmin hem de barış hareketi için ne kadar değerli olduğuna tekrar tanıklık ettim. Güneydoğu'daki kadın merkezlerinin çalışmaları ile Belfast'taki kadın merkezlerinin çalışmaları arasındaki paralellikleri gördüm. Sanırım Güneydoğu'da çok farklı gruplardan kadınlar birbirlerine destek olmayı beceriyor. Bu tür ortamlarda kadınlar gereken araçları çok çabuk icat ediyorlar, örneğin grup süreçlerini hızla oluşturuyorlar. Orada da örgütlenmede bir tür yatay ilişki ve paylaşım oluşturuluyor. Bu çabayı ve kadınların dinamizmini görmek çok umut vericiydi.

Geçtiğimiz ay sadece kadın izleyicilere açık bir tiyatro oyununu izlemeye gittik. Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu'nun tiyatro birimi olan Tiyatro Boğaziçi, 7 Kadın adlı oyunu kadınlara sergiledi. Sahnedeki kadınlarla öncesiyle sonrasıyla oyunu konuştuk.

SAHNEDEKİ, Kürt, Türk, evli, bekâr, avukat, gâzetece, travesti yedi ayrı kadının birbirlerini tanıma, ortaklıklarını keşfetmelerini izleyen kadınlar da bir hayli farklıydı. Sonrasında küçük küçük tartışmalar yapıldı. Oyuncularla konuşuldu. Sonra oyuncular toplaşıp Pazartesi'ye geldiler. Onları sahnedeki hallerinden sonra günlük halleriyle görmek tuhaf geliyor doğrusu. Çok farklı değiliz gerçi oyundaki kadınlardan, her birimiz o kişiliklerden biri olabilirdik, olduk belki de kim bilir, ya da oluyoruz belki de zaman zaman...

Grup nasıl biraraya geldi?

Bu oyunu Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu'nun (BGST) tiyatro birimi olan Tiyatro Boğaziçi'nin bir oyunu olarak gösterdik galada. Biz daha önce de kadın oyunları oynamıştık. İlk olarak Sevilay'ın ve Cüneyt'in Tiyatro Boğaziçi'nden BÜMED'de (Boğaziçi Üniv. Mezunlar Derneği) başlattığı bir tiyatro faaliyeti vardı. Orada Sevilay'ın kaleme aldığı iki oyun kursiyerlerle beraber 8 Mart çerçevesinde Boğaziçi Üniversitesi kampüsünde sahnelenmişti. Yalnız bu oyunlar aynı zamanda erkek seçirciler için de açık oyunlardı. Yine Boğaziçi Üniversitesi'nde Feminist Kadın Çevresi (FKÇ)'nin düzenlediği kadın etkinlikleri, bir hafta süren şenlikler düzenliyorduk. Buralarda tiyatro etkinliklerimiz de vardı. Biz kız yurtlarında, esasında kız yurdu olduğu için de sadece kadınlara açık sergiliyorduk. Fakat oyun olarak ilk önce Sevilay ve Ayşe'nin yazdığı sonra Sevilay'ın yazmaya devam ettiği oyunlardan ilki Uykudan Önce'dir. Bu oyunu sadece kadınlara oynadık. Bu anlamda ilk kadınların tiyatrosu oyunu oradaydı. Fakat Tiyatro Boğaziçi bünyesinde uygulamaya geçilmemişti. Daha çok kampüsteki kadın şenliği çerçevesinde FKÇ'li üyeler olarak çıkarmıştık. Aynı zamanda bizim ilk kadınlara açık etkinliğimiz 1995'te bir rock konserinde olmuştu. Ora-

da sadece icracıların değil, izleyicilerin de kadınlardan oluştuğu bir etkinliği ilk 1995'te düzenledik. Ondan sonra buna devam ettik. İlk yaptığımızda erkeklerden tepkiler aldık. Fakat zaman içinde alışıldı.

Neden sadece kadınlara açık?

En başta seyir aşamasını düşünmedik. Projeyi bir kadın ortaya getirdi ve projenin her aşamasında kadınlar çalıştı. Oyunculuk, dekor, kostüm, ışık, fotoğraf, görüntü, ses. Dolayısıyla aslında bir seyir aşamasını düşünmedik. Kadınların başlattığı bir faaliyet haline bir tercihi olarak kadınların izlemesini uygun bulduk. En başta bu şekilde denemeyiz ama bu bizim daha önce tartıştığımız ve yaptığımız bir şeydi. İlk Uykudan Önce oyunumuzda yapmıştık bunu. Sonra diğer oyunlarımızla devam ettik. 8 Mart'ta 7 Kadın'ı oynadık sonra repertuarımıza almaya karar verdik.

Oyunun yazım sürecinden bahsedebilir misiniz biraz?

Sevilay: 1996'dan beri kadın oyunları yazma pratiği içindeyim. Aralık 2003'te ben arkadaşlara bir proje önerisiyle geldim. Proje için tartışık, yapalım dedik. Ondan sonra hemerışıböğün ve rol dağılımı üzerine gittik. Bu vurgulamak istiyorum klasik anlamda bir oyun yazarlığı yapılmadı. Ben de oyuncuyum esas olarak. Ben bir oyun yazdım, siz de oynayın gibi bir şey değil yani. Kadronun sürekli içindeyim yani. İlk defa bu sene bir kadın oyununda oynamıyorum. Kurguyu önce bir tartıştık. Kurgu oluştuktan sonra da tartışma oyunun her aşamasında devam etti. Oyuncular kendi repliklerine müdahale etti. Öneriler yapıldı. Oyun ilk olarak 8 Mart'ta kadınlara açık şenlikte gösterildi feminist bir aktivite olarak. Oyunun kısa olduğu ve uzatılabileceği üzerine tartıştık sonra, bunun aslında uzun bir performans dönüştürebileceği üze-

rine kafa yorduk. Daha sonra Tiyatro Boğaziçi'nde değişik repertuarlar vardır. Biz de oraya bir kadın repertuarı oluşturmak istediğimizi söyledik. Oyunlarımızı da kadınlara oynamaya devam etmek istediğimizi söyledik. Tartışıldı tamam dendi ve Tiyatro Boğaziçi imzasıyla böyle bir alan açılmış oldu.

Oyunla ilgili tepkiler nasıl?

Aslında tepkileri bekliyoruz biz de. Çünkü FKÇ'li arkadaşlarla oyun üzerine konuşma imkanı bulmuştuk. Şimdi başka kadınlarla da sohbet etmek ve tartışmak istiyoruz. Şimdiye kadar bize öneride bulunan bütün kadınların önerileri bizim için çok önemli ve yararlı oldu. Oyun hâli değişikliğe açık. Galaya çok farklı çevrelerden kadınlar geldi. İlk etapta bir tedirginlik oldu aslında. Kadın kadına izlenen bir tiyatro geri bir alan mıdır gibi bir endişe yaşandı galiba. Ama ortam etkiledi, kadınlar keyif aldılar oyundan. Bir rahatlama oldu. Önce erotik mi, cinsellik mi tartışılıyor da kadınlar izliyor sadece gibi bir düşünce vardı.

İtiraf edeyim ben de oyundan sonra oradaki bütün kadınların bir tartışma ya da birlikte bir şey yapacağımızı falan zannetmişim...

Aslında bu söylediğiniz oyundan sonra kısmen gerçekleşti. İzleyenlerle sohbet etme fırsatı bulduk. Ama uzun sohbet etme şansımız olmadı. Ama süreç içinde devam edecektir tartışmalar.

Yaptığınız tiyatroyu feminist tiyatro olarak mı tanımlıyorsunuz?

Kadın tiyatrosu örnekleri var. Feminist tiyatro yapanlar da var. Biz kadınların tiyatrosu diyoruz. Sürecin en başından seyir aşamasına son olarak tartışılma aşamasına kadar kadınların yer aldığı bir tiyatro. Bu anlamda Türkiye'de ilk defa bu yapılıyor. Bundan sonra da olacağını duyduk çeşitli yerlerden.

Feminist Ansiklopedi

Irz düşmanı: TDK Sözlüğü'nde cinsel zevki için bir türlü yasa ve töreyi çiğnemekten çekinmeyen kimse olarak tanımlanır.

Türkiye'de bir erkeğin para karşılığında cinsel ilişki yaşaması onun irzıyla, şerefi ve namusu beklenti ile ilgili bir sorun yaratmaz. Çünkü erkeğin cinsel zevki için çok eşli olması, fahişe kurşunu birine ve yasaya uygundur. Bu erkek toplum nezdinde irzıyla ilgili ahlaki düşüklük göstermiş sayılmaz. Oysa bir kadının evli değilken, zorda değil ama kendi irzasıyla bile olsa, bir erkekle zede ilk kez yani kızlık zarını yırtacak şekilde sevişmiş olması onun kendi irzıyla ilgili daha önemlisi onun en yakını durumuna da olan erkeklerin yani ailesinin şerefiyle ilgili bir konu olarak ele alınır.

Irzına geçme: TDK zor kullanarak bir kimseyi cinsel zevkine alet etmek, tecavüz etmek. Yaygın kullanımına hakire olan bir kadının isteği dışında cinsel ilişki kurulmasıdır.

Iskoda: Argo (Metordu taşı aracı markası Skoda'dan) Eğri eğri kimse (genellikle kadın) / Bakmaz, çukür olmanın halde zevk siz jüvenen, kabız kadın ya da kız.

İtik: Osmanlı toplumunda köle ya da çarıya özgürlüğünü kazanmış, azat olmuş İslam hukukunda çeşitleri vardır. Mesela İtik-i İhsan: Bir kölenin bir kiminin azat edilmesi. İtik-i Kul: Bir köleyi tamamiyle azat etmek. İtik-i Müptezil: Kim olduğumu belirlemeksizin bir grup köleden bir ya da birkaçını azat etmek.

İtkünme: Bir kölenin ya da çarının azat edilmesini, özgürlüğünü belirleyen ve isenliğinde göstermesi gereken yazı.

İbn ya da ibni: Osmanlıca oğul ya da erkek çocuk. Eski dilde **İbn-i arz:** zübbette bulunan çarpık vücut. İbn-uz-zemân: Zamanın çocuğu.

İbne: Osmanlıca anlamı kız çocuktur. Yaşayan Türk arzosiminde erkek eşcinsel. Bu ifade bir hakaret kılıfı olarak kullanılmaktadır.

İbnetor: Argo. İstikrar eşcinsel erkek.

İçinde patlamak: Argo. (Erkeklik organı) Dahul durumundayken boşalmak.

İdeolog: Bir grubun temel görüşlerini belirleyen kişi. Fransız devrimci sırasında doğan bazı kurumları etkileyen bir grup düşünür "ideologlar" olarak anılırdı. Bunların arasında kadın yoktu.

İdeoloji: Lee Comer'ın Evlilik Mahkûmları kitabında aile ideolojisini anlatırken kullandığı bir benzetmeyle anlatacak olursak "toplumun deli gömleği"dir. Kavramı Marx ve Engels'in düşünce sisteminde eleştirel bir anlamda geliştirilmiştir. Toplumsal çelişkiler karşısında, toplumsal çelişkilerden kaynaklanan ve ama onları gizleyen bir düşünce çarpıklığına gönderme de bulunan bu kavram bir önyü işaret eder. Marx'a göre pazar burjuva eşitlik ve özgürlük ideolojisinin kaynağıdır ve bu ideoloji "bir sosyal eşitlik ve özgürlüğün yok olması" olarak eşitlik ve özgürlüğüne hüküm sürdüğü" gerçekliğini gizler. İdeoloji kavramı feministler için kullanışlıdır. Kadınların bir cins olarak ezilmesini ve sömürülmesini sağlayan maddisizleşmiş kadınlarda erkekler arasında varolan işbölümünü toplumsal değil, doğal bir durum olarak gösteren erkek egemen ideolojiyi "günlük hayatın içi" sürekli yeniden üretir. Evlilik ve Boşanma başlıklı makalesinin son paragrafında Christine Delphy şöyle yazar, "soruca bu deneme, sadece kadınların doğal hâkin ideolojisi olan toplumsallaşmamı, "apolitik" yani toplumsal birliktelikler olarak tanımlanan bu küçük ciftinin de, "icinden çıkılmaz şekilde birbirine bağlı sömürüleri" üzerine odaklanıyor. Bu sömürüleri hayata geçiren kadın göstermeye çalışıyor."

Hazırlayan: Handan Koc

"Bu dünya tepetaklak ve bakalım onu ters çevirebilecek miyiz, onu deniyoruz!"

Tepetaklak

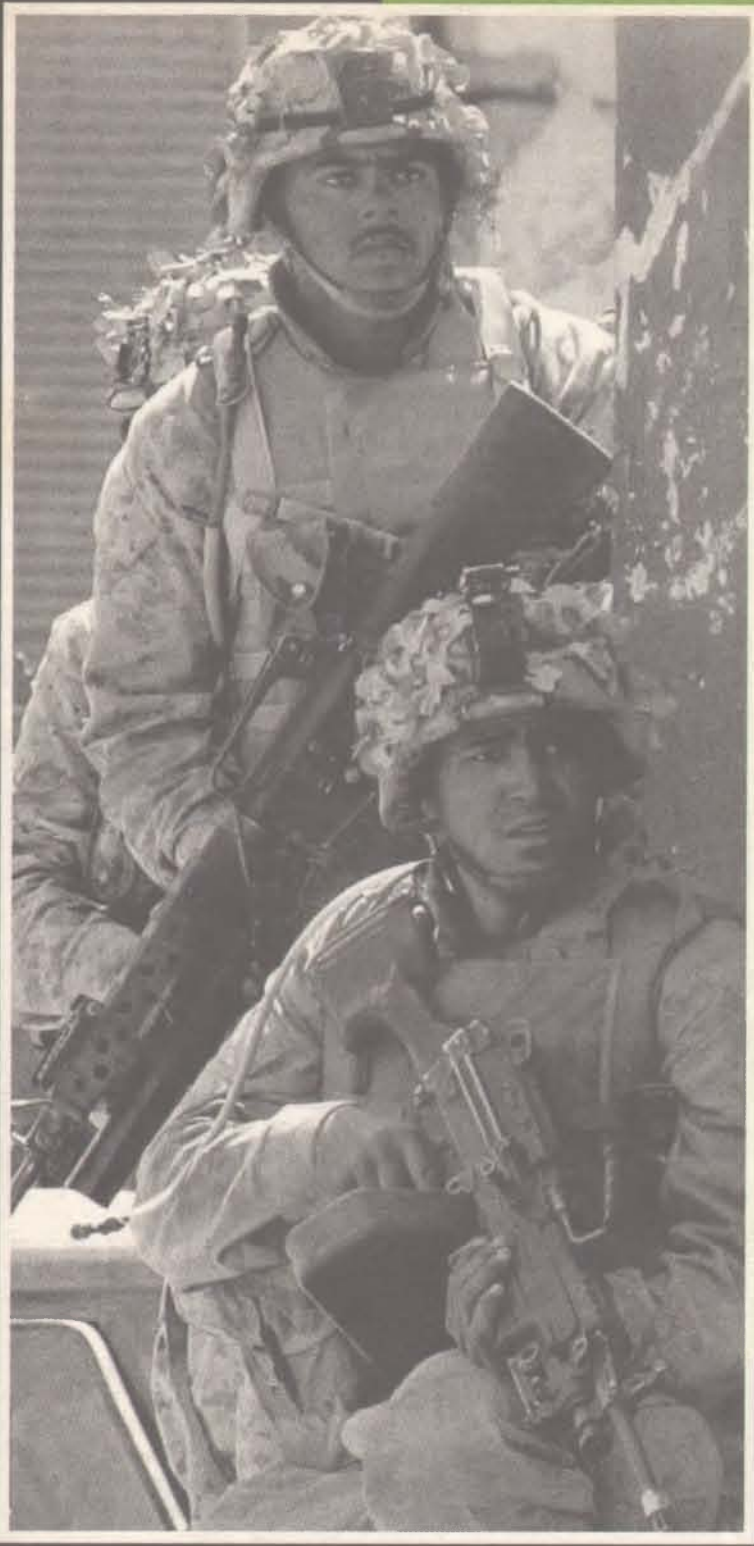
Eduardo Galeano

Uruguaylı yazar Eduardo Galeano'nun ivri kalemi, Meksikalı baskı ustası José Guadalupe Posada'nın çizimleriyle karşı-nızda Tersine Dünya Okulu: Tepetaklak. Eduardo Galeano mizahi diline, yer yer gülümsetmesine rağmen, dünyanın aldığı korkunç hali gözler önüne seriyor. Ama bunu yaparken başka bir dünyaya açılan yolun kapılarını işaret etmeyi de ihmal etmiyor.

Çitlembik

www.citlembik.com.tr

**Kore,
Vietnam,
Bosna,
Sırbistan,
Afganistan
Irak...
NATO
İstanbul'da**

**KATİL NATO'yu hiçbir
yerde istemiyoruz!**

